

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

7

ROČNÍK 25 (LII)
PRAHA
ČERVENEC
1979
CENA 10 KčS

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), doc. ing. Milan Brannický, CSc., ing. Emil Divila, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1979

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ЗЕМЕДЕЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издает Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 1250 56 Прага 2, Слезска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomik. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

K PŮSOBNÍ A CÍLŮM PLÁNOVITÉHO ŘÍZENÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

Ekonomický výzkum neustále sleduje účinnost plánovitého řízení a jeho vliv na usměrňování vývoje zemědělství na cestě zvyšování intenzity výroby a její efektivity. Předkládané články tohoto monolematického čísla jsou částí prováděného sledování a výsledky pak i dílčími návrhy na celkové možné řešení, které by vyhovovalo současné etapě rozvoje zemědělství a jeho jednotlivých částí, i dalšímu požadavku jeho vazeb v rámci ZPoK a ŽPK.

Snahou v oblasti plánování je odrazit v nových metodách všechny ekonomické změny, které probíhaly a ještě probíhají ve velikosti zemědělských podniků, jejich vzájemné spolupráci, moderním technickém a technologickém vybavení i vyšší kvalifikaci pracovníků. Přitom je nutno posílit plánovitost v rámci centrálního řízení i v podnikové sféře při současném rozšíření samostatnosti a odpovědnosti zemědělských podniků za plnění ekonomických i sociálních úkolů. Vážným úkolem nových řešení je zajistit soulad mezi plánem a ekonomickými nástroji řízení a uvnitř vlastního plánu jednotu vstupů výroby a odbytu k zabezpečení působení rozšířené reprodukce. V této souvislosti jde i o plánovitý rozvoj materiálně technické základny a využití poznatků vědeckotechnického rozvoje tak, aby mohly být realizovány i požadavky na uplatnění procesu koncentrace, specializace a kooperace. V nových řešeních musí jít i o zvýraznění úlohy pětiletých plánů s pevnými vazbami všech meziodvětvových vztahů.

V soustavě ekonomických nástrojů jde v návrzích o podporu plánovaných strukturálních změn při využití výrobních podmínek, o hledání nástrojů k řešení působení diferenciální renty pro odstranění rozdílů ve výrobních podmínkách a zabezpečení rozšířené reprodukce.

Hlavním úkolem je lépe působit na růst efektivity výroby a kvality zemědělských surovin. Jde o hledání cest k postupnému odstraňování nadměrných rozdílů v rentabilitě jednotlivých zemědělských výrobků. V neposlední řadě jde i o zvýšení subvenční a dotační politiky k prosazování nových efektivních forem výroby v obou socialistických sektorech našeho zemědělství. V této souvislosti je i důležité řešení závažných otázek spojených s racionálním využíváním investičních zdrojů i oběžných prostředků zvláště v období, kdy možnosti jejich plného zabezpečení jsou omezeny.

Zvláště obtížné je zabezpečit v návrzích na úpravy plánovitého řízení sladění jednotlivých návrhů z oblasti plánování ekonomických nástrojů k jednoznačnému působení ve všech složkách ZPoK na plnění základních cílů komplexu při plném zabezpečení podnikové i osobní hmotné zainteresovanosti.

V článku *Působení ekonomických nástrojů současné soustavy plánovitého řízení zemědělství* je členář seznamován se závěry hodnocení jejich účinnosti i možnými přístupy na jejich další uplatnění i změny.

Článek *Zisk a rentabilita zemědělské výroby a jejich nejdůležitějších úseků* se zabývá vývojem úrovně zisku, celkovou rentabilitou a zvláště pak rentabilitou mléka a ostatního skotu.

Článek *Hlavní směry zdokonalení soustavy plánů rozvoje zemědělství pro období 7. pětiletky* ukazuje na ekonomický obsah a kritériální optimality plánu na úrovni centra i středního článku řízení a dále pak na problematiku vazeb plánu v celém ZPoK.

V článku *K otázce plánovitého usměrňování vývoje vlastních zdrojů oběžných prostředků v zemědělských podnicích* je rozebírána úvěrová situace zemědělských podniků, základní předpoklady pro usměrňování vývoje vlastních zdrojů oběžných prostředků a náměty na usměrňování vztahů mezi stavem obrotového fondu a stavem zásob.

Článek *Racionálnější využití investičních zdrojů v odvětví zemědělství a výživy v letech 1981—1990* ukazuje současný stav vybavení základními prostředky, cesty využívání staveb jejich rekonstrukcí a modernizací, dále otázky uvádění nových kapacit do provozu a jejich účelné rozmístování.

V článku *Některé problémy hladiny a relací nákupních cen v období 7. pětiletky* jsou uváděny návrhy na řešení relací cen i otázky stanovení ziskové složky zúčtovacích cen meziprojektu.

V článku *Ekonomika jednotlivých fází reprodukčního procesu chovu skotu* je členář seznamován s metodou oceňování telat i problematikou cen ostatních fází reprodukčního procesu v chovu skotu.

Článek *Normativní propočty nákladů na zemědělskou výrobu* ukazuje konstrukci orientačních nákladových normativů u některých rostlinných i živočišných výrobků.

Ing. Jaroslav Kunc, CSc., vědecký redaktor

Hlavními cíli, k jejichž splnění musí soustava ekonomických nástrojů plánovitěho řízení zemědělství napomáhat, jsou:

- zajištění takového růstu zemědělské výroby cestou efektivní intenzifikace, který by zabezpečoval zvyšování soběstačnosti v souladu s rostoucími potřebami společnosti v zemědělských výrobcích;

- prohlubování účelné specializace a integrace zemědělské výroby a uplatňování vědeckotechnického pokroku;

- sbližování ekonomických podmínek socialistických zemědělských podniků s podmínkami v národním hospodářství (při respektování specifických podmínek zemědělství, daných závislostí na přírodních podmínkách hospodaření a respektování diferencovaných ekonomických podmínek výrobních jednotek);

- posílení chozrasčotního postavení a ekonomické stimulace zemědělských podniků při zabezpečování plánovaných cílů.

PŮSOBNÍ SOUSTAVY EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ V ZEMĚDĚLSTVÍ A JEJÍ ZDOKONALOVÁNÍ

Z analýzy dosavadního působení soustavy ekonomických nástrojů plánovitěho řízení zemědělství (i s ohledem na úpravy provedené v těchto nástrojích od roku 1975) vyplývá, že ekonomické nástroje vcelku plnily funkci, určenou jim v soustavě plánovitěho řízení a danou jejich konstrukcí. Zároveň se však objevují některé problémy v působení soustavy ekonomických nástrojů, vyplývající jednak z toho, že soustava cen, doplňkové nástroje úhrady a nástroje odvodů byly zaměřeny převážně na globální důchodovost podniků, jednak z toho, že tendence k růstu nákladovosti v zemědělství, ovlivněná i vnějšími vlivy působícími na zemědělství, vyvolává svými dopady na reprodukční podmínky problémy především u podniků v horších přírodních podmínkách a u podniků ekonomicky zůstávajících.

Vzhledem k vývoji vnitřních podmínek v samotném zemědělství (koncentrace a specializace) i vnějších podmínek ovlivňujících reprodukční proces v zemědělství (ceny inputu aj.) je třeba soustavu ekonomických nástrojů chápat jako otevřený systém, který je nutno periodicky přizpůsobovat měnícím se ekonomickým a výrobně organizačním podmínkám. Opatření ke zdokonalení soustavy ekonomických nástrojů realizovaná v posledních letech byla zaměřena jak na dokonalejší působení doplňkových

nástrojů úhrady a nástrojů daňových, tak na zdokonalování systému nákupních cen. K účinnějšímu působení nástrojů řešení vlivu diferencovaných přírodních podmínek byla od roku 1975 zrušena daň z pozemků v přírodních stanovištích s nárokem na diferenciální příplatky, došlo k rozšíření diferenciálních příplatků na další přírodní stanoviště a ke zvýšení jejich sazeb. Zároveň byly zvýšeny sazby daně z pozemků v nejpříznivějších přírodních podmínkách. Daň z upraveného hrubého důchodu byla nahrazena daní ze zisku, která více přihlíží k celkové důchodové situaci podniků. Také ve zdokonalených zásadách pro poskytování dotací k zisku byla zdůrazněna důslednější vázanost těchto dotací na důchodovou situaci podniků (tj. na prokázanou objektivní potřebu dotací, plynoucích z nedostatku vlastních zdrojů). Od roku 1977 byla v souvislosti s přestavbou velkoobchodních cen a úpravou odbytových cen hnoživ realizována též dílčí změna v relacích nákupních cen některých výrobků, zaměřená na sblížení jejich rentability. Nejvýraznější celkový dopad z kladné změny cen se projevil u mléka a cukrovky. Z jednoho roku jejich platnosti nelze však plně zobecnit závěry o jejich působení z hlediska vývoje mezioblastní a mezi-podnikové ekonomické diferenciace.

V souvislosti s přípravou návrhu na zdokonalení soustavy ekonomických nástrojů pro období 7. pětiletky je třeba řešit jak problémy, které jsou spjaté s nedostatečnou účinností jednotlivých ekonomických nástrojů v některých směrech, tak problémy, které vznikají změnou ekonomických podmínek a vyžadují, aby úpravy braly ve zvýšené míře zřetel na vzájemnou propojenost ekonomických nástrojů řízení. Zdokonalená soustava ekonomických nástrojů by měla být především adekvátní změnám, které vyplývají z prohlubující se dělby práce v zemědělství (změny podnikových výrobních struktur při specializaci a koncentraci výroby). Zároveň musí plně postihnout předpokládané změny vnějších ekonomických podmínek ovlivňujících ekonomiku zemědělských podniků a zajišťovat soulad reprodukčních podmínek s plánovanými tempy reprodukce, a to nejen v globálu resortu, ale i podnikově (s ohledem na rozdílné přírodní a ekonomické podmínky a rozdílný podíl výrobních odvětví).

ZÁVĚRY Z HODNOCENÍ ÚČINNOSTI HLAVNÍCH EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ V DOSAVADNÍCH EKONOMICKÝCH PODMÍNKÁCH

Z analýzy účinnosti cenových a doplňkových nástrojů úhrady a nástrojů daňových, jak se projevovala v podmínkách roku 1977 (tj. po realizaci přestavby velkoobchodních a odbytových cen a změnách některých nákupních cen od 1. 1. 1977), vyplývají následující závěry:

— Z analýzy vyplývá, že současné relace nákupních cen zůstávají dále jednou z příčin neuspokojivého rozvoje koncentrace a specializace výroby, zejména v odvětví chovu skotu. Dosavadní nadměrné rozdíly v nákladové a fondové rentabilitě je proto třeba zmírnit. Hlavním úkolem je vyřešit nákupní ceny ve výrobní vertikále chovu skotu při zachování společenských preferencí cen některých výrobků (zrnin, olejnin apod.).

— Změny nákupních cen, příplatků k nákupním cenám a prémie, uplatněné od roku 1977, zvýšily objem tržeb především u mléka a cukrovky a oblastně se projeví nerovnoměrně (výrazněji v ČSR než v SSR). Zdroje na zvýšení nákupních cen a příplatků na některé výrobky byly získány

jednak přesuny uvnitř nákupních cen, jednak úpravou velkoobchodních cen a odbytových cen hnojiv.

Změny nákupních cen zohledňují strukturu výroby v horších přírodních podmínkách jen částečně. Při nižší produkční účinnosti vkladů výrobních prostředků v horších přírodních podmínkách nelze předpokládat, že by změny nákupních cen a cen výrobních prostředků pro zemědělství (uplatněné k 1. 1. 1977) přispívaly ke zmírňování rozdílů v hospodářských výsledcích mezi lepšími a horšími přírodními podmínkami (tab. I a II).

I. Dopady změn tržeb ze zemědělství v důsledku úpravy nákupních cen a příplatků v roce 1977 (údaje v mil. Kčs)

	JZD			Státní statky		
	ČSSR	ČSR	SSR	ČSSR	ČSR	SSR
Změna tržeb za souhrn RV	24	78	-54	-7	7	-14
z toho zvýšení u cukrovky	381	295	86	73	59	14
Zvýšení tržeb za souhrn ŽV	908	639	269	264	210	54
z toho zvýšení u mléka	744	540	204	257	206	51
Saldo změn tržeb ze zem. výroby	932	717	215	257	217	40

II. Změny tržeb ze zemědělské výroby v důsledku úpravy nákupních cen a příplatků v roce 1977 v lepších a horších přírodních podmínkách ČSR a SSR (údaje v Kčs na 1 ha z. p.)

	ČSR 1	ČSR 2	SSR 1	SSR 2
Zvýšení tržeb u JZD	270	277	131	139
Zvýšení tržeb u státních statků	182	210	110	113

K řešení ekonomických důsledků diferencovaných přírodních podmínek působily jako základní nástroje daň z pozemků a diferenciální příplatky. Částečně ke zmírňování uvedených rozdílů působily i další ekonomické nástroje (především dotace k zisku a daň ze zisku). V působení daně z pozemků a diferenciálních příplatků bylo docíleno vyšší účinnosti jejich vlivu v podmínkách ČSR, zatímco v SSR zůstaly zachovány výrazné difference. Zčásti je tento stav ovlivňován relativně nižším zatížením přírodních stanovišť, charakterizujících lepší přírodní podmínky, daní z pozemků v SSR (i po úpravách od roku 1975) a hranicí, kterou tvoří pro horší přírodní podmínky existující systém a sazby diferenciálních příplatků. Řešení reprodukčních podmínek JZD v horších přírodních podmínkách SSR tvoří však širší problém vyžadující komplexní řešení, a to i s ohledem na výrobní struktury a výši materiálových a pracovních nákladů.

Účinnost daně z pozemků a diferenciálních příplatků je zřejmá mj. z porovnání míry rentability 1 a 2 ($r'1$ vyjadřuje vztahy bez vlivu daně z pozemků a diferenciálních příplatků, $r'2$ vyjadřuje vztahy po vlivu těchto nástrojů). Komplexní vliv všech ekonomických nástrojů vyjadřuje míra rentability 3 ($r'3$ zahrnuje proti $r'2$ i vliv daně ze zisku, příp. daně z překročení mezd a odměn na jedné straně a dotací a subvencí k zisku na straně druhé) — tab. III.

III. Vliv ekonomických nástrojů v roce 1977 na zmírňování rozdílů v míře rentability mezi lepšími a horšími přírodními podmínkami hospodaření JZD

JZD	$r'1$	$r'2$	$r'3$
ČSR 1	15,2	12,8	11,1
ČSR 2	7,6	10,7	11,1
SSR 1	17,2	14,5	12,2
SSR 2	-9,1	0,7	4,8

Míra rentability 3 u státních statků v roce 1977 byla v ČSR1 6,7 % v ČSR2 5,3 %, v SSR1 7,9 % a v SSR2 1,4 %.

V ČSR byla vlivem výsledného účinku všech ekonomických nástrojů (včetně dopadu změn nákupních cen) míra rentability 3 v globálu za lepší a horší přírodní podmínky v roce 1977 vyrovnaná, což svědčí o relativně dobré účinnosti nástrojů z hlediska zmírňování vlivu rozdílných přírodních podmínek na reprodukční podmínky. Výraznější rozdíly jsou jen mezi sektory. V SSR zůstává i v roce 1977 u podniků v pásmech s daní z pozemků míra rentability 3 nad celostátní úrovní a u podniků v pásmech s diferenciálními příplatky výrazně pod touto úrovní. Diferenciace v uvedeném směru se v SSR prohloubila.

Obdobný závěr o vyšší účinnosti doplňkových nástrojů úhrady a nástrojů odvodů v ČSR a nižší účinnosti při využívání těchto nástrojů v SSR vyplývá i z podrobnější analýzy podle pásem v roce 1977 (agregujících podniky v určitých přírodních podmínkách v závislosti na rozmezí daně z pozemků a diferenciálních příplatků). Zatímco v ČSR je míra rentability 2 (po vlivu daně z pozemků a diferenciálních příplatků) u JZD v nejlepších přírodních podmínkách pásma 1 16,8 % a v nejhorších přírodních podmínkách pásma 11 7,9 % a přechod mezi pásmy je bez výkyvů (a úroveň rentability 3 je 13,5 % v pásnu 1 a 8,9 % v pásnu 11), v SSR je míra rentability 2 v nejlepším pásnu 1 19,0 % a v nejhorších přírodních podmínkách pásma 11—3,5 %. Značné výkyvy se projevují mezi jednotlivými pásmy. Výrazný rozdíl zůstává v SSR i u míry rentability 3: 14,1 % v pásnu 1 a 5,1 % v pásnu 13 (při výkyvech pod úroveň posledního pásma v pásnu 8 0,2 % a v pásnu 9 3,4 %).

S ohledem na předpokládané změny v úrovni a relacích nákupních cen i v úrovni nákladů bude rozsah přerozdělení cestou úprav daně z pozemků a diferenciálních příplatků zvažován při kvantifikaci jednotlivých variant těchto úprav.

Z hlediska možností účinnějšího využívání a způsobu realizace úprav ekonomických nástrojů k řešení vlivu rozdílných přírodních podmínek byly zvažovány dva základní přístupy:

a) zpřesnění (úprava sazeb podle současných ekonomických podmínek při návaznosti na základní principy konstrukce dosavadních nástrojů a odvození sazeb z normativně korigovaných výsledků za globál výrobní činnosti podniků v různých přírodních podmínkách (přírodních stanovištích);

b) nové pojetí, uvažující stanovení důsledně výrobních sazeb diferenciálních příplatků i rentových odvodů a uplatnění jednotné závislosti jejich objemu (na 100 Kčs tržeb zemědělské výroby). Výše výrobních příspěvků či rentového odvodu pro příslušné podmínky by byla odvozena ze vztahu výrobního normativu vlastních nákladů a rentability k nákupní ceně.

První přístup navazuje na dosavadní soustavu daně z pozemků a diferenciálních příplatků a v rámci této soustavy by měl objem prostředků k přerozdělení mezi lepšími a horšími přírodními podmínkami (s některými dílčími změnami, týkajícími se např. diferencovaného zápočtu některých výrobků pro nárok na diferenciální příplatky, příp. využití výsledků z ekonomického vyhodnocení bonitace pro vyšší objektivizaci sazeb). Tento způsob nepřihlíží v pevně složce zemědělské daně a v podstatě ani u diferenciálních příplatků (s výjimkou případu diferencovaného zápočtu) k vlivu rozdílných podnikových výrobních struktur uvnitř agregovaných skupin přírodních podmínek. Zohledňuje jen rozdíly mezi normativním a skutečným ziskem podniků v jednotlivých přírodních stanovištích.

Daň z pozemků, stanovená podnikům v lepších přírodních podmínkách diferencovanými sazbami na 1 ha z. p. v závislosti na zařazení jimi obhospodařovaných katastrů obcí do přírodních stanovišť, je významným kritériem v zájmu intenzivního využívání zemědělského půdního fondu (v podmínkách s vyšší než průměrnou bonitou). Pozitivní působení daně z pozemků spočívá v tom, že neodčerpává tu část důchodů, které podniky realizují zvyšováním vkladů práce na jednotku půdy a naopak postihuje ty podniky, které v intenzifikaci výroby zaostávají.

Výrazně kritériálním nástrojem v zájmu optimálního využívání zemědělského půdního fondu jsou i diferenciální příplatky, které v závislosti na přírodních podmínkách působí diferencovanými sazbami na tržby za vybrané výrobky a tím na intenzifikaci zemědělské výroby i v méně příznivých přírodních podmínkách. Jejich pozitivní působení spočívá v tom, že zvýhodňují podniky, které efektivněji zvyšují intenzitu zemědělské výroby dalšími vklady výrobních prostředků a práce ve srovnání s podniky, které v efektivní intenzifikaci zaostávají.

Druhý přístup usiluje o vyrovnání důchodovosti na jednotlivé výrobky v různých přírodních podmínkách vč. vyrovnání vlivu plynoucího z rozdílných cenových relací. Tento nový přístup rozpracovává výzkumně Klínko a kol. (1978). Omezuje sice negativní důsledky rozdílných cenových relací, ale zároveň omezuje možnost aktivního působení cenových relací. Jedním z předpokladů pro ověření (třeba jen simulativní) tohoto přístupu je rozpracování příslušných normativů. Základním závěrem tohoto řešení je pomocí výrobně konstruovaných rentových odvodů a výrobních diferenciálních příplatků působit ve větším rozsahu na přerozdělování důchodů z podniků s větším podílem rentabilnějších výrob do podniků

s menším podílem rentabilnějších výrob. Zatím nejsou pro uplatnění tohoto systému podmínky.

— Působení daně ze zisku uplatněné od roku 1975 je z hlediska vlivu na tlumení ekonomické diferenciace podniků účinnější než působení dřívější daně z upraveného hrubého důchodu. I v nové úpravě je však dosah této pohyblivé složky zemědělské daně omezen, neboť rozdíly v zisku jsou kvantitativně mnohem výraznější než rozdíly v dani ze zisku (tab. IV).

IV. Výše zisku a daně ze zisku v roce 1977 u JZD seskupených podle míry rentability a srovnání s dřívějším systémem daně z HD (základní údaje v Kčs na 1 ha z. p.)

JZD ČSSR 1977	Skupiny podniků podle míry rentability v %										
	ztrát.	do 5 %	do 10 %	do 15 %	do 20 %	do 25 %	do 30 %	do 35 %	do 40 %	do 45 %	nad 50 %
Zisk vč. dotací	-109	895	1461	2226	2744	3724	4639	4879	6713	5315	9035
Daň ze zisku	—	25	88	195	332	589	882	1164	1706	1500	2118
Rozdíl proti dani z HD	-247	-303	-274	-209	-80	137	398	690	1157	1095	1542
Podíl daně ze zisku na zisku v %	—	3	6	9	12	16	19	24	25	28	23

U podniků s rentabilitou cca do 20 % je daň ze zisku nižší než byla daň z upraveného hrubého důchodu, u podniků s rentabilitou přes 20 % je daň ze zisku vyšší. Uplatněná progresivita zdanění zisku (působící až do určité hranice) částečně tlumí mezipodnikové rozdíly v úrovni zisku.

S ohledem na některé negativní průvodní jevy této formy daně je zvažována, v závislosti na zavedení jednotné soustavy odměňování za práci v JZD a uplatnění účinné regulace odměn, možnost zrušení současné daně z překročení mezd a odměn (a to případně i diferencovaně, v závislosti na tom, jak budou v podnicích uplatněny podmínky jednotné soustavy odměňování a systém regulace odměn).

— Dotace a subvence k zisku působí svým zaměřením jednak na překonávání ekonomického zaostávání části podniků, v určité míře plní funkci dodatečné doplňkové úhrady nutných nákladů v horších přírodních podmínkách a část těchto dotací je zaměřena na stimulaci účelových opatření.

Míra, v jaké byly v roce 1977 dotace k zisku vázány na důchodovou situaci JZD, a míra, v jaké byl tento zisk pozměněn daněmi celkem, vyplývá z tab. V.

Z analýzy vyplývá:

— K důchodové situaci podniků je sice při poskytování dotací k zisku přihlíženo, ale část dotací se stále ještě dostává do podniků s vyšší mírou rentability.

	Skupiny podniků podle míry rentability v %									Prů- měr všech JZD
	ztrát.	do 5 %	do 10 %	do 15 %	do 20 %	do 25 %	do 30 %	do 35 %	nad 35 %	
JZD ČSR v r. 1977										
zisk	— 542	509	1218	2047	2557	3527	4575	3913	6643	1910
zisk vč. dotací	450	951	1502	2226	2677	3658	4658	4009	6713	2160
zisk po zdanění	148	668	1103	1620	1953	2549	3122	4684	4074	1543
JZD SSR v r. 1977										
zisk	— 1116	394	1095	2029	2843	3788	4528	6202	7522	969
zisk vč. dotací	— 243	826	1382	2223	2940	3851	4609	6352	7537	1404
zisk po zdanění	— 266	730	1107	1674	2095	2609	3169	4014	4878	1008

— Objem dotací na 1 ha z. p. v podnicích s vyšší mírou rentability není ovlivněn jen subvencemi na účelová opatření, ale i podílem na ostatních dotacích. Ani dotace z fondu stabilizace pracovních sil nejsou ve prospěch podniků podprůměrných prakticky diferencovány. U neinvestičních dotací a subvencí ze státního fondu pro zúrodnění půdy není diferenciace mezi podniky podprůměrnými a nadprůměrnými v ČSR téměř žádná a v SSR jen částečná. Nejvýrazněji jsou využívány k řešení ekonomického zaostávání prostředky ze stabilizačních dotací.

— S výjimkou ztrátových podniků nejsou podstatné rozdíly v objemu dotací na 1 ha z. p. v obdobných skupinách podle míry rentability mezi ČSR a SSR (výkyvy ve vyšších skupinách míry rentability jsou spojeny i s malým počtem podniků v těchto skupinách).

— Nejzávažnější problémy i po komplexním vlivu všech ekonomických nástrojů vč. dotací k zisku zůstávají u části ekonomicky nezkonsolidovaných JZD v horších přírodních podmínkách SSR.

— U státních statků je i po úpravách diferenciálních příplatků pro státní statky objem dotací a subvencí k zisku na 1 ha z. p. výrazně vyšší než u JZD, daň ze zisku vzhledem k nižší úrovni zisku je naopak nižší (tab. VI).

Uvedená úroveň dotací je sice výrazem specifických podmínek hospodaření státních statků, ale oslabuje jejich chozrasčotní hospodaření.

Účelové dotace a subvence jsou nezbytnou součástí soustavy plánovitého řízení zemědělství a plní v ní významné funkce. V důsledku nerovnoměrného vývoje přestavby materiálně technické základny jednotlivých podniků, rozdílů v jejich vybavení pracovními silami a výrobními fondy je existence „dotací a subvencí k zisku“ nástrojem k postupnému vyrovnávání ekonomických podmínek hospodaření socialistických zemědělských podniků. Věcné problémy nelze plně řešit přímo konstrukcí kritériálních nástrojů (ceny, daň z pozemků, diferenciální příplatky). Tím by došlo jen

Státní statky	Bil. zisk (ztráta)	Zisk vč. dotací	Zisk po zdanění	Z toho vliv daně ze zisku
ČSR	106	927	758	21
SSR	-156	532	390	30
ČSR 1	467	1270	907	37
ČSR 2	-149	684	652	10
SSR 1	1605	1797	1183	123
SSR 2	-647	178	169	5

k zastření daných problémů, což by bylo v rozporu se záměry na zvyšování efektivní intenzifikace zemědělství. Konstrukcí ostatních nástrojů je však možno potřebu dotací k zisku snížit.

NAVRHOVANÉ ÚPRAVY CEN A DOPLŇKOVÝCH NÁSTROJŮ ÚHRADY A ODVODŮ

Navrhované úpravy na zdokonalení soustavy ekonomických nástrojů plánovitého řízení zemědělství se koncentrují:

- do dalšího sblížení relací nákupních cen jednotlivých zemědělských výrobků, zejména ve směru docenění významu chovu skotu a posílení hmotné zainteresovanosti zemědělských podniků (včetně účinnějšího využívání luk a pastvin);

- do potřeby větší objektivizace úhrady reprodukčních nákladů zemědělských podniků obou sektorů (při dalším sjednocování v oceňování jednotlivých výrobních faktorů v obou sektorech), a to i se zřetelem na rozdílné přírodní podmínky, v nichž hospodaří;

- do potřeby zvýšit účinnost cenových nástrojů v zájmu růstu efektivnosti zemědělské výroby a jakosti zemědělských výrobků;

- do zvýšení účinnosti podnikové a osobní hmotné zainteresovanosti. Hlavním cílem změn uvažovaných v cenové oblasti je:

- podpořit úspěšný rozvoj procesu specializace a koncentrace výroby;

- podpořit rozvoj chovu skotu a tím i nepřímou stimulovat intenzivní využívání luk a pastvin, které skýtají jednu z významných rezerv dalšího růstu zemědělské výroby;

- učinit další kroky ke sblížení ekonomických podmínek hospodaření státního a družstevního sektoru;

- přispět k prohloubení integrace zemědělství s ostatními odvětvími národního hospodářství.

Ekonomické nástroje, uplatněné od roku 1967 a zdokonalované v průběhu působení soustavy, vcelku plnily funkci, určenou jim v soustavě plánovitého řízení zemědělství. I při dodržení relativní stability tvoří tyto nástroje otevřený systém, který je nutno periodicky přizpůsobovat měnícím se ekonomickým a výrobně organizačním podmínkám. Důvodem úprav ekonomických nástrojů pro zemědělství jsou jednak změny vnějších vlivů (např. změny cen inputu), jednak změny vnitřních podmínek v rámci zemědělství (např. prohlubování specializace a změny v důsledku rozdílné efektivity intenzifikace zemědělské výroby, způsobené rozdílnými výrobními podmínkami). Dosavadní změny ekonomických nástrojů byly zaměřeny především na dílčí úpravy ve směru zdokonalení specifických funkcí jednotlivých nástrojů. Rozsáhlejší změny v podmínkách hospodaření podniků předpokládané pro období 7. pětiletky budou vyžadovat, aby úpravy ve zvýšené míře akceptovaly vzájemnou propojenost jednotlivých ekonomických nástrojů v soustavě plánovitého řízení zemědělství.

Literatura

- ŘÁDEK, S. a kol.: Zpracování vybraných ukazatelů o hospodářských výsledcích JZD a státních statků za rok 1977. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVž 1978.
 KLINKO, M. a kol.: Návrh zdokonalovania sústavy ekonomických nástrojov plánovitého riadenia poľnohospodárstva SSR. [Závěrečná správa.] Bratislava, VÚEPP 1978.

Došlo dne 5. 5. 1979

Adresa autora:

Ing. Stanislav Řádek, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy,
 Mánesova 75, 120 58 Praha 2

ŘÁDEK S., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75
120 58 Praha 2

Působení ekonomických nástrojů současné soustavy plánovitého řízení zemědělství

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 431—439. — 6 tab., lit. 2

ekonomické nástroje, zemědělství, analýza srovnávací, analýza ekonomická

V článku je hodnocena současná soustava ekonomických nástrojů, účinnost jednotlivých nástrojů, analyzovány problémy, které vznikají změnou ekonomických podmínek. Rozebírá se vzájemná propojenost jednotlivých ekonomických nástrojů v soustavě plánovitého řízení zemědělství.

BURIAN J., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75,
120 58 Praha 2

Hlavní směry zdokonalení soustavy plánů rozvoje zemědělství pro období 7. pětiletky

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 451—458.

zemědělsko-potravinářský komplex, řízení, plánování, optimalizace, úroveň celostátní, metodologie

Autor se ve svém příspěvku zabývá zdokonalením soustavy plánování v odvětví zemědělství pro období 7. pětiletky. Vychází z cílů zdokonalení, definuje metodologické pojetí optimalizace plánů a náměty na zvýšení účinnosti jednotlivých druhů plánů. Formuluje stěžejní priority, které je nutno respektovat v metodách plánování.

BURIAN J., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75
120 58 Praha 2

Normativní propočty nákladů na zemědělskou výrobu

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 501—508. — 1 tab., lit. 3

zemědělství, úroveň podniku, úroveň okresu, plánování, rozbor, normativy, výsledky výzkumu, aspekty aplikace

Autor se ve svém příspěvku zabývá výkladem praktických možností aplikace metody výpočtu normativní varianty plánu nákladů na zemědělskou výrobu, vyvinuté ve VÚEZV Praha. Ekonomické orientační normativy vlastních nákladů na zemědělskou výrobu jsou konstruovány na principu střední progresivity nákladů, diferencovány podle výrobních oblastí, stupňů intenzity, jednotlivých zemědělských výrobků a nákladových druhů. Jejich využití v ekonomické praxi umožňuje objektivizovat a racionalizovat tvorbu plánu nákladů a zdokonalit rozbor nákladovosti zemědělské výroby.

Zisk je jedním z hlavních ukazatelů hospodářské činnosti zemědělských podniků a slouží především pro další rozšířenou reprodukci v těchto podnicích a k uspokojování celospolečenských potřeb.

Výše dosaženého zisku v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby závisí na těchto faktorech:

- a) na množství vyrobené a realizované produkce,
- b) na realizačních podmínkách,
- c) na úrovni vlastních nákladů a jejich efektivnosti.

K hodnocení tvorby zisku a rentability zemědělské výroby použijeme výsledky vybraného souboru JZD za ČSSR.

VÝŠE A VÝVOJ ZISKU V LETECH 1971 — 1977

Zisk z jednotlivých odvětví zemědělské výroby je vypočten jako rozdíl mezi výnosy těchto odvětví a jejich vlastními náklady. Výnosy jednotlivých odvětví zemědělské výroby jsou ovlivněny především tržbami a změnou stavu výrobků a zvířat. Výše tržeb je zase ovlivněna nákupními cenami jednotlivých zemědělských výrobků a doplňkovými cenovými nástroji, tj. diferenciálními příplatky, přemiemi a ostatními příplatky. Tyto doplňkové cenové nástroje se na tvorbě zisku ze zemědělské činnosti v průměru ČSSR podílely 83,2 %, tzn. že zisk na 1 ha z. p. v roce 1977 činil 1033 Kčs a bez těchto nástrojů by jeho výše byla jen 174 Kčs. V ČSR se doplňkové cenové nástroje podílely na tvorbě zisku ze zemědělské činnosti 50,2 % a v SSR by v roce 1977 bez těchto nástrojů zisk vůbec nebyl vytvořen.

Podíl těchto nástrojů na tvorbě zisku se neustále zvyšuje; např. v roce 1974 činil jejich podíl na tvorbě zisku ze zemědělské činnosti v průměru ČSSR 44,9 %, v ČSR 27,4 % a v SSR 33,2 %.

Podstatnou část doplňkových cenových nástrojů tvoří diferenciální příplatky, které slouží k uhrazení vyšších nákladů na výrobu zemědělským podnikům, které hospodaří v horších přírodních podmínkách, než na základě kterých byla stanovena celková hladina nákupních cen. Výše diferenciálních příplateků v přepočtu na 1 ha z. p. byla v posledních letech zhruba stejná, přičemž jejich podíl na celkových doplňkových cenových nástrojích klesá — v ČSSR činil v roce 1974 51 % a v roce 1977 42,6 %. Podobné tendence se projevují v obou národních republikách, přičemž v SSR je jejich podíl na doplňkových cenových nástrojích vyšší než v ČSR.

Na tvorbě zisku se nejpodstatnější měrou podílejí obiloviny, kde ale objem zisku v porovnání s minulými lety poklesl, především v důsledku zhoršení realizačních podmínek. V rostlinné výrobě se na tvorbě zisku dále významnou měrou podílí cukrovka, kde došlo k podstatnému zvýšení produkce a ke zlepšení realizačních podmínek. V menší míře se na tvorbě zisku rostlinné výroby podílela řepka, len a ostatní plodiny.

Z živočišné výroby se na tvorbě zisku podílela ostatní prasata, vejce a poprvé ve sledovaných letech v menší míře rovněž výroba mléka. Skot jako celek (mimo základní stádo skotu) je dále ztrátový, i když v roce 1977 v porovnání s rokem 1976 došlo ke snížení ztráty, která ale v porovnání s ostatními lety je vyšší (tab. I).

I. Zisk (ztráta) na 1 ha z. p. v Kčs — ČSSR

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	Index 77/71*)
Rostlinná výroba	1387	1907	1608	1645	1287	858	1216	87,7
Z toho:								
pšenice	500	548	676	794	497	629	505	101,0
žito	50	62	73	75	50	67	39	78,0
ječmen	421	309	352	401	266	261	297	70,5
cukrovka	38	67	18	86	54	-124	135	355,3
brambory	4	27	23	27	25	135	- 21	-525,0
víceleté pícniny	20	7	83	33	75	- 22	64	320,0
vinné hrozny	38	53	57	25	86	68	52	136,8
louky a pastviny	17	18	20	21	18	- 28	- 5	- 29,4
Živočišná výroba	- 36	- 3	- 40	- 99	-233	-380	-182	505,6
Z toho:								
zákl. stádo skotu	3	- 89	- 11	- 7	- 81	-100	29	966,7
ostatní skot	-189	-161	-191	-267	-324	-385	-357	188,9
prasnice	56	50	- 45	- 16	3	- 42	- 20	- 35,7
ostatní prasata	308	263	168	165	155	135	161	52,3
slepice	56	51	40	31	29	32	20	35,7
Zemědělská výroba	1351	1904	1568	1546	1054	478	1033	76,5
Nezemědělská výroba	-	-	318	600	521	572	732	230,2
Z toho:								
přidružená	-	-	50	167	153	210	239	478,0
práce a služby	-	-	348	477	433	301	463	133,0
Celý podnik	-	-	1886	2146	1575	1051	1764	93,5

*) u nezemědělské výroby a za celý podnik 1977/1973

ÚROVEŇ ZISKU V ROCE 1977

Zemědělské podniky v roce 1977 hospodařily v ekonomicky náročnějších podmínkách, které na jedné straně ovlivňovaly vlastní náklady a na druhé straně ovlivňovaly realizační podmínky některých zemědě-

ských výrobků. To vše mělo vliv na zisk a rentabilitu těchto výrob a tím i celé zemědělské výroby.

Nejpodstatnější úpravy ekonomického režimu dotýkající se prakticky všech zemědělských podniků byly provedeny v oblasti chovu skotu, a to zejména ve výrobě mléka. Na podporu rozvoje výroby mléka jde zejména o tyto příplatky k nákupním cenám mléka:

- základní příplatek odstupňovaný podle jakosti nakupovaného mléka a podle podílu intenzivně využívaných luk a pastvin z celkové výměry zemědělské půdy,

- specializační příplatek za mléko pro organizace specializované na výrobu mléka,

- záběhový příplatek za mléko dodávané z nových velkokapacitních kravinů.

Vedle těchto úprav byly od roku 1977 v oblasti cen a doplňkových cenových nástrojů provedeny další úpravy u některých výrob, jako např. u cukrovky, vinných hroznů, u obilovin, salát apod. Všechny tyto úpravy měly za účel snížení rozdílů ve výrobové rentabilitě, odrážející se i v důchodové diferenciaci zemědělských podniků.

Zlepšení realizačních podmínek u většiny zemědělských výrobků spolu se zvýšením produkce přispělo k zvýšení zisku ze zemědělské výroby, jehož výše ale nedosáhla ani úrovně roku 1974, ani roku 1971. V porovnání s rokem 1971 byl v průměru ČSR v roce 1977 zisk ze zemědělské činnosti nižší o 23,5 % a v porovnání s rokem 1974 byl nižší dokonce o 33,2 %, ale v porovnání s rokem 1976 se v roce 1977 zvýšil o 116 %. V roce 1977 došlo ke zvýšení zisku v rostlinné výrobě a ke snížení ztráty v živočišné výrobě, čímž vzrostl podíl zemědělské činnosti na tvorbě zisku zemědělského podniku. V roce 1977 se podílela zemědělská činnost na tvorbě zisku 58,6 %, přičemž v porovnání s rokem 1976 se masa vytvořeného zisku z nezemědělské činnosti zvýšila o 28 %. V roce 1976 se zisk ze zemědělské činnosti podílel na celkovém zisku jen 45,5 %.

V roce 1977 přes příznivé výsledky ve výrobě a přes celkové zlepšení realizačních podmínek nebylo v úrovni zisku dosaženo roku 1974 (který byl ve výrobě podobně úspěšný), a to jak za zemědělskou výrobu, tak i za celý podnik.

Podobné tendence v tvorbě zisku se projevují v obou národních republikách s tím, že v SSR je jeho výše na 1 ha z. p. podstatně nižší než v ČSR a že v SSR i v roce 1977 byl zisk především tvořen nezemědělskou činností a zemědělská činnost se na jeho tvorbě podílela jen 23,7 % a v roce 1976 15,9 %.

Z předchozích úvah vyplývá, že na tvorbě zisku ze zemědělské činnosti se v ČSSR v posledních třech letech významnou měrou podílejí doplňkové cenové nástroje, bez nichž by v ČSSR v roce 1976 byla zemědělská výroba v průměru ztrátová vlivem vysoké ztrátovosti zemědělské výroby v SSR, a v roce 1977 odstranily rovněž ztrátovost zemědělské výroby v SSR.

Doplňkové cenové nástroje zaujímají největší podíl v oblasti chovu skotu, kde nákupní ceny nestačí hradit vynaložené vlastní náklady na výrobu, a rovněž ani ekonomické nástroje neodstraňovaly ztrátovost tohoto odvětví. Až v roce 1977 zavedením uvedených příplatků k nákupní ceně mléka byla v průměru ČSSR jeho ztrátovost odstraněna.

Vysoký a vzrůstající podíl doplňkových cenových nástrojů na tvorbě zisku ukazuje také na to, že by bylo vhodnější, aby alespoň část těchto

nástrojů byla zahrnuta přímo do nákupních cen, a to především v odvětví chovu skotu. Zde existuje celá řada příplatků, která je někdy činí méně přehlednými. Dalším jejich nedostatkem je to, že v některých případech kritéria pro jejich poskytování postrádají dlouhodobost, jsou často měněna apod. Z těchto důvodů bude vhodné v zájmu zvýšení hmotné zainteresovanosti zemědělských podniků na výrobě a v zájmu prohloubení specializace a kooperace hlavně v odvětví chovu skotu větší část příplatků zahrnout přímo k cenám mléka a masa.

Zavedení nového ekonomického režimu v zemědělství od roku 1977 mělo za cíl snížit velké rozdíly ve výrobové rentabilitě, protože relace nákupních cen vytvářely velké rozdíly v rentabilitě mezi jednotlivými zemědělskými výrobky.

Velké rozdíly v rentabilitě mezi jednotlivými zemědělskými výrobky jsou dlouhodobou záležitostí československého zemědělství, a při mnohostrukturní výrobě v zemědělských podnicích nebrzdily rozvoj jednotlivých odvětví. Tyto rozdíly se stávají ale brzdou při snahách po účelné specializaci a kooperaci těch odvětví, kde je dosahováno nízké míry rentability, a nejsou tím vytvářeny předpoklady pro další reprodukci těchto odvětví z vlastních zdrojů. Značné rozdíly v rentabilitě vyvolávají tak snahy zemědělských podniků po zachování jejich dřívějšího univerzálního charakteru, což je potom brzdou dalšího rozvoje výrobních sil některých odvětví zemědělské výroby.

RENTABILITA ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY

Rentabilitu zemědělské výroby vyjádříme mírou rentability (vztahem zisku k vlastním nákladům výroby). V roce 1977 došlo v porovnání s rokem 1976 v důsledku zvýšení produkce a v důsledku úprav realizačních podmínek některých zemědělských výrobků ke zvýšení rentability zemědělské činnosti a jejích hlavních odvětví. Míra rentability ze zemědělské činnosti se v uvedených letech zvýšila o 105 %, přičemž ale nedosáhla ani úrovně roku 1975, ani úrovně let předchozích.

V rostlinné výrobě se snížila míra rentability u obilovin, vinných hroznů a u brambor a zvýšila se u cukrovky a kukuřice na zrno. V živočišné výrobě se snížila u vajec, kdežto v ostatních odvětvích došlo ke zlepšení (tab. II).

V roce 1977 došlo k částečnému sblížení rentability hlavně v jednotlivých odvětvích rostlinné výroby. V živočišné výrobě existují stále velké rozdíly mezi rentabilitou chovu skotu a ostatních odvětví živočišné výroby. Rovněž stále ještě existují řádové rozdíly mezi rentabilitou rostlinné výroby a živočišné výroby jako celku.

Rozdíly v rentabilitě výroby jsou vedle realizačních podmínek ovlivňovány tempem zvyšování vlastních nákladů jednotlivých výrob, což je především důsledkem velmi rozdílného zvládnutí velkovýrobních forem a diferencovaného přínosu nových technologií v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby. Vedle toho zde značnou měrou působí faktor povětrnostních podmínek, který ovlivňuje meziroční výkyvy v hektarových výnosech a zprostředkovaně potom má vliv i na užitkovost v živočišné výrobě, hlavně v odvětví chovu skotu. Nákupní ceny nemohou pružně a rychle

reagovat na tyto měnící se podmínky, a proto je snaha na ně reagovat pomocí doplňkových cenových nástrojů, příp. i ekonomickými nástroji necenového charakteru.

II. Mira rentability hlavních zemědělských výrobků v % — ČSSR

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Rostlinná výroba	20,8	35,5	35,2	34,2	26,3	16,8	22,3
Z toho:							
pšenice	103,7	77,9	89,7	92,1	54,7	65,6	46,5
žito	58,3	77,8	91,7	71,4	56,6	46,5	30,5
ječmen	123,1	106,9	108,9	99,0	55,4	56,1	49,0
oves	74,7	52,2	59,0	67,2	36,4	-10,6	14,1
kukuřice na zrno	37,5	93,4	65,4	59,3	87,5	61,4	33,8
cukrovka	11,5	22,7	7,3	22,3	12,7	-28,0	22,4
obrambory ostatní	-7,2	5,0	1,6	0,4	-7,4	26,1	-7,9
chmel	42,4	50,4	31,6	9,0	29,8	27,7	29,5
víceleté pícniny	—	2,7	1,6	-20,6	33,1	-0,1	17,1
Živočišná výroba	-0,01	0,05	-0,58	-1,47	-3,40	-5,4	-2,4
Z toho:							
krávy	-8,5	-8,1	-1,0	0,8	-3,6	-3,5	1,0
ostatní skot	-4,7	-4,8	-10,7	-8,9	-16,0	-17,3	-16,4
prasnice	-3,5	-1,7	-3,1	4,4	11,6	3,5	-2,8
ostatní prasata	19,2	19,1	16,8	16,9	14,5	11,9	12,5
vejce	21,5	28,8	25,7	21,7	19,7	26,3	13,9
Zemědělská výroba	11,5	14,1	14,0	13,4	9,0	3,9	8,0

Jak již bylo uvedeno, doplňkové cenové nástroje v posledních třech letech podstatnou měrou ovlivňují zisk a tím i rentabilitu zemědělské výroby.

Z uvedené výše i vývoje zisku a rentability za léta 1971—1977 vyplývá, že v současné době musí těžiště problémů směřovat k zvýšení hmotné zainteresovanosti na rozvoj chovu skotu a výroby mléka.

Od roku 1971 došlo v této oblasti z celé zemědělské výroby k nejpodstatnějším změnám, které měly přispět k zvýšení rentability v odvětví chovu skotu a ve výrobě mléka, a dále měly rovněž částečně řešit důchodovou diferenciaci zemědělských podniků, a to zvýhodněním podniků v horších přírodních podmínkách.

RENTABILITA VÝROBY MLÉKA

Doplňkové cenové nástroje v průměru ČSSR odstranily ztrátovost ve výrobě mléka, přičemž v SSR je výroba mléka v průměru stále ztrátová, a u ostatního skotu snížily ztrátovost, která v SSR je vyšší než v ČSR. Pro zajištění potřebné míry rentability ve výrobě mléka a u skotu, která bude zabezpečovat prostředky pro rozšířenou reprodukci z vlastních zdrojů,

bude nutno v oblasti nákupních cen, doplňkových cenových nástrojů, příp. i necenových nástrojů provést od 7. pětiletky další úpravy ve prospěch těchto odvětví.

Druhou funkcí ekonomických opatření ve výrobě mléka bylo zmírnění důchodové diferenciace zemědělských podniků ve prospěch horších přírodních podmínek. Tuto funkci má především plnit zavedený příplatek k nákupní ceně mléka podle podílu luk a pastvin na zemědělské půdě a částečně i specializační příplatek. Ze současného účtování a z dostupných materiálů nelze samostatně zjistit vliv těchto jednotlivých příplatků k nákupní ceně. Je možno zjistit jenom všechny příplatky celkem. Uvedené propočty jsou uvedeny v tab. III.

III. Doplňkové cenové nástroje na 1 l mléka v jednotlivých výrobních oblastech ČSSR a v letech 1974, 1976 a 1977 v Kčs

Rok	Ekonomický nástroj	Výrobní oblast					Celkem
		K	Ř	B	BO	H	
1974	diferenciální příplatky	0,01	0,04	0,10	0,33	0,86	0,15
	prémie	0,12	0,07	0,13	0,19	0,25	0,12
	ostatní příplatky	0,13	0,17	0,21	0,21	0,18	0,18
	celkem	0,26	0,28	0,44	0,73	1,29	0,45
1976	diferenciální příplatky	0,10	0,04	0,16	0,33	0,88	0,15
	prémie	0,09	0,06	0,05	0,06	0,09	0,06
	ostatní příplatky	0,15	0,16	0,20	0,22	0,18	0,18
	celkem	0,25	0,26	0,41	0,61	1,15	0,39
1977	diferenciální příplatky	0,01	0,04	0,16	0,32	0,96	0,15
	ostatní příplatky*)	0,37	0,43	0,51	0,54	0,63	0,47
	celkem	0,38	0,47	0,67	0,86	1,59	0,62

*) v r. 1977 byly prémie za zvýšení tržní produkce mléka zrušeny

Z uvedeného vyplývá, že diferenciální příplatky a prémie za zvýšení tržní produkce mléka byly ve všech uvedených letech zhruba stejné, jen s tím, že prémie byly v roce 1976 nižší ve všech výrobních oblastech, což bylo ovlivněno částečným snížením produkce mléka.

Ostatní příplatky byly v letech 1974 i 1976 zhruba stejné, a to i co se týká jejich výše v jednotlivých výrobních oblastech. Nejnižší byly v uvedených letech v kukuřičné a řepařské výrobní oblasti, kdežto v ostatních výrobních oblastech byly zhruba stejné, což svědčí o tom, že prakticky nepůsobily na řešení diferenciální renty. V roce 1977 se ve všech výrobních oblastech zvýšily zhruba na dvojnásobek, což rovněž znamená, že jejich

funkce pro vyrovnávání diferencovaných přírodních podmínek byla minimální, i když jejich účelem je rovněž částečné vyrovnávání této diferenciace. Na vyrovnávání diferencovaných přírodních podmínek velmi dobře působí diferenciální příplatky, o čemž svědčí dosažená míra rentability v jednotlivých výrobních oblastech (tab. IV).

IV. Míra rentability ve výrobě mléka v jednotlivých výrobních oblastech v roce 1977 v %

	Výrobní oblast					Celkem
	K	Ř	B	BO	H	
ČSSR	-7,31	-2,81	4,55	9,82	15,55	1,04
ČSR	-7,11	-3,37	5,18	10,07	11,68	1,54
SSR	-7,34	0,51	1,36	8,61	18,01	-0,21

Z přehledu je zřejmé, že míra rentability se měrem k horším přírodním podmínkám zvyšuje a v bramborářsko-ovesné a v horské výrobní oblasti jsou tak vytvářeny předpoklady pro rozšířenou reprodukci tohoto odvětví z vlastních zdrojů. Přitom na druhé straně je třeba vidět, že rentabilita většiny rostlinných výrobků se směrem k horším přírodním podmínkám snižuje, takže výroba mléka a zvláště chov skotu by zde měl být zdrojem pro rozšířenou reprodukci jiných odvětví.

RENTABILITA OSTATNÍHO SKOTU

Oblast ostatního skotu je stále v průměru ztrátová a v roce 1977 zde nenastalo podstatnější zlepšení, jako tomu bylo ve výrobě mléka. Doplnkové cenové nástroje zde sice směrem k horším přírodním podmínkám snižují ztrátovost, ale plně ji ani v nejhorších přírodních podmínkách neodstraňují. Svědčí o tom údaje o rentabilitě v tab. V.

V. Míra rentability u ostatního skotu v jednotlivých výrobních oblastech v roce 1977 v %

	Výrobní oblast					Celkem
	K	Ř	B	BO	H	
ČSSR	-24,24	-18,18	-13,52	-10,27	-8,17	-16,36
ČSR	-26,61	-17,17	-12,69	-8,72	-6,63	-14,57
SSR	-24,61	-20,45	-17,22	-17,82	-9,26	-20,18

Uvedená poměrně vysoká ztrátovost u ostatního skotu je ovlivněna současným oceňováním narozených telat a přírůstků skotu ve stálých cenách, které jsou v této oblasti vysoko pod celospolečenským průměrem,

čímž ale je ovlivňován vytvořený zisk a tím i rentabilita tohoto odvětví. K odstranění tohoto nedostatku byla vypočtena rentabilita z tzv. realizovaného zisku, který je vyjádřen jako rozdíl mezi realizační cenou a vlastními náklady na 1 kg přírůstku. Vlastní náklady na 1 kg živé hmotnosti nepoužíváme, protože jsou také ovlivněny současnou stálou cenou při oceňování narozených telat. Z tohoto důvodu jsou objektivně správnější vlastní náklady na 1 kg přírůstku. Výsledky jsou uvedeny v tab. VI.

VI. Míra rentability u ostatního skotu v roce 1977 v %

	Výrobní oblast					Celkem
	K	Ř	B	BO	H	
ČSSR	-0,16	-0,06	-0,03	0,05	-0,08	-0,05
ČSR	-0,10	-0,04	-0,00	0,08	-0,04	-0,01
SSR	-0,17	-0,14	-0,15	-0,08	-0,10	-0,14

VII. Doplnkové cenové nástroje na 1 l mléka a rentabilita výroby mléka v zemědělských přírodních oblastech ČSR a SSR

	Přírodní oblast	NT	N1	N2	N3	N4	P1
ČSR	Doplnkové nástroje na 1 l	0,38	0,40	0,38	0,42	0,47	0,50
	Míra rentability v %	-8,2	-7,2	-3,2	2,6	4,9	4,3
	Přírodní oblast	P2	P3	P4	V1	V2	V3
	Doplnkové nástroje na 1 l	0,57	0,65	0,69	0,68	1,05	1,16
	Míra rentability v %	6,8	9,6	10,2	10,5	1,1	6,5
	Přírodní oblast	NT1	NT2	NT3 + 4	N1	N2	N3
SSR	Doplnkové nástroje na 1 l	0,30	0,30	0,57	0,32	0,38	0,64
	Míra rentability v %	-15,4	-7,4	-8,9	0,0	-3,1	-4,5
	Přírodní oblast	P1	P2	P3	P4	V1 + 2	V3 + 4
	Doplnkové nástroje na 1 l	0,66	0,94	1,13	1,12	1,50	1,90
	Míra rentability v %	0,8	1,8	8,2	-1,1	14,8	18,2
	Přírodní oblast						

Uvedené propočty ukazují na podstatně příznivější výsledky, ale ani zde není dosahováno potřebné úrovně v rentabilitě, zvláště v méně příznivých podmínkách, i když i zde směrem k horším přírodním podmínkám příznivě působí doplňkové cenové nástroje, zvláště diferenciální příplatky.

Uvedené údaje ukazují na rostoucí úlohu doplňkových cenových nástrojů směrem k horším přírodním podmínkám. Zvlášť vysoké jsou v horské výrobní oblasti, kde jsou také ale nejvyšší náklady na 1 kg přírůstku i na 1 kg živé hmotnosti. Tyto vysoké vlastní náklady na jednotku produkce jsou v převážné míře ovlivněny nízkými průměrnými denními přírůstky, protože vlastní náklady na krmený den jsou ve všech výrobních oblastech zhruba stejné.

Diferencované přírodní podmínky jsou v oblasti chovu skotu v převážné míře řešeny diferenciálními příplatky. Ostatní formy doplňkových nástrojů řeší tuto diferenciaci nepodstatně, přičemž to ani není jejich účelem.

Protože výrobní oblasti vyjadřují jen hrubě vliv přírodních podmínek, uvádíme v tab. VII doplňkové cenové nástroje na 1 l mléka a míru rentability v třídění družstev podle zemědělských přírodních oblastí v ČSR a SSSR za rok 1977.

Tak jako údaje za výrobní oblasti, tak i údaje za zemědělské přírodní oblasti ukazují na zvyšování úlohy ekonomických nástrojů cenového charakteru k zvyšování rentability směrem k horším přírodním podmínkám.

SOUHRN

Na tvorbě zisku ze zemědělské činnosti se v průměru ČSSR v posledních třech letech významnou měrou podílejí doplňkové cenové nástroje. Bez nich by v roce 1976 byla zemědělská výroba ztrátová a v roce 1977 by zisk na 1 ha z. p. činil jen 174 Kčs, přičemž ve skutečnosti činil 1033 Kčs. Úloha doplňkových cenových nástrojů na tvorbě zisku se neustále zvyšuje, což ukazuje na to, že by bylo vhodnější, aby alespoň část těchto nástrojů byla zahrnuta přímo do nákupních cen, a to především v oblasti chovu skotu.

Mezi jednotlivými odvětvími rostlinné a živočišné výroby existují stále značné rozdíly v dosažené rentabilitě, ovlivněné vedle realizačních podmínek různým tempem zvyšování vlastních nákladů jednotlivých výrobních, které je způsobeno především rozdílným zvládnutím velkovýrobních forem a nestejným přínosem nových technologií včetně faktorů povětrnostních podmínek, který ovlivňuje hlavně kolísání výnosů, což zprostředkovaně má vliv i na živočišnou výrobu. Nový ekonomický režim od roku 1977 částečně přispěl k sblížení rentability jednotlivých odvětví, hlavně v rostlinné výrobě. Stále ještě ale existují velké rozdíly v rentabilitě mezi rostlinnou a živočišnou výrobou a v živočišné výrobě mezi chovem skotu a ostatními odvětvími živočišné výroby.

Došlo dne 4. 1. 1979

Adresa autora:

Ing. Jaroslav Novák, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Zisk a rentabilita zemědělské výroby a jejích nejdůležitějších úseků

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 441—449. — 7 tab.

zemědělství, úroveň podniku, ceny, vlastní náklady, zisk, rentabilita, analýza ekonomická, analýza srovnávací, časové řady

Autor ve svém článku analyzuje výši a vývoj zisku a rentability zemědělské výroby a jejích nejdůležitějších odvětví v letech 1971—1977. K analýze jsou použity výsledky vybraného souboru JZD. Dochází k závěru, že zisk i rentabilita jsou značnou měrou ovlivňovány doplňkovými cenovými nástroji, jejichž podíl na zisku se neustále zvyšuje. V zemědělské výrobě ČSSR existují stále velké rozdíly v rentabilitě jednotlivých výrob. Nejnížší rentability je dosahováno v odvětví chovu skotu.

Vlivem prohlubující se společenské dělby práce se prosazuje ve výrobě potravin tendence k integraci zemědělství se všemi odvětvími národního hospodářství. Soudobá etapa je charakterizována postupným přechodem zemědělské výroby na principech koncentrace, specializace, kooperace a integrace k výrobním agroprůmyslovým soustavám industriálního typu. Tyto procesy nacházejí svůj výraz i v metodách plánování rozvoje zemědělství, v nichž se neustále silněji prosazují národohospodářské přístupy, čímž dochází k postupnému přechodu od vžitých metod odvětvových přístupů k národohospodářským přístupům, k obsahovému — věcnému i metodickému řešení všech principiálních problémů plánovitého řízení rozvoje odvětví zemědělství a výživy z pozic národohospodářské proporcionality.

V podmínkách silící národohospodářské integrace forem a metod plánovitého řízení zemědělství však musí soustava plánů také současně reagovat na specifika odvětví, vyplývající z úlohy potravin ve spotřebitelských strukturách i z výrobně ekonomických specifík zemědělské a potravinářské výroby. Národohospodářské specifikum plánování rozvoje zemědělství a výživy vyplývá především ze strategie politiky soběstačnosti v základních potravinách a zemědělských surovinách, vytyčené XIV. a XV. sjezdem KSČ. Důsledná orientace dlouhodobého výhledu rozvoje zemědělství a výživy, 6. pětiletého plánu, projektu 7. pětiletky a ročních prováděcích plánů na prosazení antiimportních a proexportních aspektů vytváří v plánech rozvoje zemědělství zcela specifické vnitroodvětvové a meziodvětvové věcné a ekonomické vazby, jejichž společným jmenovatelem je primát (priorita) užité hodnoty (tj. konkrétních kvant a kvality potravin) pro uspokojování spotřebitelských potřeb vnitřního trhu, při postupném omezování či stagnaci dovozů zemědělských výrobků. V plánech rozvoje zemědělství jsou obsažena specifická hlediska specializace zemědělské výroby, která se v podmínkách zemědělství nevyvíjejí jako makroekonomická specializace čs. zemědělství, založená na rozvojových programech specializovaných výrobních (jako např. ve strojírenství, chemickém průmyslu atd.), ale jako makroekonomicky relativně univerzální výrobní struktura zemědělství, zahrnující všechny kompetitivní výroby, která se realizuje při prohlubování oblastní, podnikové a vnitropodnikové specializace zemědělské výroby. Toto specifikum vytváří i v tvorbě plánu věcné i metodické zvláštnosti, spočívající zejména v nutnosti velmi náročného bilančního sladění pohybu vnějších meziodvětvových vazeb rozvoje

ZPoK a vnitroodvětvových proporcí v rámci ZPoK a v rámci samotného zemědělství.

Hlavním směrem zdokonalení soustavy plánů rozvoje zemědělství pro období 7. pětiletky je systémové zvyšování účinnosti metod plánování pro všechny časové horizonty plánů a na všech úrovních řízení ve směru dosažení vyšší optimalizace plánů.

Ekonomický obsah optimality plánů rozvoje zemědělství spočívá v naplnění kritériálních funkcí soustavy plánovitého řízení zemědělství, které byly formulovány a stanoveny pro soudobou i budoucí etapu rozvoje usneseními XIV. a XV. sjezdu KSČ.

Kritériální celospolečenskou národohospodářskou funkcí odvětví zemědělství a výživy je plynule zajišťovat kvalitativní vzestup výživy obyvatel ČSSR při rostoucí celkové soběstačnosti ve výrobě kompetitivních zemědělských výrobků, minimalizaci společenských nákladů na výrobu potravin a zabezpečování optimálního podílu odvětví zemědělství na tvorbě společenského produktu, na zdrojích tvorby a užití národního důchodu.

Plán rozvoje zemědělství (dlouhodobý výhled, pětiletý plán, prováděcí plány) je natolik optimální, nakolik svými cíli, úkoly, prostředky a zdroji zabezpečuje naplnění ekonomického obsahu národohospodářské optimality.

Problematika národohospodářského řešení optimality v plánech spočívá především v tom, že v každé etapě rozvoje zcela zákonitě převyšují společenské potřeby disponibilní zdroje. V každé etapě rozvoje se nutně reprodukuje trvalý předstih potřeb před tvorbou zdrojů. Každé národohospodářské řešení a plánovací rozhodnutí je určitým kompromisem mezi chtěným stavem „ideální optimality“ a národohospodářsky možným a reálným řešením.

Národohospodářská řešení a plánovací rozhodnutí jsou tedy aproximací — postupným přiblížením k ekonomicky modelovému řešení národohospodářské optimality.

Národohospodářské hodnocení optimality plánů spočívá především v tom, nakolik tvorba plánu a reálný vývoj ekonomiky postupuje směrem k „optimálnímu“, „modelovému“ řešení, jaká je dynamika — tempo národohospodářského vývoje, jak jsou sladěny jednotlivé součásti naplňování kritérií optimálního plánu. V podmínkách zemědělství jde především o národohospodářské sladění vazeb:

1. zvyšování soběstačnosti země ve výrobě kompetitivních potravin,
2. proporcionalita na vnitřním trhu potravin,
3. ekonomické vazby odvětví zemědělství k tvorbě a užití národního

důchodu.

Hodnotíme-li z těchto hledisek účinnost soustavy plánů a metod plánování rozvoje zemědělství v uplynulém desetiletí, dospíváme k závěru, že reálný vývoj zemědělství postupuje v základním souladu s vytyčenými cíli, že postupně dochází k naplňování kritériálních požadavků národohospodářské optimality plánů zemědělství.

Naplňování kritérií optimality v soustavě plánů rozvoje zemědělství se realizuje diferencovaně v jednotlivých časových horizontech plánovací přípravy a plánování.

Nejvyšší míra národohospodářské optimality rozvoje zemědělství je obsažena v prognostických pracích, formulujících tendence, cíle a prostředky s 15—20letou predikcí (optimální model výživy, optimální technologické

systémy, plně uplatňování VTR, model zemědělství industriálního typu, plná soběstačnost v kompetitivních potravinách atd.).

Dlouhodobý výhled (horizont 1990) aproximuje hospodářský rozvoj odvětví směrem k národohospodářsky optimálnímu řešení, formuluje a stanoví strategii hospodářského postupu. Dlouhodobý výhled je výslednicí národohospodářských rozhodnutí o strukturálním rozvoji v rámci dlouhodobě předpokládané tvorby zdrojů, které limitují a vymezují prostor ekonomického růstu. V dlouhodobém výhledu rozvoje zemědělství jsou zabudována makroekonomická národohospodářská omezení zejména o užití prostředků celospolečenského fondu akumulace (objemy investic), v oblasti předpokládaných hospodářských možností zahraničních dovozů (dlouhodobé vymezení dovozních fondů), v národohospodářských potřebách odvětvového členění bilance pracovních sil (národohospodářský požadavek na řádové snížení počtu pracovních sil v zemědělské prvovýrobě). Optimální řešení plánovaných proporcí dlouhodobého výhledu spočívá v maximálně efektivním využití dlouhodobě předpokládaných zdrojů k naplnění úkolů ve výrobě potravin.

Specificky se odvíjí problematika optimality plánů v střednědobém — strukturálním plánování, které pracuje s podstatně vyšší paletou hospodářských vymezení. Optimalita pětiletého plánu spočívá především v úrovni jeho vnější a vnitřní proporcionality, vybilancovanosti a v tom, nakolik stanoví a zabezpečuje rozvoj odvětví v souladu s etapovými cíli dlouhodobého výhledu. V prováděcím — ročním plánování jde především o využívání disponibilních zdrojů a rezerv a o tvorbu vyšších zdrojů pro následné prováděcí období.

Národohospodářská kritéria optimality nutno modifikovaně interpretovat nejenom ve vztahu k diferencovaným časovým horizontům plánů, ale i ve vztahu k jednotlivým úrovním — článkům řízení.

Na úrovni centrálního plánování plně platí jednota kritérií optimality:

1. zvyšování soběstačnosti v kompetitivních potravinách,
2. proporcionality vnitřního trhu potravin,
3. podílu zemědělství na zdrojích a užití národního důchodu.

Na úrovni oblastního článku řízení (KZS) je základním kritériem optimality plánu racionální využití diferencovaných přírodních podmínek kraje (optimální rozmístění plánů zemědělské výroby), zabezpečení územní proporcionality věcných vazeb v rámci zemědělsko-potravinářského komplexu (druhov, objemová a časová synchronizace dodávek zemědělských surovin zpracovatelskému průmyslu), sladění dlouhodobých, pětiletých i prováděcích plánů všech složek (organizací) resortu zemědělství na infrastrukturu kraje (v součinnosti s orgány oblastního plánování).

Na úrovni okresního článku řízení (OZS) je základním kritériem optimality plánu racionální rozmístění plánovaných úkolů do jednotlivých zemědělských podniků při prohlubování koncentrace a podnikové specializace zemědělské výroby, zabezpečování proporcionality plánů ve vztahu ke všem zemědělským podnikům a společným zemědělským podnikům, zejména z hlediska proporcí mezi živočišnou a rostlinnou výrobou (bilance krmiv), proporcí mezi perspektivním výrobním programem podniků a intenzitou a strukturou pořizování a zdroji financování investic, mezi výrobním programem a plánem MTZ, mezi výrobním programem a plánem pracovních sil, mezi hmotným a finančním plánem.

Na úrovni podniků je základním kritériem optimality plánů plně zabezpečení úkolů státního a hospodářského při minimalizaci podnikových nákladů na stanovený výrobní program, maximalizace užitého zisku podniku při optimálních proporcích jeho užití a uskutečňování mzdových, sociálních a kulturních opatření v souladu se státní mzdovou, sociální a kulturní politikou.

Diferencovaná interpretace kritérií optimality plánů na ose času (dlouhodobé, střednědobé, prováděcí plánování) a na ose řízení (centrální, oblastní, nadpodnikové, podnikové řízení) musí zabezpečit tvůrčí uplatňování stěžejních principů socialistického řízení a plánování, tj. principu nejvyšší ekonomické efektivity a principu demokratického centralismu při neustálém upevňování jednoty společenských, podnikových a individuálních zájmů a určující roli zájmů celospolečenských.

Metodické přístupy k optimalizaci plánu zemědělské výroby, založené na využívání ekonomicko-matematických metod, modelování a uplatňování normativní základny, jsou v soudobém období zaměřeny především na plánování výroby a na optimalizaci věcných vazeb výrobního plánu.

V plánovací praxi jsou využívány automatizované propočty rozmístění plánu výroby a tržní zemědělské produkce do státních fondů z centra na kraje (MZVŽ-KZS), z krajů na okresy (KZS-OZS), z okresů na podniky (OZS-podniky). Automatizované propočty umožňují racionalizaci plánových výpočtů bilance krmiv, obrátů stáda, bilance rostlinných a živočišných výrobků, propočty potřeby průmyslových hnojiv a hodnotové propočty hrubé a tržní zemědělské produkce.

Ekonomická problematika zdokonalení těchto automatizovaných plánových propočtů výrobního programu spočívá jednak v objektivizaci vstupů a ve vazbách na ostatní — navazující části plánu. Objektivizace vstupů vyžaduje především stanovit zdůvodněné výrobní struktury rostlinné výroby a hladiny plánovaných hektarových výnosů diferencovaně pro jednotlivé přírodní podmínky v návaznosti na produkční účinnost průmyslových hnojiv a agrotechnických systémů. Tato problematika dosud není dopracována, neboť normativní základna k výrobní části plánu je ve vývojovém stadiu a obdobně i projekt optimálního rozmístění rostlinné výroby.

Druhý stěžejní směr zdokonalení spočívá v rozšíření sféry automatizovaných propočtů optimalizace plánu na navazující části plánu, tj. především na plán MTZ, plán práce a finanční plán. I tady vytváří dosud absence normativů základní bariéru rozšíření sféry optimalizačních propočtů. V současné době je vypracován program tvorby technicko-ekonomických a hodnotových normativů k tvorbě plánu, jehož realizace je základní podmínkou rozvinutí optimalizačních propočtů v podnikové i nadpodnikové sféře.

Významným ekonomicko-metodickým problémem je volba účelové funkce optimalizačních propočtů. Zkušenosti jednoznačně prokazují, že tradiční postupy lineárního programování, založené na kritériální funkci maximalizace zisku, maximalizace hrubé výroby, minimalizace nákladů, relativní úspory zemědělského půdního fondu pro plnění úkolů tržní produkce atd., nepřinášejí žádoucí výsledky v kontextu kritériálních funkcí socialistické soustavy plánovitého řízení zemědělství.

Zejména v etapě prohlubující se specializace a koncentrace zemědělské výroby, která je spjata s nutností přímé ingerence státních orgánů

řízení na vývoj strukturálních změn v zemědělských podnicích, by uplatňování uvedených kritériálních funkcí optimalizačních propočtů jenom zůstávalo konfliktnost rozpisu úkolů státního a hospodářského plánu.

V současném období se reprodukuje v zemědělství výrazná mezi podniková výrobní a ekonomická diferenciacie, která vylučuje jakýkoliv mechanický přístup k rozpisu plánu. Rozdílná úroveň mechanizace jednotlivých odvětví a podstatné rozdíly v hustotě pracovních sil mezi zemědělskými podniky vyžaduje velmi citlivě rozmísťovat výrobní úkoly plánu. Formy a metody rozmístění plánovaných výrobních úkolů jsou ovlivňovány i hledisky rozdílné rentability jednotlivých zemědělských výrobků. Výsledné ukazatele (hodnotové) reprodukce v zemědělských podnicích jsou zejména v podhorských a horských výrobních oblastech výraznou měrou ovlivňovány nezemědělskou činností, která se dosud zcela vymyká možností zabudování do plánových optimalizačních propočtů.

Všechny tyto a další aspekty, které nutno brát v úvahu při rozmístění plánu zemědělské výroby, se doposud nepodařilo modelově zvládnout v optimalizačních propočtech. Proto je nutno kombinovat metody komplexních technicko-ekonomických plánovacích rozhodnutí s metodami parciální optimalizace jednotlivých částí plánu.

Teorie i praxe plánování dospívá k poznání, že kritériální funkcí optimalizačních propočtů při rozmístění a tvorbě plánů v zemědělských podnicích má být plné zabezpečení úkolů státního a hospodářského plánu a kvantifikace reálných možností jejich společensky žádoucího překračování při minimalizaci podnikových nákladů na zemědělskou výrobu.

V tomto pojetí kritériální funkce mohou optimalizační propočty plnit významnou úlohu i v metodách vstřícného plánování, neboť vyjádří reálné možnosti překračování rozepsaných úkolů státního a hospodářského plánu ve společensky žádoucích směrech.

Realizace tohoto pojetí optimalizačních propočtů podnikových plánů (které není dosud uplatňováno) vyžaduje jednotně obsahově i metodicky řídit celý systém optimalizačních propočtů a podřítit tento systém jednotnému kritériu plánu — překračování plánu u společensky žádoucí produkce při minimalizaci nákladů na zemědělskou výrobu.

Základní předpoklady k tomuto vyššímu pojetí optimalizačních propočtů jsou zčásti vytvořeny a zčásti ve vývojovém stadiu. Střední články řízení disponují poměrně směřodatným výhledem rozvoje zemědělské výroby v okrese, který je v základních rysech rozmístěn na jednotlivé zemědělské podniky. Ministerstva zemědělství, KZS i většina OZS aplikují automatizované propočty plánu výroby a osvojily si metodické přístupy k těmto procesům. Je vyvíjena rozšířená normativní základna k objektivizaci plánované výroby i nákladů na zemědělskou výrobu.

*
*
*

Z analýzy účinnosti soustavy plánů a metod plánování rozvoje zemědělství tudíž vyplývá, že současná soustava plánů vyžaduje postupné a systémové zdokonalování metod tvorby a rozpisu plánu na základě vědecky zdůvodněného poznání a kvantifikace potřeb a zdrojů, širšího uplatňování progresivních metod plánování, založených na využívání ekonomicko-matematických metod, normativní základny a vyšší výpočetní techniky, umožňujících zabezpečovat vyšší komplexnost a provázanost jednotlivých částí plánu a racionalizaci plánovacích prací.

Vypracované koncepce specializace a koncentrace zemědělské výroby, výrobní koncepce, odvětvové programy a dlouhodobý výhled rozvoje ZPoK zaujímají klíčové místo v soustavě plánovitého rozvoje a vytvářejí základní východiska cílevědomé tvorby optimálních střednědobých i prováděcích plánů na všech stupních řízení. Koncepčně rozpracované směry rozvoje se v jednotlivých krajích, okresech, odvětvích i oborech v zásadních proporcích postupně realizují.

Z analýzy dále vyplynulo, že v rámci ZPoK, obdobně jako v celém národním hospodářství, jsou hmotné vazby ovlivňovány a řízeny plánem v menší míře než ostatní prvky reprodukčního procesu. Značná část materiálových toků je zajišťována a realizována formou dodavatelsko-odběratelských vztahů při nízké ingerenci státního a hospodářského plánu, převaze dodavatelů a výskytech neplánovitosti a živelnosti.

K zdokonalení soustavy plánů a metod plánování hmotného zabezpečení nutno více rozvinout hmotné bilancování, aby bilance vyjadřovaly a optimálně zabezpečovaly proporcionalitu vnitřních vazeb v rámci ZPoK a proporcionalitu vnějších vazeb ZPoK ke všem navazujícím odvětvím národního hospodářství. Ukazuje se nezbytné rozšířit položky hmotného bilancování o vybrané další výrobky, u kterých je nezbytné mimo vnitrostátní potřeby zajišťovat i vztahy k zahraničnímu obchodu a u kterých se předpokládají větší přesuny mezi ČSR a SSR a jednotlivými oblastmi. Zejména je třeba zdokonalit soustavu hmotných bilancí vstupů do odvětví zemědělství a výživy, především u materiálů a výrobků s víceúčelovým užitím (vnitrostátní spotřeba, dovoz, vývoz, výrobní spotřeba u více odvětví národního hospodářství), a těžiště hmotného bilancování přenést do střednědobých plánů.

Zvýšení účinnosti plánu investiční výstavby spočívá v optimalizaci využití investičních prostředků v rámci ZPoK volbou správných proporcí investování v prvotní a tzv. sekundární sféře intenzifikace a v utváření investičních struktur, které jsou anticipovány novými výrobními, technologickými a ekonomickými vazbami v rámci ZPoK. V současné plánovací praxi se projevují obtíže se sestavením dlouhodobého i střednědobého plánu investic. Problém spočívá především ve volbě alternativ transformací poznatků z výhledu do střednědobého plánu investic. Východisko řešení tkví zejména ve zkvalitnění odvětvových investičních programů, zdůvodněných soustavou technicko-technologických a ekonomických ukazatelů. Těžiště zabezpečování realizace investiční výstavby spočívá ve střednědobých plánech, které zajišťují rozvojové struktury. Při posuzování účinnosti střednědobého plánu investic se stále více ukazuje potřeba jednotného (svodného) řízení investic v rámci ZPoK a důraznější centrální orientace na snížení rozpočtových nákladů staveb.

Nedílnou součástí zdokonalení řízení rozvoje ZPoK je zkvalitnění plánování vývoje pracovních sil, jejich kvalifikační, věkové a profesní struktury, odborné přípravy a odměňování práce. V zemědělství narůstá napjatost v bilanci pracovních sil, neboť substituce živé práce nepostupuje na některých úsecích v souladu s plánem. To vyžaduje posílit centrální vliv na regulaci vývoje počtu a rozmísťování pracovních sil v ZPoK.

I v plánování pracovních sil se dosud nedaří směřodatně uplatnit hledisko dlouhodobosti. Dlouhodobé cíle nejsou dostatečně propracovány, není plně zvládnuta základní metoda převodu cílů do dlouhodobých výhledů a střednědobých plánů. I v plánování a bilancování pracovních sil

je účelné důsledně uplatňovat pětiletý plánovací cyklus a přenést těžiště na střednědobý plán, důsledně vycházející z dlouhodobého výhledu a vymezující obsah prováděcích plánů.

Značné požadavky na změny profesních, kvalifikačních a věkových struktur pracovníků kladou zvýšené nároky na uplatňování především normativních metod plánování při využití vyšší výpočetní techniky. Současné metody plánování a organizace pohybu pracovních sil již neodpovídají potřebám, pracují většinou s minimální strukturalizací podle skupin povolání a dalších znaků.

Základním předpokladem zvýšení účinnosti finančních plánů je, aby vyjadřovaly hmotné a pracovní potřeby objektivně nutné pro zabezpečení reprodukce a vyvíjely soustředěný tlak na zefektivnění výroby. Pro období 7. pětiletky nutno zvýšit působení finančních plánů na mobilizaci rezerv při využívání hmotných, pracovních a finančních zdrojů stanovením mobilizačních úkolů v tvorbě zisku a podnikových zdrojů pro všechny organizace ZPoK.

Aktivizace finančního plánování předpokládá dále rozvíjet chozrasčetní principy hospodaření jednotlivých organizačních složek podnikové sféry a zvýšit jejich odpovědnost a zainteresovanost na plnění ukazatelů plánu.

Současný stav finančního plánování je poznamenán tím, že finanční plány neodrážejí v potřebné přesnosti reálné hmotné a pracovní potřeby reprodukčního procesu a nevymezují reálné hodnotové procesy v podnicích a jejich finanční vztahy k státnímu rozpočtu. Základním předpokladem pro zkvalitnění tvorby finančních plánů na všech stupních řízení je dosažení vyšší provázanosti s ostatními částmi plánu.

Specifická úloha plánu zahraničního obchodu tkví ve značné roli prováděcích plánů i plánů operativních, neboť neplánované výkyvy v úrovni zemědělské výroby mají zpravidla značně negativní vliv na obchodní a zejména platební bilanci. I v krátkodobém (ročním) plánu však dosud není možno dosáhnout řádové přesnosti, neboť k neplánovaným vlivům dochází namnoze v průběhu roku. Úkoly plánu zahraničního obchodu stanovené v prováděcích plánech je třeba považovat za základní. Z analýzy účinnosti soustavy plánu a metod plánování zahraničního obchodu ZPoK vyplývá, že funkce plánu není plně využita, zejména ve zkloubení mezi-odvětvových vazeb.

Zvláštní důraz ve zdokonalení soustavy plánů nutno položit na vyšší propojení cyklu výzkum—vývoj—výroba—užití s cílem urychleného zavádění realizovatelných poznatků vědy a techniky do široké praxe. Řada specifík zemědělské výroby vyžaduje při respektování celostátně platných principů uplatnit specifické formy v systému plánování, řízení a realizace VTR v ZPoK.

Je zcela nezbytné uplatňovat jednotný plán rozvoje vědy a techniky v odvětví zemědělství a výživy a tím vytvářet ústřední koordinační místo pro tvorbu, řízení a realizaci vědeckotechnického rozvoje v ZPoK. Toto pojetí plánu znamená postupný přechod od prvkového k systémovému pojetí plánování rozvoje vědy a techniky v ZPoK.

Formulace společenské objednávky pro vědeckovýzkumnou základnu vyžaduje další zdokonalení ve směru užší vazby prognózy rozvoje ZPoK, vědy a techniky a poznatků světové vědy a výzkumu. Dalším krokem k zvýšení účinnosti plánu VTR je propojení oborových plánů VTR a jejich

zahrnutí do jednotného plánu rozvoje vědy a techniky ZPoK. V celém ZPoK je třeba cílevědomě vytvářet předpoklady pro sjednocení celého systému plánování a řízení VTR včetně systému jeho financování (podnikové financování).

Nejslabším článkem současného systému řízení a plánování je realizace poznatků vědy a techniky v zemědělské výrobě a potravinářském průmyslu. Značná část realizačních výstupů je spojena s investiční výstavbou, zajištěním strojně technologického zařízení, uplatněním nových materiálů, technologických postupů atd. Je tak organicky spojena s plánem investic, MTZ, plánem výroby a ostatními částmi plánu. Je zcela nezbytné, aby výstupy VVZ a finální výstupy hmotné povahy byly provázány v celé soustavě plánů ZPoK.

V období 5. a 6. pětiletky dochází k významnému posunu v sociálním postavení pracujících v zemědělství. Jsou vytvářeny příznivé předpoklady pro plánovité řízení sociálního rozvoje. Ve všech organizacích ZPoK byly sestaveny komplexní programy péče o pracovníky. Dosud však není zpracována forma propojení plánů sociálního rozvoje pracovních kolektivů v soustavě plánů ZPoK. Tento stav podstatně snižuje účinnost plánovaných opatření.

Plán sociálního rozvoje nutno na základě výsledků experimentálního ověření organicky včlenit do soustavy pětiletých a prováděcích plánů při současném odstranění duplicit mezi pětiletými plány, kádrovými programy, kolektivními smlouvami a plány společensko-sociálního rozvoje.

Zdokonalení metod plánování vyžaduje využívat v plánování prostředky a metody adekvátní rostoucí náročnosti řešených úkolů. Je to především moderní výpočetní technika spojená s uplatňováním nových metod a postupů řešení složitých problémů ovládání a cílevědomého usměrňování neustále se rozvíjejících ekonomických procesů. Zvýšení účinnosti státního i hospodářského plánu ve vztahu k středním článkům řízení (i podnikům) a zejména v zdokonalení meziodvětvových a meziresortních hmotných vazeb lze dosáhnout rozšířenou aplikací vybraných automatizovaných systémů při tvorbě a rozpisu plánu.

Pro zdokonalení plánovacích metod je také účelné diferencovat více metodiku střednědobých plánů a uvést ji do souladu s věcným obsahem střednědobého strukturálního plánování a v rámci celostátně stanovených termínů pro zpracování 7. pětiletky organizovat plánovací práce tak, aby komplexní a provázaný plán 7. pětiletky včetně plánů podnikových byl sestaven kvalitně a včas na všech úrovních plánování včetně podnikové sféry.

Literatura

BURIAN, J.: Návrh na zdokonalení soustavy plánu a metod plánování zemědělství a výživy. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1978.

Adresa autora:

Ing. Jan Burian, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Rozdíly ve vybavení podniků vlastními zdroji ovlivňují rozdíly v účinnosti vybraných ekonomických nástrojů mezi podniky. V prvních dvou letech 6. pětiletky došlo k nežádoucímu prohloubení mezipodnikových a mezisektorových rozdílů v úrovni vybavení vlastními zdroji a v podílech vlastních zdrojů základních a oběžných prostředků. Současně se prohloubila diferenciaci v úvěrovém zatížení zemědělských podniků.

Vývoj vlastních zdrojů v zemědělských podnicích i relace přidělů jednotlivým fondům z hospodářského výsledku nejsou vždy optimální z hlediska potřeb jejich reprodukčního procesu. Snížení úvěrového tlaku na prosazování plánovaného vývoje obrátových fondů v podnicích, za jinak nezměněných podmínek, ovlivní nepříznivě další vývoj mezipodnikových rozdílů v podílech vlastních zdrojů oběžných prostředků.

V 7. pětiletce je potřeba zvýšit působení a účinnost soustavy ekonomických nástrojů plánovitého řízení a soustavy plánů na usměrňování vývoje vlastních zdrojů zemědělských podniků, zejména pak obrátových fondů. Základním úkolem je zamezit dalšímu nežádoucímu prohlubování mezipodnikové diferenciaci v úrovni a struktuře vybavení zemědělských podniků vlastními zdroji a vytvořit předpoklad pro snížení stávající diferenciaci. Úkolem usměrňování vývoje obrátových fondů pro nejbližší období je docílit a udržet v zemědělských podnicích alespoň minimální úroveň obrátových fondů, úroveň, která je daná v zásadě maximální úvěrovou zatížeností podniků provozními úvěry.

Případné nadpodnikové usměrňování vývoje obrátových fondů vytváří předpoklad pro nepřímé ovlivňování relací přidělů jednotlivým fondům, zejména rezervnímu fondu a fondu výstavby.

Obrátové fondy podniků je možno usměrňovat prostřednictvím finančního plánování, např. plánováním závazných (orientačních) úkolů přírůstku obrátových fondů, jejich podílů ze stavu oběžných prostředků, resp. zásob.

Zavedení účinného usměrňování vývoje obrátových fondů vyžaduje vytvoření odpovídajících předpokladů jak v podnicích, tak také v soustavě ekonomických nástrojů plánovitého řízení a v soustavě plánů.

Úkoly vyplývající z úvěrové politiky socialistického státu pro dané období tvoří rámec pro usměrňování vývoje vlastních zdrojů v zemědělství.

V odvětví zemědělství a výživy se zvyšuje podíl bankovních úvěrů na financování reprodukčního procesu. Základní příčinou růstu úvěrů je růst nákladové náročnosti intenzifikace zemědělské výroby a také záměrné omezování necenové úhrady pro zvyšování tlaku na růst efektivnosti výroby. Podstatné zvýšení úvěrů v prvních dvou letech 6. pětiletky bylo ovlivněno důsledky nepříznivých povětrnostních podmínek v roce 1976 a v roce 1977 pak vyšším růstem velkoobchodních cen některých výrobních potřeb ve srovnání s dopadem započteným do cenové úhrady.

Za první dva roky 6. pětiletky nebyla splněna v zemědělských podnicích centrálně plánovaná tvorba zisku.

V roce 1977 ve srovnání s rokem 1975 se zvýšily v odvětví zemědělství a výživy provozní úvěry o 30,6 %, investiční úvěry o 28,2 %. Koncem roku 1977 dosáhl podíl provozních úvěrů na krytí zásob 40,5 % a podíl investičních úvěrů 7,6 % ze zůstatkové ceny základních prostředků. Podíl investičních úvěrů na financování investiční výstavby se zvýšil ze 16,4 % v roce 1975 na 24,0 % v roce 1977. V roce 1978 je plánován další růst provozních i investičních úvěrů.

Přes zvýšení bankovních úvěrů v odvětví zemědělství a výživy je v současnosti podíl úvěrů na financování reprodukčních potřeb zemědělských podniků nižší než činí průměr ostatních odvětví národního hospodářství, jak při financování oběžných prostředků, tak také při financování investiční výstavby. Stávající velká mezipodniková diferenciací v úvěrovém zatížení omezuje v zemědělství předpoklady pro další růst úvěrů a zvyšování jejich ekonomické účinnosti.

Úvěrové zatížení je vyšší ve státním než v družstevním sektoru zemědělství a je značně diferencované uvnitř sektorů, zvláště v zemědělských družstvech.

Dlouhodobá a prohlubující se ekonomická diferenciací mezi zemědělskými podniky se projevuje v diferencovaném úvěrovém zatížení a ve vyšší přírůstku úvěrů, které jsou v zásadě nejnižší v podnicích hospodařících v příznivých přírodních podmínkách a v podnicích s nadprůměrnou ekonomickou úrovní hospodaření, nejvyšší pak jsou v podnicích hospodařících v horších přírodních podmínkách s nižší ekonomickou úrovní hospodaření. Vysoké úvěrové zatížení se vyskytuje u omezeného počtu podniků; vyšší podíl těchto podniků je v SSR než v ČSR.

Některá zemědělská družstva vytvářejí dostatek vlastních zdrojů pro financování rozšířené reprodukce a nevyužívají bankovní úvěry. Např. koncem roku 1977 hospodařilo bez provozních úvěrů 28 % jednotlivých zemědělských družstev. Naproti tomu některá družstva jsou v současnosti nadměrně úvěrově zatížená, zejména družstva v horších přírodních podmínkách s nižší ekonomickou úrovní hospodaření.

Státní statky jsou všechny závislé na bankovních úvěrech, vybavení vlastními zdroji je v průměru nižší než v zemědělských družstvech. Rozdíly mezi sektory ve vybavení vlastními zdroji vznikly již před rokem 1967 a dále se prohlubují. Nižší rentabilita výroby zakládá ve státním sektoru předpoklad pro rychlejší růst úvěrového zatížení než v zemědělských družstvech.

V průměru státních statků kryjí v současnosti provozní úvěry i část trvalé potřeby oběžných prostředků. Hospodářské výsledky státních statků

a tendence jejich vývoje nevytvářejí předpoklad pro zvýšení podílu obrátového fondu na krytí oběžných prostředků, pro splacení „starého bloku úvěrů“.¹⁾

Investiční úvěry byly zapojeny do koloběhu fondů státních statků až od roku 1967. Koncem 5. pětiletky se přiblížilo zatížení státních statků investičními úvěry zatížení jednotných zemědělských družstev.

V roce 1978 změnila banka postupy v úvěrování. Ve státních a družstevních organizacích v ČSR byl zrušen dlouhodobý úvěr na trvale se obracející zásoby a tyto zásoby se nyní úvěrují v rámci kontokorentního úvěru.

Ve srovnání s ČSR jsou v SSR více ztížené podmínky pro poskytování dlouhodobých provozních úvěrů. V úvěrových smlouvách je závazně stanoveno zahrnování splátek dlouhodobých provozních úvěrů do finančních plánů podniků (včetně finančních plánů na rok 1979).

Vysoké úvěrové zatížení, zejména v podnicích s nízkou úrovní hospodaření, výrazně omezuje jak tvorbu vlastních zdrojů financování, tak také možnosti využívání těchto zdrojů:

— Úroky placené ze všech druhů úvěrů nepříznivě ovlivňují hospodářský výsledek podniků.

— Splátky stabilizačních a zvláštních úvěrů jsou prováděny na vrub hospodářského výsledku, splátky investičních úvěrů na vrub vlastních investičních zdrojů.

V posledních letech narůstají v některých podnicích problémy z nadměrného úvěrového zatížení. Samotné následné, nárazové řešení případných neúnosných úvěrů nezajišťuje dlouhodobé ozdravení ekonomiky podniků. Je třeba vytvořit účinná opatření, která by vyloučila vznik neúnosného úvěrového zatížení. Mezi základní opatření patří:

a) účinné řešení subjektivních příčin zaostávání výroby, její neuspokojivé efektivnosti a nízké tvorby vlastních zdrojů financování při využívání působení úvěrového tlaku;

b) zvýšení účinnosti vybraných ekonomických nástrojů na vyrovnávání rozdílů v účinnosti vynakládaných vkladů v různých přírodních podmínkách, na eliminování nepříznivých důsledků výskytu živelních událostí a na zajištění tvorby vlastních zdrojů podniků v optimální (případně alespoň v minimální) výši ve srovnání s nutnými reprodukčními potřebami.

PŘEDPOKLADY PRO USMĚRŇOVÁNÍ VÝVOJE OBRÁTOVÝCH FONDŮ

Po metodické stránce je řešeno usměrňování vývoje vlastních zdrojů oběžných prostředků na státních statcích výnosem ministerstva financí O financování oběžných prostředků ve státních organizacích zemědělské výroby a služeb.²⁾ V praxi však dosud nebylo usměrňování v zásadě uplatněno pro nedostatečnou tvorbu vlastních zdrojů financování.

V zemědělských družstvech dosud není metodicky řešena otázka prosazování závazného vztahu mezi stavem obrátového fondu a stavem zásob. Metodika vypracovaná pro státní statky může být uplatněna také pro

¹⁾ V roce 1967 při přechodu na oceňování zásob vlastní výroby ve stálých cenách byl na státních statcích vyčíslen rozdíl z přecenění zásob vlastní výroby, který byl plně vyúvěrován.

²⁾ č. 222/17769/1976 MF ČSR

usměrňování výše vlastních zdrojů oběžných prostředků v zemědělských družstvech.

Pro účinné usměrňování vývoje obrátových fondů je potřeba vytvořit předpoklady. Jejich součástí jsou opatření v podnicích.

V podnikové sféře se jedná zejména o upřesnění, přesun zdrojů mezi rezervním a obrátovým fondem, přerozdělení obrátových fondů v rámci státních statků a provedení případných vzájemných přesunů úvěrového zatížení mezi investiční a provozní sférou.

Různé možnosti ve využívání prostředků jednotlivých fondů, případná omezení týkající se poklesu stavu fondu a různá náročnost úvěrových podmínek banky při poskytování úvěrů v jednotlivých sférách reprodukčního procesu vedly zemědělské podniky k přednostním dotacím fondu výstavby a rezervnímu fondu.

V současnosti nevyjadřují mezipodnikové rozdíly mezi stavem rezervního a obrátového fondu v rozhodující míře diferenciaci ve výši rizik, která je třeba zajišťovat z podnikových rezervních fondů.

Část rezervních fondů plní v zemědělství funkci obrátových fondů, je zdrojem oběžných prostředků zapojených v reprodukčním procesu zemědělských podniků. Tato skutečnost se projevila při řešení důsledků mimořádného rozsahu škod způsobených v zemědělství suchem v roce 1976. Některé podniky čerpaly mimořádný dlouhodobý provozní úvěr na překlenutí nepříznivých ekonomických důsledků způsobených suchem, i když vykazovaly zůstatek v rezervním fondu.

V 7. pětiletku se nepředpokládá zavedení normování stavů oběžných prostředků v zemědělských podnicích. Usměrňování vývoje obrátových fondů je možno v zásadě řešit v závislosti na vývoji oběžných prostředků, resp. jen zásob, a na potřebě řešit stávající nežádoucí mezipodnikovou diferenciaci v podílu vlastních zdrojů oběžných prostředků. Úvěrová politika socialistického státu poskytuje rámec pro usměrňování vývoje vlastních zdrojů v odvětví zemědělství. Usměrňování vývoje vlastních zdrojů a v jejich rámci vlastních zdrojů oběžných prostředků v jednotlivých podnicích může vycházet především z údajů o úvěrovém zatížení, ze zatížení provozními úvěry.

Případné vzájemné vypořádání mezi rezervním a obrátovým fondem se projeví snížením stavu rezervních fondů v zemědělských podnicích a jejich stavy pak budou přesněji vyjadřovat zajištění podniků proti důsledkům nepříznivých neplánovatelných událostí.

Z hlediska sblížování ekonomických podmínek hospodaření státního a družstevního sektoru je potřeba zvýšit v průměru stav obrátových fondů na státních statcích. U omezeného počtu státních statků, zejména v SSR, jsou však určité možnosti pro přerozdělení obrátových fondů ve prospěch státních statků s podprůměrnou úrovní vybavení těmito fondy.

Nežádoucí mezipodnikové rozdíly jsou nejen v úhrnném vybavení vlastními zdroji, ale také ve struktuře těchto zdrojů, v podílech vlastních zdrojů základních a oběžných prostředků.

Nedílnou součástí vytváření předpokladů v podnicích pro zavedení účinného usměrňování vývoje obrátových fondů je zhodnocení úvěrového zatížení v jednotlivých sférách reprodukčního procesu a na jeho základě provedení odpovídajících přesunů úvěrového zatížení mezi investiční a provozní sférou.

Jedním ze základních cílů usměrňování vývoje stavů obrátových fondů je zamezení, resp. omezení možnosti vzniku neúnosného úvěrového zatížení podniků.

Stanovování únosnosti celkového úvěrového zatížení v jednotlivých podnicích by mělo vycházet z váhy úvěrových splátek a bankovních úvěrů na tvorbě zisku (zisku k rozdělení) a z úrovně vybavení podniků výrobními prostředky, úrovně hodnocené zabezpečením perspektivních výrobních úkolů.

Velká diferenciace v úrovni tvorby vlastních zdrojů financování a také v podílech vlastních zdrojů oběžných prostředků vyžaduje, aby před zavedením usměrňování vývoje obrátových fondů byly vytvořeny také odpovídající ekonomické předpoklady. Jedná se především o úpravy v soustavě ekonomických nástrojů, které budou řešit stávající nedostatečnou úroveň tvorby vlastních zdrojů v družstvech v horších přírodních podmínkách s nižší úrovní hospodaření a u většiny státních statků.

Zajišťování plánovitosti ve vztahu mezi stavem obrátového fondu a stavem zásob zvyšuje náročnost na plánování úkolů v tvorbě zisku a na zajišťování ekonomické stability podniků.

Změny ve výrobním procesu zemědělských podniků, zejména prohlubování specializace a růst intenzity výroby, zvyšují průměrnou rizikovost výroby a prohlubují rozdíly ve výši rizik krytých z rezervních fondů podniků. Růst významu rezerv a jejich ekonomické účinnosti je potřeba zajišťovat při snižování diferenciace důsledků nepříznivých neplánovatelných událostí na ekonomiku zemědělských podniků. Na úseku hospodaření rezervami rostou požadavky na další zvýšení významu a ekonomické účinnosti zemědělského pojištění.

NÁMĚT NA PLÁNOVITÉ USMĚRŇOVÁNÍ VZTAHU MEZI STAVEM OBRÁTOVÉHO FONDU A STAVEM ZÁSOB

V zemědělských podnicích se nenormují stavy oběžných prostředků ani samotných zásob. Zavedení normování stavu zásob není v provozní činnosti podniků naléhavé a bylo by navíc velmi pracné. Pro účely plánovitého usměrňování vývoje obrátových fondů lze využít plánované stavy zásob, případně plánované průměrné stavy zásob, nebo mohou být tyto stavy stanoveny podle výrobního zaměření podniků.

V současnosti je možno navrhnout k usměrňování vývoje vlastních zdrojů oběžných prostředků v zemědělských podnicích v zásadě tři alternativy:

- A) usměrňování v závislosti na přírůstku zásob,
- B) usměrňování podle stavu zásob,
- C) kombinaci předcházejících dvou způsobů.

Alternativa A

Usměrňování stavu obrátového fondu v závislosti na přírůstku zásob má vytvářet předpoklad, aby nedocházelo mezi podniky k prohlubování diferenciace ve vybavení vlastními zdroji oběžných prostředků a v průměru také mezi sektory. Alternativa A vytváří omezené předpoklady (i při dlouhodobém usměrňování) pro snížení stávajících rozdílů ve vybavení

podniků vlastními zdroji oběžných prostředků. Z uvedených alternativ je nejméně náročná na vytváření předpokladů potřebných pro její uplatnění v praxi.

Alternativa B

Usměrňování stavu obrátového fondu podle stavu zásob vytváří předpoklad nejen pro zamezení, resp. omezení prohlubování mezipodnikové a mezisektorové diferenciace ve vybavení vlastními zdroji oběžných prostředků, ale také pro snižování této diferenciace v závislosti na možnostech daných tvorbou zisku. Varianta B by měla nahradit rovněž dřívější úvěrové působení na plánování růstu vlastních zdrojů oběžných prostředků (závazné zahrnování splátek dlouhodobých provozních úvěrů do finančních plánů podniků). Alternativa B vyžaduje vytvoření náročných, zejména ekonomických předpokladů před jejím uplatněním.

Alternativa C

Kombinované uplatnění alternativy A a B předpokládá u všech podniků každoroční usměrňování stavu obrátového fondu v závislosti na přírůstku zásob a podle možností daných důchodovou situací v zemědělství také podle stavu zásob. Regulace podle alternativy C by měla zajistit vytváření předpokladů pro cílové uplatnění alternativy B. Minimální předpoklady pro uplatnění alternativy C jsou dány v zásadě předpoklady pro zavedení alternativy A.

Pro plánovité usměrňování stavu obrátových fondů v zemědělských podnicích se jeví v současnosti nejvhodnější uplatnění alternativy C, a to jak vzhledem ke stávající důchodovosti v zemědělství, k mezipodnikové diferenciaci ve vybavení vlastními zdroji oběžných prostředků, tak také k reálným možnostem řešení ekonomických předpokladů pro uplatnění jednotlivých alternativ.

Hlavní přednosti uplatnění alternativy C v zemědělských podnicích

a) Plánovitým usměrňováním stavu obrátových fondů se ovlivňuje výše přidělů z hospodářského výsledku do ostatních fondů, vývoj proporce přidělů mezi obrátovým fondem a fondem rezervním a současně vývoj podílu vlastních zdrojů oběžných a základních prostředků.

b) Plánovité usměrňování obrátových fondů nahrazuje dřívější působení úvěrové politiky na růst stavu obrátového fondu. Usměrňování má omezit možnost vzniku neúnosného úvěrového zatížení podniků včasnou signalizací, vyžadující přijetí závazných nápravných opatření.

c) Intenzitu usměrňování je možno měnit od jejího působení na ne-prohlubování mezipodnikové diferenciace ve vybavení vlastními zdroji oběžných prostředků a omezování možnosti vzniku neúnosného úvěrového zatížení podniků až po působení na snižování diferenciace ve vybavení podniků vlastními zdroji oběžných prostředků.

d) Usměrňování stavu obrátových fondů možno uskutečnit prostřednictvím finančního plánování, např. plánováním závazných, orientačních (diferencovaných) úkolů v přírůstku obrátových fondů podniků a jejich podílů ze stavů zásob.

Růst úvěrového zatížení zemědělských podniků (zejména zatížení provozními úvěry), prohlubování mezipodnikové diferenciace v úvěrovém zatížení, přednostní rozdělování hospodářského výsledku do fondu výstavby a rezervního fondu, změněné postupy úvěrování zemědělských podniků aj. vyvolávají potřebu plánovitě usměrňovat v zemědělských podnicích zejména vztah mezi stavem obrátového fondu a stavem zásob.

Prohloubení mezipodnikové diferenciace v úvěrovém zatížení omezilo možnosti pro zvýšení úvěrů v zemědělství a růst jejich ekonomické účinnosti.

Uplatnění účinného usměrňování vývoje obrátových fondů zemědělských podniků vyžaduje vytváření předpokladů. Jejich součástí je provedení opatření v podnicích. Úpravy v soustavě ekonomických nástrojů mají vytvořit ekonomické podmínky, zejména tvorbu vlastních zdrojů podniků ve výši, zajišťující alespoň minimální rozvojové potřeby podniků ve všech přírodních podmínkách jak v zemědělských družstvech, tak také na státních statcích.

Usměrnovat vývoj obrátových fondů v zemědělství je možné bez zavedení normování oběžných prostředků prostřednictvím finančního plánování, plánování závazných, orientačních (diferencovaných) úkolů přírůstků obrátových fondů podniků a podílů obrátových fondů ze stavů zásob.

Základním cílem usměrňování vývoje obrátových fondů je přispívat k růstu efektivnosti výroby prosazováním sblížování ekonomických podmínek v zemědělských podnicích a tím vytvářet předpoklad pro další růst účinnosti soustavy ekonomických nástrojů plánovitého řízení zemědělství.

Včasnou signalizací a závazným přijetím nápravných opatření předcházet a tím omezovat případný vznik neúnosného úvěrového zatížení podniků.

Došlo dne 4. 1. 1979

Literatura

ZÁBRANSKÁ, A.: Finanční plán zemědělských podniků v 7. pětiletce. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1978.

Adresa autorky:

Ing. Alena Zábranská, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Máne-sova 75, 120 58 Praha 2

**K otázce plánovitého usměrňování vývoje vlastních zdrojů oběžných prostředků
v zemědělských podnících**

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 459—465. — lit. 2

zemědělství, úroveň podniku, oběžné prostředky, základní prostředky, vlastní zdroje,
cizí zdroje, fondy, plánování finanční, analýza srovnávací

Autorka rozebírá úvěrovou situaci zemědělských podniků, úvěrové zatížení, příčiny
jeho růstu a prohlubování mezipodnikové diferenciace. Ukazuje na aktuálnost
účinného usměrňování vývoje obrátových fondů, na nutné předpoklady v podnících
a v soustavě ekonomických nástrojů. Práce obsahuje náměty na plánovité usměr-
ňování vztahu mezi stavem obrátového fondu a stavem zásob. Základním cílem
je usměrňování vývoje obrátových fondů.

Rozvoj odvětví zemědělství a výživy v letech 1981—1990 se projevuje zvýšenými nároky na investice. Pro objem investičních prostředků, který může být vložen v dané etapě do určitého odvětví, platí jistá relativní omezenost, vycházející z možností národního hospodářství, z dynamiky jeho rozvoje a proporcí jeho jednotlivých odvětví. Předpokládané objemy investičních prostředků pro odvětví zemědělství a výživy si vyžádají mnohem větší mobilizaci investičních zdrojů a jejich hospodárnější využití v investiční výstavbě.

SOUČASNÝ STAV VE VYBAVENÍ ZÁKLADNÍMI PROSTŘEDKY

Stav základních prostředků (ZP) po jejich přecenění k 31. 12. 1976 činil v zemědělství ČSSR 154 331 mil. Kčs (v evidenčních cenách) celkem, z toho stroje a zařízení 41 127 mil. Kčs (jejich průměrné opotřebení bylo 48,7 % a průměrné stáří 8,1 roku); v potravinářském průmyslu byl stav ZP 46 999 mil. Kčs, z toho strojů a zařízení 22 295 mil. Kčs (jejich průměrné opotřebení činilo 47,9 % a průměrné stáří 11,9 roku); u zemědělského zásobování a nákupu byl k 31. 12. 1977 stav ZP 13 849 mil. Kčs, z toho strojů a zařízení 3 780 mil. Kčs. Poměrně velká část strojů a zařízení v zemědělství a zvláště v potravinářském průmyslu je již opotřebená; jsou však nadále využívány k plnění výrobních úkolů. V potravinářském průmyslu je z celkového stavu strojů a zařízení přes 20 % ve stáří nad 16 let (nad stanovenou dobou životnosti).

Pomalá obnova ZP, zejména u strojů a zařízení, vnáší do jejich reprodukce retardační prvek v technické úrovni, se všemi hospodářskými důsledky pro podniky (vysoké náklady na opravy, nízké výkony, nízká produktivita práce atd.), které musí tyto zastaralé ZP nadále využívat. Tyto zastaralé ZP jsou pozůstatkem nedostatečné obnovy předchozího cyklu reprodukce a v novém cyklu přibývá další část, která má být nahrazována. Současně bude růst objem hrubé zemědělské produkce a objem hrubé výroby v potravinářském průmyslu, které budou vyžadovat (při úbytku pracovníků ze zemědělské prvovýroby) posílit část investic do strojů a zařízení, což při určitém omezení objemu investičních prostředků pro odvětví zemědělství a výživy zpomalí rozvoj stavebních investic. Analýzy reprodukce ZP potvrzují, že v odvětví zemědělství a výživy bude zapotřebí v letech 1981—1990 vynaložit relativně větší částky investic na stroje a zařízení, které by zároveň změnily dosavadní stav a podporovaly by využívání intenzivních faktorů růstu výroby.

Změna skladby ZP ve prospěch strojů a zařízení, která se objektivně prosazuje jako výsledek nových potřeb rozvoje (vědecký a technický pokrok, další intenzifikace výroby, růst produktivity práce atd.), je součástí strukturálních změn. V odvětví zemědělství a výživy je rozsah těchto strukturálních změn podstatně širší. Jde současně o nové uspořádání jeho výrobního organismu při aplikaci zásad specializace a koncentrace v zemědělské výrobě a rozvoje integračních vztahů v potravinářském průmyslu tak, aby byly racionálně využity výrobní zdroje zemědělské prvovýroby a potravinářského průmyslu (vč. služeb ZZN) a minimalizovaly se ztráty na vyrobené produkci s cílem dosažení vyšší jakosti u finálních výrobků. V rámci těchto změn se budou prosazovat do roku 1990 i věcné změny ve skladbě potravin směrem k náročnějším, zvláště zvyšování výroby masa, zeleniny a ovoce apod. Rozvoj těchto výrob v řadě případů zvyšuje potřebu nových investic.

Hlavní směry rozvoje investiční výstavby v zemědělství v letech 1981—1990 jsou spojeny s další intenzifikací výroby. Pro jejich realizaci bude zapotřebí nejen pečlivě vážit potřebu nutných investičních prostředků, ale hledat způsoby jejich hospodárnějšího využití ve výstavbě. V těchto jednotlivých směrech investiční výstavby nejsou však stejné možnosti úspor. Některé z nich investičně zabezpečují rozvoj nových výrob či činností (např. výstavba agrochemických center), anebo jsou spjaty místně s přírodními zdroji a investice jdou do nových lokalit (meliorační výstavba). V těchto investičních směrech se bude lišit především podíl nové výstavby a výstavby prováděné formou rekonstrukce a modernizace. Hospodárnější využití investičních zdrojů se soustředí u nich do oblasti snižování investičních nákladů na účelovou jednotku (k tomu je zapotřebí stabilizovat podmínky a čelit růstu rozpočtových nákladů staveb a cen strojů z dodavatelských odvětví) a také na mobilizaci místních materiálových zdrojů a investičních možností zemědělských podniků a jiných hospodářských organizací.

V rostlinné výrobě, nebereme-li v úvahu investiční zabezpečení služeb a meliorační výstavby, značná část investičních prostředků je vynakládána na nákup strojů a zařízení. I v některých činnostech, které na ni navazují (posklizňové linky, výrobní krmných směsí a tvarovaných krmiv, horkovzdušné sušárny), je podíl zabudovaných strojů a zařízení poměrně velký. Reprodukce těchto ZP je komplikována nejen uvedeným stavem obnovy strojů a zařízení, rostoucími objemy hrubé rostlinné produkce atd., ale i možnostmi národního hospodářství, které se projevují v investičních limitech jejich dodávek do zemědělství. Určité možnosti ve výrobě některých strojů a zařízení jsou i v zemědělství, vyžadovalo by to však rychlejší výstavbu vyšších stupňů zemědělského opravárenství. Na jejich dosavadní rozvoj byly investice delimitovány jen v menší míře; s určitou výstavbou se počítá až v letech 1981—1990, nebude ale krýt zcela potřeby zemědělského opravárenství. K problematice množství a struktury strojů a zařízení v zemědělství je nutno dodat, že řada z nich může být využita ve vícesměnném provozu jen v době agrotechnické lhůty, sklizně apod. Určitý stav těchto strojů musí být k dispozici pro zvládnutí polních prací. Tím se zvyšuje fondová náročnost rostlinné výroby.

V živočišné výrobě jsou hlavní investiční směry spjaté se zabezpečením rozvoje zvýšené výroby jatečných zvířat, především skotu a prasat. Investice na rozvoj chovu skotu a chovu prasat nelze posuzovat izolovaně

podle jednotlivých kategorií hospodářských zvířat, nýbrž komplexně z hlediska chovu jako celku. Rozdílné investiční náklady na ustájení 1 ks u těchto kategorií hospodářských zvířat, např. v chovu skotu u dojníc, telat, chovných jalovic a výkrmu skotu, nebo v chovu prasat u prasníc a výkrmu prasat, mohou zčásti ovlivňovat výstavbu množství potřebných kapacit v určité etapě (v rámci celkového omezení investičních prostředků), nemohou však měnit směr investičního rozvoje. U investičně náročných výrob (chovů) je spíše zapotřebí hledat možnosti ke snižování těchto vysokých investičních nákladů. Proto hlavní investiční směry v živočišné výrobě se koncentrují na chov dojníc (chovných jalovic) a na chov prasníc.

V potravinářském průmyslu jsou hlavní investiční směry orientovány do těch oborů, které těsněji navazují na zemědělství při zpracování dodávek zemědělských výrobků (masný, mlékárenský, drůbežářský, konzervárenský a cukrovarnický průmysl). Tyto obory byly preferovány ve svých investičních potřebách i v předchozím vývoji, takže stav jejich materiálně technické základny se zlepšil, i když není v těchto oborech plně vyřešena kapacitní přetíženost a likvidace některých již nevyhovujících provozů. V ostatních oborech (lihovary, škrobárny, tukový průmysl atd.) nebyly jejich investiční potřeby vždy plně kryty v předchozím vývoji a současný stav jejich materiálně technické základny je horší. Podíl nové výstavby byl u nich relativně malý a větší část investiční výstavby měla podobu rekonstrukcí a modernizací. Vzhledem k náročným investičním potřebám těchto oborů, jakož i vlivem národohospodářského omezení objemu investic potravinářského průmyslu bude výběr a preference určitých oborů v investicích v letech 1981–1990 složitější.

V souvislosti s měnící se skladbou potravin požadovaných obyvatelstvem, se zvyšováním jakosti potravinářských výrobků a modernější přípravou jídel je investičně zabezpečován program rozvoje výroby hotových jídel, předpřipravených jídel a opracovaných potravin. Rozvoj těchto výrob je investičně mimořádně náročný (mrazírenství, konzervárny a další způsoby přípravy); je zahrnut v koncepci rozvoje potravinářského průmyslu jako investiční směr a bude postupně realizován v letech 1981–1990.

V reprodukci ZP potravinářského průmyslu budou nadále trvat určité napjatosti související s jejich obnovou, zejména v optimálnějším vyřazování strojů a zařízení, které přesahují svou ekonomickou životnost. S růstem objemu dodávek ze zemědělství v letech 1981–1990 bude vystupovat do popředí potřeba investičně zajistit přírůstek výrobních kapacit v těch oborech, kde přetížení současných kapacit je akutní a přináší ztráty na zemědělských surovinách při prodlužování doby jejich zpracování. Jde o cukrovarnický průmysl (např. v roce 1970 činila kampaň zpracování řepy 68,8 dne a v roce 1975 již 82,6 dne), výrobu sladu a výrobu piva, masný průmysl atd., kde kapacity jsou v současné době využívány na 110,0 až 124,0 %. Optimálnější obnova ZP v potravinářském průmyslu může být řešena v podstatě až poté, kdy budou zabezpečeny tyto náležité investiční potřeby (z daného objemu investic).

VĚTŠÍ VYUŽITÍ STÁVAJÍCÍCH OBJEKTŮ CESTOU REKONSTRUKCE A MODERNIZACE

Toto využití má své meze, ne každý objekt z hlediska svého stavebního stavu, umístění apod. je vhodný k rekonstrukci a modernizaci. Hlavním kritériem je výše investičního nákladu ve vztahu ke kapacitním efektům

v porovnání s novou výstavbou. Při rekonstrukci a modernizaci stávajících objektů by neměly být odchylky v investičním nákladu na zvýšené kapacitní efekty, naopak investiční náklad by měl být nižší, protože při této formě výstavby se navazuje na předchozí výrobní kapacitu. Jiné je to u celkové úrovně technicko-ekonomického řešení, kdy rekonstrukce a modernizace mohou mít určitou přípustnou odchylku v porovnání s novou výstavbou (např. v živočišné výrobě možná koncentrace zvířat v objektu, počet zvířat na 1 ošetřovatele apod.). Pro hlavní investiční směry v odvětví zemědělství a výživy bude v různém stupni omezujícím činitelem ve využití této formy výstavby množství a současný stav (stáří a jiné překážky) objektů, které mají jednotlivé výroby k dispozici.

V rostlinné výrobě, přičleníme-li služby, které jsou pro ni převážně orientovány, jsou možnosti rekonstrukce a modernizace stávajících objektů poměrně malé. Jednak množství stávajících objektů sloužících vlastní rostlinné výrobě je malé (tomu odpovídá i uvažovaný objem investic pro období 1981—1990) a jednak velká část uvažované výstavby, zejména v oblasti služeb, nemá návaznost na předchozí materiálně technickou základnu. Menší možnosti využití rekonstrukcí a modernizací v investiční výstavbě pro rozvoj rostlinné výroby neznamenaají, že nelze využít řadu stávajících objektů a upravit je pro účely skladování, příp. na sušárny či výrobní tvarovaných krmiv.

V oblasti služeb je potřeba nové výstavby naléhavá. V letech 1981 až 1990 je uvažováno s výstavbou dalších 190 agrochemických center, 890 ošetřovatelských stanic a mechanizačních středisek a 150 opraven traktorů a vybraných zemědělských strojů. K tomu přistupují investiční potřeby na výstavbu nových skladů (vč. ZZN), budov pro posklizňové linky, sušárny a výrobní krmných směsí a tvarovaných krmiv apod. Rozsah této nové výstavby bude závislý na celkovém objemu investic vydelimitovaných pro zemědělství, ale také na realizaci úspornějších investic (s nižším investičním nákladem).

Zvláštní postavení má meliorační výstavba. Investice do půdního fondu zhodnocují jeden z hlavních přírodních zdrojů v národním hospodářství a přinášejí zvýšenou výrobu zemědělských produktů, které nemusíme dovážet. V ČSSR dochází vlivem průmyslové výstavby, těžby různých nerostů apod. k značným úbytkům zemědělské půdy; navíc průmyslové exhalace různého druhu znehodnocují zemědělskou půdu. Připočteme-li k tomu i půdu v ochranných hygienických pásmech, chráněných územích, která pro své intenzivní využití přináší některé omezující vlivy, zužuje se výrobní základna v našem zemědělství. Proto vystupuje do popředí potřeba racionálního využití půdního fondu v těch oblastech, kde tyto překážky nejsou, a v ohrožených oblastech vzniká potřeba vedle intenzivních meliorací budovat i ochranná meliorační díla. K tomu se pojí i regulace zemědělských vodních toků a výstavba malých vodních nádrží.

Investice v této oblasti jsou povahou věci určeny jako nová výstavba, s velkou převahou staveb. Tíživým problémem v této oblasti je růst investičních nákladů. Průměrné investiční náklady na 1 ha odvodněných půd činily v roce 1966 9974 Kčs a u závlah 6441 Kčs, v roce 1975 činily již u odvodnění 16 900 Kčs a u závlah 17 000 Kčs. Jako hlavní příčiny tohoto růstu jsou uváděny: růst cen materiálu a mzdových nákladů, náročnější půdní podmínky v horských a podhorských oblastech, kde převládají práce na malých plochách.

V živočišné výrobě jsou možnosti rekonstrukce a modernizace stávajících objektů větší, zvláště v chovu skotu, i když určitý podíl nové výstavby bude pro tento úsek výroby rovněž nezbytný. Podle centrální evidence stávajících objektů pro chov skotu bylo v ČSR ke konci roku 1975 14 594 kravinů, z toho je počet dobrých a vyhovujících 7526, vyhovujících po stavební úpravě 3186; z celkového počtu bylo jen 4450 kravinů s kapacitou nad 100 ks (z toho 1488 K-174). Z celkového počtu 6334 teletníků bylo 1882 vyhovujících, z toho s kapacitou nad 100 ks 1372; z 10198 odchoven pro jalovice bylo vyhovujících 2375, z toho s kapacitou nad 100 ks 1373; z 6194 výkrmen pro skot bylo vyhovujících 1425, z toho s kapacitou nad 100 ks 1117. Z těchto údajů můžeme odvodit tyto komplikující faktory pro rekonstrukce a modernizace:

a) pro část současného stavu skotu a pro přírůstek stavů v letech 1981—1990 bude zapotřebí řešit ustájení formou nové výstavby;

b) značná rozptýlenost stávajících objektů, kromě značného fyzického opotřebení části těchto objektů, bude vytvářet řadu překážek pro rekonstrukci a modernizaci;

c) u ostatního skotu (bez dojnic) je velmi malý počet typových objektů, což bude vyžadovat samostatnou projekční přípravu a stavební řešení.

Investiční výstavba v živočišné výrobě bude orientována v letech 1981—1990 na postupné snižování investičních nákladů na účelovou jednotku. K tomu má sloužit i větší využití stávajících objektů cestou rekonstrukce a modernizace, jakož i použití levnějších způsobů výstavby. Pro nejbližší období let 1981—1985 je hlavní část nové výstavby charakterizována jako dostavba a kompletace a zahrnuje podmínku využití té části stávajících objektů, která z hlediska svého fyzického opotřebení je vyhovující jako součást areálu vhodné koncentrace hospodářských zvířat. Ne v každém zemědělském podniku to bude možné, zvláště bude-li rekonstrukce či modernizace stávajících objektů relativně nákladnější než nová výstavba. V těchto podnicích půjde o novou výstavbu a její rozsah bude podmíněn objemem vydelimitovaných investičních prostředků pro tento úsek výroby (z celkového globálu investic pro zemědělství).

Pro zvýšení podílu kombinované nové výstavby (dostavba a kompletace) by bylo možné přesunout část uvažovaných rekonstrukcí a modernizací z let 1986—1990 do let 1981—1985, což by přispělo ke snižování investičních nákladů na účelovou jednotku v nejbližším období a současně vytvořilo určité časové rozmezí pro další ověřování a přípravy tzv. lehkých staveb. V letech 1986—1990 by pak převzaly úlohu snižování investičních nákladů tyto lehké stavby za přesunutou část rekonstrukcí a modernizací (z let 1986—1990) do nejbližšího období. Tato změna podílu rekonstrukcí a modernizací by vyvolala potřebu věcně prověřit stav stávajících objektů a provést výběr vhodných míst pro tuto formu investiční výstavby a hlavně vznikne vyšší potřeba strojně technologického zařízení (rychlejší růst ustájovacích kapacit), která by musela být zajištěna centrálně v celkové bilanci dodávek (ministerstvo strojírenství a další dodavatelé), vč. fondů centrálně obhospodařovaných pro léta 1981—1985.

V chovu prasat se předpokládá v letech 1981—1990 větší zastoupení hybridních prasat a bude zapotřebí v souvislosti s tímto programem výroby přednostně dobudovat šlechtitelské a rozmnožovací velkochovy, odchovny, ustájovací prostory a strojně technologické zařízení pro velkovýrobní

technologie šlechtění, rozmnožování a výkrmu masných typů prasat. V chovu prasat na výkrm jsou určité možnosti pro rekonstrukce a modernizace stávajících objektů; zčásti bude třeba s nimi počítat i u chovu prasnic. Některé objekty již byly modernizovány, s dalšími se počítá v letech 1981—1985. Z celkového počtu prasat ve výkrmu 6172 tis. ks v roce 1975 bylo ustájeno 1883 tis. ks ve velkovýrobních podmínkách; do roku 1990 se očekává zvýšení stavu o cca 950 tis. ks, takže je počítáno s relativně vyšším podílem nové výstavby, zvláště u prasnic.

V potravinářském průmyslu bylo již v předchozím vývoji v investiční výstavbě řady oborů (v preferovaných oborech byl podíl nové výstavby vyšší) využíváno formy rekonstrukce a modernizace, zejména v oborech konzervářsko-lihovarnický, mlýnsko-pekárenský, škrobářenský, tabákový, čokoládovny a strojobal. Vzhledem k tomu, že v letech 1981—1985 bude v potravinářském průmyslu zapotřebí investičně zajistit rozvoj nových výrobních programů a řešit potřebné přírůstky výrobních kapacit (při daném objemu investic), nelze podcenit využití možností rekonstrukce a modernizace, které jsou v jednotlivých oborech.

RYCHLEJŠÍ UVÁDĚNÍ NOVÝCH VÝROBNÍCH KAPACIT DO PROVOZU

Postupné zprůmyslňování zemědělské výroby a růst potřeby nových zpracovatelských kapacit v potravinářském průmyslu se projevují zvýšenými nároky na materiálně technické zásobování. Dodavatelé zabezpečují zpravidla objemy dodávek na úrovni stanovených bilančních limitů, které v řadě případů nekryjí zdůvodněné potřeby odvětví zemědělství a výživy. Nedostatečně jsou kryty potřeby v hutních a v některých stavebních materiálech, v zemědělské technice, a to i u zabudovaných strojů a zařízení, např. v chladicím zařízení na mléko, u shrnovačů chlěvské mrvy, nadžlabových dopravníků, krmných linek pro prasata, mechanizační linky u drůbeže atd. Stavby jsou zemědělským stavebnictvím připraveny a nemohou být uvedeny do provozu, protože chybí strojně technologické zařízení.

V potravinářském průmyslu jsou důsledky rozestavěnosti hlubší. I když se podařilo v průběhu let 1971—1975 ukončit výstavbu 40 jmenovaných akcí, přesto přešlo 29 rozestavěných staveb do let 1976—1980 s rozpočtovými náklady na dokončení přes 4,3 mld Kčs. Kromě nedostatků v materiálně technickém zásobování působí řada dalších činitelů na prodlužování doby výstavby. Stavby potravinářského průmyslu se obtížně zadávají stavebním organizacím pro jejich náročnost na speciální práce; zemědělské stavební organizace se mohou podílet na menších rekonstrukcích a modernizacích potravinářských závodů, nikoli na velkých akcích nové výstavby, protože nejsou k tomu ani technicky vybaveny. Působí i nedostatky v předprojektové a v projektové připravenosti, jakož i snižování limitu nově zahajovaných staveb, ačkoli tento limit by měl působit naopak na rychlejší uvádění nových výrobních kapacit do provozu.

Současné s těmito nedostatky v materiálně technickém zásobování dochází k růstu rozpočtových nákladů nově pořizovaných ZP, jejichž důsledky pro investiční výstavbu v odvětví zemědělství a výživy jsou nepříznivé. Jednak z daných objemů investičních prostředků se pořizuje menší fyzický objem investic a jednak dochází ke zvyšování výrobních nákladů na jednotku produkce, což se zpětně projeví v tvorbě zdrojů pro

další investice. V zemědělství v celé řadě úseků výstavby (meliorace, ustá-
jovací prostory atd.) dochází ke zvyšování rozpočtových nákladů. V potra-
vinářském průmyslu došlo v průběhu let 1971—1975 ke zvýšení rozpočto-
vých nákladů u 79 investičních akcí celkem o 949,6 mil. Kčs. Vedle růstu
investiční náročnosti výrob působí i růst cen dodávaných ZP. Obtíže se
stanovením generálního dodavatele stavby a zvláště strojně technologic-
kého zařízení u oborů, které nemají v tuzemsku gestora na kompletní
dodávku a montáž, změny v plánované struktuře dodávek atd. komplikují
a zdražují investiční výstavbu. V zemědělství je investiční výstavba reali-
zována relativně velkým počtem investorů, a proto dodavatelsko-odběra-
telské vztahy by měly být zajišťovány na principech generálního doda-
vatelství, s rozšířením dodavatelských gescí na ty druhy ZP, které se týkají
investičních priorit.

Nedostatky v materiálně technickém zásobování odvětví zemědělství
a výživy v jeho investičních potřebách jsou dlouhodobějšího rázu. Analýza
těchto nedostatků ukazuje, že je nelze řešit jen rozšiřováním počtu závaž-
ných ukazatelů, nýbrž vytvořením reálných předpokladů ve výrobních
kapacitách v dodavatelských odvětvích. Je třeba současně řešit ekonomické
vazby a vztahy v investiční výstavbě, včetně ekonomických nástrojů je-
jího řízení.

ÚČELNÉ ROZMÍSTOVÁNÍ INVESTIČNÍ VÝSTAVBY

Racionální alokace výrobních zdrojů patří k neinvestičním činitelům
intenzivního růstu a účelné rozmístování investic ve výrobě je její základní
složkou. Rozmístování investic bude postupně modifikovat výrobní za-
měření (územní specializace) v různých výrobních podmínkách a tím
i skladbu ZP. Jeho cílem je stupňování intenzity výroby a vyšší ekono-
mická efektivnost výroby a investic.

Rozmístovací proces investic lze metodologicky vyčlenit do tří na sebe
navazujících stránek: rozdělování investic do rozvojových směrů, roz-
místování investic pro tvorbu nové výrobní struktury a rozmístování
investic do území. V tomto procesu rozmístování nejde o technické pro-
cedury, nýbrž o závažné rozhodovací akty v řízení investiční výstavby.
Jde o rozmístování do určitého ekonomického prostředí, v jehož rámci se
formují záměry výrob a jejich návaznosti, přeskupují se a vytvářejí nové
zdroje pro rozvoj atd. Současně nelze jednorázově překonat historicky
vzniklé rozmístění, takže řešení je dlouhodobějšího rázu. Nové rozmís-
tování investic bude přijímat v reprodukci ZP jak podobu nových investič-
ních struktur, tak i podobu inovací stávajících ZP.

Oblastní studie (krajské a okresní) jsou důležitým pramenem po-
znávání reálných vztahů v mikrostruktuře (byly analyzovány a synteti-
zovány až do úrovně krajů), především z hlediska účelného rozmístování
výroby a investic. Z těchto podkladových materiálů lze vyvodit tyto zá-
kladní poznatky:

a) Návrhy na nové rozmístění výroby a investic jsou promítnuty
do územních celků v perspektivě do roku 1990 a je v nich zakotven určitý
časový sled postupů. Pro investiční výstavbu je však zapotřebí provést
určitou korelaci těchto postupů s reálnými možnostmi národního hos-
podářství (studie počítaly s mnohem vyšším objemem investic).

b) Posouzení stupně naléhavosti výstavby určitých investičních komplexů v krajích a okresech.

c) Hlubší poznání nerovnoměrnosti v úrovni materiálně technické základny různých výrobních a nerovnoměrnosti v návaznostech mezi nimi. Tyto poznatky musí být využity pro investiční kompletaci těchto návazností v rámci odvětví zemědělství a výživy, u nichž v současné době dochází k největším ztrátám na produkci.

d) Určení míst lokalizace některých investic, které jsou nad rámec kooperačních seskupení, okresů a širších území.

e) Zpřesnění rozvojových koncepcí jednotlivých oborů potravinářského průmyslu, zejména výrobních návazností těchto oborů, jejichž spolupráce se zemědělstvím je úzká. Problematika byla řešena za účasti zástupců zainteresovaných odvětví.

Ne každá investice bezprostředně kopíruje rozmístění výroby. Jsou některé druhy investic, které z hlediska svého významu a hlavně využití mají své určité místo lokalizace a v jeho dosahu je určitá výroba (vodní nádrže, odpad tepla apod.). Toto místo lokalizace může být dáno specifickou přírodních podmínek, ale i širšími národohospodářskými podmínkami, a investice v odvětví zemědělství a výživy na ně navazují. Tento vztah investic k rozmístování výroby může měnit i způsob výstavby (např. větší podíl rekonstrukcí a modernizací), takže nové uspořádání výroby se musí řešit v rámci dřívější lokalizace ZP. Postupy účelného rozmístování investic si vyžádaly blíže zkoumat chování jednotlivých skupin investic k rozmístovacímu procesu výroby.

V naší analýze (Rozmístování investic v odvětví zemědělství a výživy, Praha, VÚEZVŽ 1978) byly odvozeny tři kategorie skupin investic. K první patří ty skupiny investic, které jsou vázány na určitý přírodní zdroj (investice na odvodnění, stavbu vodních nádrží apod.), anebo jsou spjaty se zvýšeným využitím půdního fondu (např. agrochemická centra); pro tyto skupiny investic je typický neutrální vztah k rozmístování výroby (výroba se jim přizpůsobuje). Do druhé kategorie patří ty skupiny investic, které bezprostředně kopírují rozmístování výroby (stroje, nová výstavba v živočišné výrobě, sklady apod.). Do třetí kategorie jsou zařazeny ty skupiny investic a ZP, které podmiňují rozmístování výroby v dosavadní lokalizaci těchto ZP (rekonstrukce a modernizace, investice v chráněných územích apod.).

Nové rozmístění výroby a investic je zaměřeno na vyšší optimalitu vazeb mezi strukturou výroby a strukturou spotřeby potravin. Půjde v řadě případů o postupné přibližování některých výrobních k místům spotřeby; u jiných o přiblížení zpracovatelských kapacit k místům výroby. Toto nové rozmístování výroby a investic přispěje k racionálnějšímu využití výrobních zdrojů cestou specializace, koncentrace a jejich integrace.

SOUHRN

Hlavní směry rozvoje investiční výstavby v odvětví zemědělství a výživy v letech 1981–1990 jsou spjaty s další intenzifikací výroby a s realizací nutných strukturálních změn. V nich se promítají i věcné změny v struktuře spotřeby potravin (zvýšená spotřeba masa, zeleniny a ovoce atd.) a rozvoj výroby hotových a předpřipravených jídel a opracovaných potravin, které jsou investičně velmi náročné. Toto zaměření investiční výstavby vy-

stihuje hlavní priority rozvoje výroby v odvětví zemědělství a výživy.

Při relativní omezenosti investičních zdrojů bude rozvoj výroby zabezpečován jejich racionálnějším využitím. Půjde o zvýšené využití stávajících objektů cestou rekonstrukce a modernizace, o rychlejší obnovu strojů a zařízení, snižování investiční rozestavěnosti na optimální míru a o účelnější rozmísťování investic do území a při formování nové výrobní struktury.

Došlo dne 4. 1. 1979

Adresa autora:

Prof. ing. Ján Bača, DrSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy,
Mánesova 75, 120 58 Praha 2

BAČA J., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75,
120 58 Praha 2

Racionálnější využití investičních zdrojů v odvětví zemědělství a výživy v letech 1981—1990

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 467—475

zemědělství, investiční výstavba, investiční zdroje, prognóza

V článku jsou analyzovány hlavní rozvojové směry investiční výstavby v letech 1981—1990. Vzhledem k určité relativní omezenosti investičních zdrojů půjde o větší využití stávajících objektů cestou modernizace a rekonstrukce, urychlení v uvádění nových kapacit do provozu a o účelnější rozmístování investic. Tato opatření jsou zaměřena na zvyšování efektivity investic a růst výroby v zemědělsko-potravinářském komplexu.

SOBOTKA L., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75,
120 58 Praha 2

Některé problémy hladiny a relací nákupních cen v období 7. pětiletky

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 477—486. — 2 tab., lit. 2

zemědělství, ceny, ceny ziskové, výrobky, meziprodukt, pracovní síly, teoretické pojednání

Autor rozebírá nedostatky současné hladiny a relací cen zemědělských výrobků a oceňování zemědělského meziproduktu. Ukazuje na potřebu zrealizovat ocenění pracovní síly a výrobních prostředků pro zemědělství a potřebu ocenění meziproduktu ziskovými cenami i na vliv zrealizování cen výrobních faktorů na vlastní náklady hlavních zemědělských výrobků. Rozebírá problematiku stanovení ziskové složky meziproduktu.

VANÍČEK F., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75,
120 58 Praha 2

Ekonomika jednotlivých fází reprodukčního procesu chovu skotu

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7, s. 487—500. — 7 tab.

zemědělství, ceny, ceny zúčtovací, chov skotu, otevřený obrát stáda, teoretické pojednání

Autor ukazuje metodologické problémy stanovení zúčtovacích cen ve výrobní vertikále chovu skotu v podmínkách otevírání obrátu stáda. Hodnotí různé metodické přístupy k oceňování narozených a odstavených telat. Navrhuje konstrukci ceny narozeného telete na podkladě propočtů vlastních nákladů vynaložených na vývoj plodu v celém období březosti. Nastihuje problematiku tvorby zúčtovacích cen v navazujících fázích reprodukčního procesu chovu skotu.

Problematika stanovení hladiny a relací nákupních cen je nejzávažnější problematikou soustavy ekonomických nástrojů řízení zemědělství.

Řešení této problematiky je obtížné nejen vzhledem k velkým současným rozdílům v rentabilitě rostlinné a živočišné výroby a jednotlivých výrobků uvnitř rostlinné a živočišné výroby, nýbrž i vzhledem k velkému společenskému pohybu, k němuž dochází v procesu koncentrace, specializace a kooperace a vzhledem k nerovnoměrnému technickému rozvoji a rozdílům ve stupni zprůmyslnění jednotlivých odvětví zemědělské výroby.

Některé problémy přístupu k tvorbě cen zemědělských výrobků se objevily nově, zejména v souvislosti s otevíráním reprodukčního procesu v chovu skotu a tím vyvolaným procesem finalizace meziprojektu.

Potřeba rozvoje výrobní kooperace mezi podniky státního a družstevního sektoru vyžaduje, aby došlo k dalšímu sblížení ekonomiky obou sektorů. Postupující integrace zemědělství do národního hospodářství vyžaduje, aby se sblížily i principy tvorby cen v zemědělství a průmyslu.

Z provedených analýz vyplynulo, že *současná hladina nákupních cen neodpovídá skutečným nákladům společnosti na zemědělskou výrobu*, což se projevuje jednak v existenci řady intervencí a dotací cen vstupu, jednak v podhodnocení pracovní síly o tu část jejího reprodukčního ekvivalentu, který je zabezpečován z celospolečenských, resp. celopodnikových fondů (sociální zabezpečení, fondy společenské spotřeby).

Podhodnocení cen inputu přispívá k nehospodárnému a neracionálnímu vynakládání a k nedostatečnému využívání výrobních prostředků, zejména oběžných (hnojiva, krmiva a krmné směsi).

Zemědělství výrobci tedy nemají správnou informaci o skutečných nákladech na zemědělskou výrobu a na reprodukci pracovní síly, což vede k *nesprávnému ekonomickému rozhodování v olázkách nahrazení živé práce prací minulou*, neboť pracovní síla se jeví ve srovnání s cenou výrobních prostředků jako relativně lacinější. Podhodnocení pracovní síly v důsledku toho dost účinně nepřispívá k urychlenému uplatnění výsledků technického rozvoje, k úspoře pracovních sil v zemědělství a ke zvýšení produktivity práce. Podhodnocení pracovní síly spolu s podhodnocením cen vstupu pak *nevykonává dostatečně účinný tlak na zvyšování ekonomické efektivity výroby*.

Rozdíly v ocenění pracovní síly navíc ztěžují srovnávací analýzu hospodářských výsledků dosažených v obou sektorech našeho zemědělství a ztěžují i kooperaci mezi podniky obou sektorů.

Existující značné rozdíly v konstrukci velkoobchodních cen v průmyslu a v konstrukci nákupních cen vedou ke *zkreslení odvětvové struktury vrcholných národohospodářských veličin* (společenský produkt, národní důchod apod.). Jde při tom i o takové rozdíly, které nejsou podmíněny a odůvodněny zákonitostmi a zvláštnostmi reprodukčního procesu v zemědělství a v průmyslu. To pak vede ke zkreslení skutečného podílu zemědělství na tvorbě společenského produktu a národního důchodu, ztěžuje racionální rozhodování v alokaci investic a zkresluje hodnocení jejich ekonomické efektivity.

Nedostatky v hladině nákupních cen se promítají i do relací cen jednotlivých zemědělských výrobků, kde jsou navíc násobeny empirickým přístupem ke stanovení ziskové složky ceny. To se projevuje v ekonomicky a společensky neodůvodněných rozdílech jak v nákladové a fondové míře rentability jednotlivých výrobků, tak v jejich rentabilitě absolutní.

Neodůvodněné rozdíly v rentabilitě jednotlivých výrobků se stávají *brzdou procesu koncentrace, specializace a kooperace výroby* (což se v první řadě týká výrobní vertikály chovu skotu), a nedostatky v relacích nákupních cen navíc brání účinnějšímu cenovému řešení vlivu diferenciální pozemkové renty.

Nepříznivý vliv na relace cen má i dosavadní přístup ke kalkulacím vlastních nákladů a cen, zejména dosavadní dvojí přístup k oceňování meziprojektu, spočívající v rozdílném oceňování výrobků, které mohou být jak finálním produktem, tak meziproduktem, a k oceňování některých vedlejších výrobků, zejména v chovu skotu (telata), kde dosavadní způsob oceňování vede ke zkreslení reálných nákladových a cenových relací obou hlavních finálních výrobků — mléka a masa.

To vše svědčí o tom, že nazrává doba, kdy je třeba zrealizovat ceny vstupu, *zrealizovat ocenění pracovní síly v družstevním sektoru a dále zmírnit dosavadní rozdíly v rentabilitě jednotlivých zemědělských výrobků*. Všechny tyto tendence se týkají jak hladiny, tak relací nákupních cen.

V této stati jsme se pokusili o vyčíslení vlivu těchto faktorů na vlastní náklady, které jsou kvantitativně největší složkou nákupních cen. Za tím účelem jsme zjistili, jaký vliv na vlastní náklady by mělo:

- zvýšení příspěvku na sociální zabezpečení družstevních rolníků na úroveň daně ze mzdy pracovníků státních statků;
- zrušení intervencí cen průmyslových hnojiv, agrochemikálií, krmných směsí a krmiv;
- ocenění meziprojektů a vedlejších výrobků ziskovými cenami, zejména ve výrobní vertikále chovu skotu.

ZVÝŠENÍ PŘÍSPĚVKU NA SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ DRUŽSTEVNÍCH ROLNÍKŮ

Toto opatření by mělo značný význam, neboť by umožnilo správněji hodnotit ekonomickou efektivity substituce živé práce prací minulou a činit v tomto směru správná ekonomická rozhodnutí, umožnilo by objektivněji porovnávat výsledky hospodářské činnosti, dosahované v obou socialistických sektorech našeho zemědělství, přispělo by ke zrealizování ekonomických vztahů mezi kooperujícími podniky obou socialistických sektorů a vedlo by k ekonomickému sblížení obou socialistických sektorů a tím

i obou základních tříd naší společnosti. Promítnutí tohoto opatření do nákupních cen, které jsou pro oba sektory jednotné, by vedlo k určitému zlepšení hospodářské situace podniků státního sektoru.

Uskutečnění tohoto opatření by znamenalo zvýšit příspěvek na sociální zabezpečení družstevních rolníků z dosavadních 12,5 % na 20,8 % nákladových mezd, tj. na úroveň daně ze mzdy pracovníků státních statků. To by vedlo ke zvýšení vlastních nákladů v rozsahu od 0,5 % (vejce) do 3,5 % (len, cukrovka, vinné hrozny). Je relativně značné i u jatečného skotu (3,4 %) a chmele (3,1 %). U brambor pozdních činí 2,3 % a u mléka 2,7 %, u zrnin a luštěnin se pohybuje mezi 1,7 % až 1,9 %, u prasat činí pouze 1,5 %.

Je přirozené, že zvýšení příspěvku na sociální zabezpečení družstevních rolníků by se promítlo do vlastních nákladů na jednotlivé výrobky diferencovaně, a to v závislosti na podílu živé a minulé práce a stupni zprůmyslnění jednotlivých odvětví zemědělské výroby.

ZRUŠENÍ INTERVENČÍ CEN VSTUPU

Zrušení intervencí cen vstupu by umožnilo zreálnit náklady na zemědělskou výrobu, přiblížit je společenským výrobním nákladům, sblížit hladinu nákupních cen s hladinou velkoobchodních cen v průmyslu a tím učinit další krok k integraci zemědělství do národního hospodářství. Zároveň by se tím zvýšil ekonomický tlak na racionální vynakládání a využívání výrobních prostředků v zemědělství a na řádné hospodaření s nimi.

Z výrobních prostředků spotřebovávaných v rostlinné výrobě jsou v současné době intervenovány velkoobchodní ceny průmyslových hnojiv a chemických prostředků pro ochranu rostlin.

Vliv zrušení intervencí cen vstupu výrobních prostředků spotřebovávaných při výrobě rostlinných výrobků byl propočten tak, že průměr nákladových položek za léta 1972—1976, jichž by se zvýšení cen vstupu týkalo, jakož i z toho vyplývající celkové vlastní náklady byly přepočteny příslušnými indexy zvýšení odbytových cen.

Vliv zvýšení odbytových cen průmyslových hnojiv a agrochemikálií by se do vlastních nákladů jednotlivých rostlinných výrobků promítl diferencovaně v závislosti na podílu nákladů na hnojiva a chemickou ochranu rostlin na celkových nákladech.

K největšímu zvýšení nákladů by přirozeně došlo u intenzívně hnojených plodin (obiloviny, olejniny) a u kultur vysoce náročných na chemickou ochranu (chmel, vinné hrozny, zelenina).

K nejvyššímu zvýšení nákladů by došlo u řepky (9,2 %), u zrnin by se pohybovalo mezi 7—8 %, u cukrovky by činilo 6,5 %, u brambor 3,2 %.

Zvýšení odbytových cen průmyslových hnojiv by přispělo ke sblížení relací cen rostlinných a živočišných výrobků, neboť u rentabilnějších rostlinných výrobků by bylo možno vliv tohoto opatření utlumit, aniž by došlo ke zvýšení jejich nákupních cen. Prostředků získaných odpovídajícím zvýšením hladiny nákupních cen by bylo možno použít ke zvýšení nákupních cen méně rentabilních rostlinných výrobků a ke zvýšení nákupních cen ztrátových výrobků chovu skotu. Lze předpokládat, že zvýšení odbytových cen průmyslových hnojiv by zvýšilo zájem na lepším využívání jak statkových, tak průmyslových hnojiv.

Zrušení intervencí cen vstupu v rostlinné výrobě je však závažným opatřením z hlediska vlivu „diferenciální renty“. Na jedné straně lze tohoto opatření využít ke sblížení výrobní rentability, na druhé straně je však třeba mít na zřeteli, že podíl nákladů na průmyslová hnojiva roste ve směru od lepších přírodních podmínek k horším přírodním podmínkám, přičemž jejich efektivnost směrem k horším přírodním podmínkám klesá. Toto opatření, kdyby působilo samo o sobě a nebylo provázeno dalšími opatřeními v ostatních ekonomických nástrojích, by vedlo k prohloubení účinků diferenciální renty.

Navíc je třeba mít na zřeteli, že by mohlo oslabit zájem zemědělských podniků na další intenzifikaci výroby, který je třeba zachovat jak v lepších přírodních podmínkách s vysokou intenzitou výroby, tak v horších přírodních podmínkách, jichž je nutno i nadále využívat pro výrobu tržních plodin.

Z výrobních prostředků spotřebovávaných v živočišné výrobě jsou v současné době intervenovány ceny krmných směsí, melasy, krmné močoviny, toruly a lyzinu.

Vliv zrušení intervencí cen vstupu byl propočten pomocí cenových indexů odpovídajících zvýšení odbytových cen, k němuž by zrušením intervencí došlo, v přepočtu na průměrné vlastní náklady za léta 1972–1976, do nichž byly promítnuty důsledky komplexní přestavby velkoobchodních cen (KPVC).

Z propočtů vyplývá, že zrušení intervencí cen vstupu by se promítlo do vlastních nákladů u hlavních živočišných výrobků takto (vlastní náklady po KPVC = 100):

mléko	104,0
býci, volí, jalovice	105,9
jatečná prasata	110,1
vejce	108,5

Zvýšení odbytových cen krmných směsí a krmiv by přispělo ke zlepšení nákladových relací a k určitému sblížení rentability výrobků chovu skotu a ovcí v relaci k rentabilitě ostatních živočišných výrobků. Podnítilo by zájem na lepším hospodaření s obilím, na racionálním zkrmování průmyslově vyráběných krmných směsí, na snížení spotřeby jaderných krmiv, a zvýšilo by zájem o lepší využívání luk a pastvin a o výrobu objemných krmiv, kde jsou v současné době největší mobilizovatelné rezervy celkového zvýšení zemědělské výroby.

Na druhé straně je třeba vidět, že obdobně jako v případě zrušení intervencí cen vstupu v rostlinné výrobě, i v tomto případě jde o velmi závažné opatření, které by si vynutilo zvýšit hladinu nákupních cen živočišných výrobků.

Vzhledem k tomu, že již v současné době jsou nákupní ceny většiny živočišných výrobků intervenovány ze státního rozpočtu, došlo by tímto opatřením k výraznému zvýšení celkového objemu intervencí nákupních cen nebo záporné daně z obrátu a k jejich rozšíření na další živočišné výrobky (jatečná prasata).

Navíc je třeba vidět, že nízké ceny krmiv a krmných směsí přispěly v minulých letech ke značnému růstu produkce masa (prasata, drůbež) a vajec a že zvýšení jejich odbytových cen by mohlo oslabit zájem o zvyšování produkce v těchto odvětvích výroby.

Na uvedené propočty je třeba pohlížet jako na propočty velmi podmíněné, neboť nebyly vzaty v úvahu všechny vlivy, které mohou vést ke zvýšení hladiny nákupních cen v období 7. pětiletky (např. vlivy cen utvářejících se v oblasti mezinárodní směny).

PROBLEMATIKA STANOVENÍ ZISKOVÉ SLOŽKY ZÚČTOVACÍCH CEN MEZIPRODUKTU

Problematika oceňování meziprojektu a vedlejších výrobků patří v současné době mezi nejzávažnější otázky tvorby cen zemědělských výrobků. V současné kalkulační praxi o způsobu oceňování meziprojektu rozhoduje to, zda jde o finální (realizovaný) výrobek, pro nějž je stanovena nákupní cena, nebo o výrobek, který není předmětem směny a pro nějž zisková cena stanovena není, neboť je spotřebován v podniku, v němž byl vyroben. Výrobky, které jsou předmětem směny, jsou v kalkulacích oceňovány pomocí stálých (zúčtovacích) cen, které jsou stanoveny zpravidla na úrovni cen výchozího roku příslušného období, a zahrnují tedy ziskovou složku (u ztrátových výrobků ztrátu). Výrobky, které nejsou předmětem směny, jsou oceňovány zúčtovací cenou, která je stanovena na úrovni vlastních nákladů.

Tento způsob oceňování odpovídal organizační struktuře podniků s univerzální výrobou a s uzavřeným obratem stáda. V současné době, kdy reprodukční proces se v důsledku růstu koncentrace, rozvoje specializace a kooperace výroby čím dále tím více otevírá, činí tento přístup potíže. Tyto potíže se zvláště výrazně projevují v případech ztrátových odvětví a u těch výrobků, které jsou produktem jednotlivých fází určitého reprodukčního procesu a jejichž rentabilita (resp. ztrátovost) je při tom rozdílná, jako je tomu např. v chovu skotu.

Oceňování meziprojektu cenou na úrovni vlastních nákladů znamená, že místo akumulace (ztráty) zůstává neznámé, resp. že se přenáší do jiného (finalizujícího) odvětví. Tento nedostatek a zároveň dualistický přístup k oceňování meziprojektů lze odstranit pouze jejich oceňováním ziskovou cenou.

Největším problémem oceňování meziprojektů (stejně jako je tomu při stanovení ceny finálních produktů) ziskovou cenou je, jak objektivizovat a přitom reálně stanovit ziskovou složku ceny. Neobjektivnější přístup by byl založen na uplatnění některého ze známých teoretických typů cen.

Ve VÚEZVž byly propočteny všechny známé základní teoretické typy cen (hodnotový, nákladový, výrobní, dvoukanálový, důchodový). Bylo při tom zjištěno, že mezi takto propočtenými teoretickými cenami a průměrnými realizačními cenami jsou u jednotlivých výrobků výrazné rozdíly a že důsledné uplatnění teoretických cen v cenové praxi v jejich „čisté“ podobě by vedlo ke značným mezivýrobovým a mezioblastním přesunům zisku. Jejich důsledné uplatnění by znemožnilo respektovat některé strategické a jiné záměry cenové politiky (např. cenovou preferenci zrnin, olejnin a exportně významných výrobků) a respektovat některé zásady cenové tvorby (např. správné relace cen podle užitných vlastností jednotlivých, zejména zaměnitelných výrobků).

Protože použitelnost teoretických cen je z těchto hledisek problematická, byly hledány jiné přístupy ke stanovení ziskové složky mezipro-

duktu. Za tím účelem byly kvantifikovány tyto možnosti stanovení zúčtovacích cen:

- na základě průměrné nákladové rentability, dosahované v roce 1974 (atmosféricky „normální“ rok);

- na základě minimální potřeby investic, na základě přidělů fondu odměn, fondu kulturních a sociálních potřeb a rezervnímu fondu v JZD v průměru let 1972–1976, na základě 5 % nákladové rentability, která se na základě řady analýz a úvah jevila jako reálná.

Stanovení ziskové složky zúčtovacích cen na základě skutečně dosahované průměrné nákladové rentability

Tento metodický přístup vychází z určité abstraktní představy o tom, že při výrobě meziprojektu vzniká nadvýrobek, který by se měl projevit v určitém potenciálním (tj. přímo nerealizovaném) zisku, který by měl odpovídat minimální rentabilitě, již se při platných nákupních cenách dosahuje v průměru rostlinné výroby (u rostlinných meziprojektů), v průměru živočišné výroby (u meziprojektů živočišných) a v zemědělské výrobě jako celku. Tento přístup má určité logické odůvodnění v tom, že respektuje současné rozdíly v míře rentability rostlinných a živočišných výrobků, které v období 7. pětiletky patrně nebudou moci být zcela odstraněny, a současnou průměrnou mírou rentability celé zemědělské výroby. Na druhé straně je třeba mít na zřeteli, že rozdíly mezi průměrnou mírou rentability rostlinných a živočišných výrobků jsou v současné době nadměrné. Průměrná míra nákladové rentability rostlinné výroby činila v roce 1974 (poslední „normální“ rok) cca 30 %, zatímco průměrná míra rentability živočišné výroby cca 0,5 % a průměrná míra rentability celé zemědělské výroby 14 %. Uplatnění této míry rentability by znamenalo úplné vyrovnání nákladové rentability rostlinné a živočišné výroby i jednotlivých výrobků, což se však vzhledem k potřebě zachování určitých společenských preferencí jeví jako málo reálné.

Stanovení ziskové složky zúčtovacích cen na základě přidělů některým podnikovým fondům

Jednotná zemědělská družstva vytvářejí z rozdělení hospodářského výsledku (zisku) v současné době tyto fondy: fond výstavby, obrátový fond, fond odměn, fond kulturních a sociálních potřeb, rezervní fond, fond bytové výstavby a fond rekultivace a investic do půdy.

Myšlenka využít přidělů těmto fondům pro stanovení ziskové složky zúčtovacích cen vznikla na základě představy, že zisková složka zúčtovací ceny by měla odpovídat určitému minimu přidělů podnikovým fondům, a z nich zejména těm, které mají úzký vztah k osobní spotřebě a spolu s odměnou za práci vytvářejí fond osobní spotřeby, který je zdrojem reprodukce pracovní síly. Tento úzký vztah k osobní spotřebě mají tyto fondy: fond odměn, fond kulturních a sociálních potřeb a rezervní fond. Fond obrátový se pro stanovení ziskové složky meziprojektu nehodí, neboť zabezpečuje převážně úhradu běžných provozních nákladů. Fond výstavby se pro tyto účely nehodí již z toho důvodu, že jeho tvorba není výrobkově diferencována. Naproti tomu užití přidělů fondům odměn, kulturních a sociálních potřeb a fondům rezervním je dobře vztažitelné k nákladovým mzdám a odměnám. Ziskovou složku zúčtovací ceny lze proto snadno vy-

jádrít procentuálním podílem přidělů do těchto fondů na nákladových odměnách a mzdách. Objem přidělů těmto fondům, objem nákladových mezd a podíl přidělů těmto fondům na nákladových odměnách v JZD ČSSR ukazuje tab. I.

I. Objem přidělů fondům, objem nákladových mezd a podíl přidělů fondům na nákladových odměnách v JZD ČSSR v letech 1972—1976

	1972	1973	1974	1975	1976
1. Přiděly fondu odměn, fondu kultur. a sociál. potřeb a fondu rezervnímu celkem (mld Kčs)	6,094	6,795	7,404	5,714	4,792
2. Nákladové odměny (v mld Kčs)	13,752	14,323	14,952	15,151	15,499
3. Podíl přidělů fondům na nákladových odměnách	16,38	16,07	15,61	11,27	10,99

V průměru let 1972—1976 činil podíl přidělů uvedeným fondům k nákladovým mzdám 14 %. Máme za to, že ziskovou složku zúčtovacích cen lze stanovit mimo jiné i na základě takto zjištěné minimální „rentability“.

Stanovení ziskové složky zúčtovacích cen na základě minimální potřeby investic

Tato varianta vyplynula z představy, že zemědělské podniky by měly disponovat minimálně těmi investičními prostředky, o jejichž použití mají možnost relativně samostatně rozhodovat. Původně jsme uvažovali s částkami, které by odpovídaly fondu drobných podnikových investic, který byl vytvářen ve státních průmyslových podnicích a používán jimi na rekonstrukce, racionalizační opatření, inovace nejrůznějšího druhu apod. V roce 1976 v podnicích potravinářského průmyslu činil tento fond zhruba 5 %, v průmyslu jako celku zhruba 6 % celkového objemu zisku. Propoččet ukázal, že jde ve vztahu k vlastním nákladům zemědělských podniků o tak nepatrné částky, že by bylo jen ztrátou času se touto variantou zabývat. Protože však myšlenka, aby zemědělské podniky měly dostatek prostředků na rekonstrukce (zvláště v chovu skotu je tato potřeba vysoká), na modernizaci, racionalizační opatření, inovace apod., má v sobě určité racionální jádro, byla propočtena varianta, v níž míra rentability je v zúčtovacích cenách stanovena na úrovni odpovídající stavebním investicím s rozpočtovými náklady do 2 mil. Kčs a investicím na stroje. Takto provedené propočty vedly k 11,27 % nákladové rentability.

Stanovení ziskové složky zúčtovacích cen na základě 5% nákladové rentability

Tato varianta vyplynula z různých diskusí a úvah jako varianta, která i bez hlubších propočtů se zdála být variantou reálnou, i když jí zatím chybělo objektivní a přesvědčivé zdůvodnění. Tato varianta se kvalita-

tivně blíží námi uvažované variantě 14 % rentability, vztažené k nákladovým odměnám a mzdám. Vztáhneme-li totiž sumu přidělů do námi uvažovaných podnikových fondů nikoliv k nákladovým odměnám a mzdám, nýbrž k vlastním nákladům, pak v průměru let 1972—1976 takto propočtená rentabilita činila 4,85 %, což je 5 % nákladové rentability velmi blízko.

Z propočtů nákupních cen mléka a jatečného skotu, provedených na základě variant a) až d) vyplynulo, že z hlediska omezených zdrojů prostředků použitelných pro úpravy nákupních cen se jako nejrealnější jeví varianty b) a d). Protože obě varianty odpovídají zhruba stejné míře nákladové rentability, a to nákladové rentabilitě ve výši 5 %, *byla varianta stanovení ziskové složky zúčtovacích cen meziprojektu odpovídající 5 % nákladové rentabilitě vzata za základ propočtů různých variant hladiny a relací nákupních cen pro období 7. pětiletky.*

Výsledky propočtů zúčtovacích cen jsou zřejmé z tab. II.

II. Výsledky propočtů zúčtovacích cen

Rostlinný meziprodukt	Zúčtovací ceny		Index (1967 = 100)
	platné od r. 1967	propočtené	
Krmné okopaniny	12,—	20,—	166,7
Kukuřice na zeleno	10,—	15,—	155,0
Ostatní jednoleté píce	10,—	15,—	155,0
Víceleté píce (seno)	40,—	48,—	120,0
Louky trvalé (seno)	40,—	50,—	125,0
Pastviny	40,—	27,—	67,5
Narozená telata	11,20	17,—	151,8
Telata do 6 měsíců	11,20	20,93	186,9
Selata	22,—	24,80	112,7

Zúčtovací ceny rostlinných výrobků byly propočteny na základě vlastních nákladů za rok 1974 při 5 % nákladové rentabilitě. V přepočtu na průměr vlastních nákladů za léta 1972 až 1976 by tyto ceny byly vyšší.

U narozených telat byly použity poznatky získané výzkumem vlastních nákladů ve VÚEZVŽ.

U telat do 6 měsíců se vycházelo z kalkulací vlastních nákladů za rok 1976 po promítnutí přecenění spotřebovávaného rostlinného meziprojektu a přecenění narozených telat.

U selat se vycházelo z průměrných vlastních nákladů jatečných prasat za léta 1972—1976.

U všech meziprojektů se počítalo s 5 % nákladovou rentabilitou.

Neuvažovalo se s přeceněním meziprojektu spotřebovaného v rostlinné výrobě. Jde prakticky pouze o spotřebu vlastních osiv a sadby, která je poměrně malá, a o spotřebu statkových hnojiv.

Skutečnou váhu z hlediska vlivu na vlastní náklady by mohlo mít pouze přecenění statkových hnojiv. Původně se uvažovalo se zvýšením ocenění chlévské mrvy z 50 Kčs na 60 Kčs za 1 t. Za tím účelem byl znovu proveden přepočet živin obsažených v chlévské mrvě pomocí cen živin obsažených v průmyslových hnojivech. Ukázalo se, že ani po zvýšení od-

bytových cen průmyslových hnojiv k 1. 1. 1977 není nutno dosavadní zúčtovací cenu chlévské mrvy měnit, zejména vezmeme-li současně v úvahu nedostatky v jejím ošetřování, velké ztráty živin, k nimž při současných technologiích dochází apod.

Jinak je tomu v živočišné výrobě, kde prakticky jde pouze o chov skotu. U jatečných prasat a drůbeže je podíl vlastních krmiv tak malý, že nemá na vlastní náklady podstatný vliv.

Naproti tomu v chovu skotu je vliv přecenění meziprojektu na vlastní náklady značný. Svědčí o tom tyto údaje (v Kčs):

	VN ($\varnothing$ let 1972—1976 po KPVC)	VN po přecenění meziprojektu	index
mléko (litr)	2,98	3,19	107,0
jatečný skot (kg ž. h.)	17,49	19,58	111,9

Při posuzování uvedených údajů je nutno mít na zřeteli, že do zúčtovacích cen ve výrobní vertikále chovu skotu byl zahrnut zisk, odpovídající nákladové rentabilitě ve výši 5 %. Mimoto je třeba mít na zřeteli, že relace cen mléka a jatečného skotu byly ovlivněny oceněním narozených telat ve výši 17 Kčs za 1 kg. ž. h., která je sice o více než 50 % vyšší než platná zúčtovací cena, avšak o 37, resp. 41 % nižší než zúčtovací cena zjištěná hlubším a podrobnějším výzkumem (Vaníček 1979).

Údaje a propočty uvedené v této stati mají pouze ilustrovat použitou metodu a osvětlit konkrétní dopad některých opatření, která by vedla k přiblížení nákupních cen skutečným nákladům, které společnost vynakládá na zemědělskou produkci.

Jde o opatření, jejichž provedení je spjato s určitými riziky, na která jsme stručně upozornili. Na druhé straně jde o opatření, která by umožnila využít prostředků získaných zvýšením celkové hladiny nákupních cen ke zmírnění neodůvodněných rozdílů v rentabilitě jednotlivých zemědělských výrobků a k odstranění dosavadní ztrátovosti výrobků chovu skotu.

SOUHRN

Na hladinu nákupních cen v období 7. pětiletky mohou mít vliv změny v nákladech na zemědělskou výrobu, vyplývající zejména z docenění pracovní síly o celospolečensky zabezpečovanou část reprodukčního ekvivalentu pracovní síly a ze zrealnění cen vstupu v rostlinné a živočišné výrobě. Zvýšení celkové hladiny nákupních cen, k němuž by v tomto případě došlo, je sice na jedné straně spojeno s některými riziky, avšak na druhé straně jej lze využít ke zvýšení tlaku na růst ekonomické efektivity zemědělské výroby, ke zmírnění ekonomicky neodůvodněných rozdílů v rentabilitě jednotlivých výrobků, k odstranění ztrátovosti a zabezpečení rentability doposud ztrátových zemědělských výrobků, zejména výrobků v rostlinném článku výrobní vertikály chovu skotu a v jednotlivých fázích jeho reprodukčního procesu.

Literatura

SOBOTKA, L. a kol.: Propočet teoretických výchozích a zúčtovacích cen ve výrobní vertikále chovu skotu pro období 7. 5LP. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1978.
VANÍČEK, F.: Ekonomika jednotlivých fází reprodukčního procesu. Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7.

Došlo dne 4. 1. 1979

Adresa autora:

Doc. ing. Ladislav Sobotka, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Současnou etapu rozvoje zemědělství lze charakterizovat jako etapu rozsáhlých strukturálních přeměn. Dochází k postupným, ale zásadním změnám v rozvoji zemědělské velkovýroby cestou koncentrace, specializace a kooperace a k budování horizontálních a vertikálních vazeb.

Soustava ekonomických nástrojů, jejíž nejpodstatnější součástí jsou ceny, by měla odrážet tyto kvantitativní a kvalitativní změny ve výrobě a spotřebě a současně přispívat k prosazování celospolečenských, politických, ekonomických a sociálních zájmů v obou těchto sférách.

V souvislosti s přípravou úprav soustavy ekonomických nástrojů pro období 7. pětiletky vystupují stále více do popředí problémy ekonomiky chovu skotu. Proces modernizace výroby, zavádění nových technologií při relativně nízké a nevyrovnané rentabilitě vyžaduje (zejména v podmínkách otevírání obrátu stáda skotu) zásadní, principiální řešení jednak v oblasti cen a cenových nástrojů finálních výrobků (nákupní ceny, příplatky, prémie — Sobotka 1979), jednak při oceňování meziprojektu a vedlejších výrobků, tzn. při stanovení nových zúčtovacích cen¹⁾. V podmínkách rozvoje specializace a kooperace zemědělské výroby, kdy dochází k osamostatnění jednotlivých fází reprodukčního procesu a tím i k finalizaci klasických meziprojektů se ukazuje, že platný systém tvorby stálých (zúčtovacích) cen již nevyhovuje. Stálé (zúčtovací) ceny, stanovené u tržních zemědělských výrobků na základě průměrných nákupních cen výchozího roku a u meziprojektů na úrovni vlastních nákladů nebo relací k cenám tržních výrobků, jsou již překonány. Dosavadní systém je nutno nahradit systémem novým, systémem ziskových zúčtovacích cen všech výrobků, bez rozdílů zda se jedná o finální produkt, či o „meziprojekt“.

Jedním z podkladů pro stanovení konkrétních zúčtovacích cen by se měly stát teoretické (výchozí) zúčtovací ceny, zajišťující alespoň v této fázi jejich tvorby určitou objektivitu. Obecně známé nedostatky teoretických cen (šablonovitost, nerespektování dynamiky vývoje vkladů apod.) si vynucují určitý odklon konkrétních zúčtovacích cen od propoč-

¹⁾ Předpokládá se rozlišení stálých zúčtovacích cen na ceny zúčtovací a stálé. Zúčtovací ceny, stanovené pro účely podnikové kalkulace, by byly vyhlášovány na kratší časové období tak, aby mohly odrážet případné změny v soustavě ekonomických nástrojů. Stálé ceny odvozené od zúčtovacích cen, platné v delším časovém intervalu, by sloužily pouze nadpodnikovým orgánům k výpočtu různých syntetických národohospodářských veličin.

tených, a to zpravidla na základě empirického přístupu, neboť objektivní metody stanovení nákupních a zúčtovacích cen nejsou dosud dostatečně propracovány, kromě jiného i v důsledku obtížné kvantifikace vlivu některých faktorů na akumulaci složku ceny (strategické zájmy státu, politické záměry, přednostní rozvoj určitého odvětví v dané etapě, nabídka a poptávka apod.).

V rámci výzkumu tvorby cen zemědělských výrobků pro období 7. pětiletky byly kvantifikovány teoretické výchozí zúčtovací ceny v celé výrobní vertikále chovu skotu, tzn. od cen spotřebovaných objemných krmiv až po ceny tradičních finálních výrobků (mléko, jatečný skot), založené na výrobním typu ceny p :

$$p = c + v + g \cdot VF$$

kde $c + v$ = vlastní náklady

$$g = \frac{z}{VF} \text{ (fondová míra zisku)}$$

$$z = \text{zisk}$$

$$VF = \text{výrobní fondy}$$

Teoretické zúčtovací ceny byly propočteny na podkladě údajů o vlastních nákladech stálého souboru JZD ČSSR za rok 1977, upravených o zrealizované ceny vstupu, o zrealizované ocenění pracovní síly v družstevním sektoru (Sobotka 1979) a přepočtené na průměrné hektarové výnosy let 1973–1977, resp. na předpokládanou užitkovost zhruba v polovině 7. pětiletky. Podobně byla upravena i fondová náročnost sledovaných zemědělských výrobků. Akumulační složka teoretických cen byla stanovena (vzhledem k neznalosti účinnosti výrobních fondů v 7. pětiletce) rozvržením vytvořeného upraveného zisku ze zemědělské výroby družstevního sektoru ČSSR za rok 1977 (tj. zisk běžného roku vykazovaný ve „Výsledovce“, minus zisk z nezemědělské výroby, minus přiznané diferenciální příplatky) podle fondové náročnosti sledovaných odvětví.

PROBLEMATIKA CEN V ROSTLINNÉM ČLÁNKU VERTIKÁLY

Aby bylo možno stanovit cenu finálních výrobků chovu skotu, je nezbytné nejdříve propočítat ceny jednotlivých článků „výrobní vertikály“, tj. ceny rostlinných a živočišných meziproductů.

V rostlinné výrobě byly kvantifikovány výchozí zúčtovací ceny čtyř základních rostlinných meziproductů (kukuřice na zeleno, ostatních jednoletých pícnin, sena víceletých pícnin a sena z luk), které byly promítnuty do celé výrobní vertikály chovu skotu.

Na základě uvedeného metodického postupu a s využitím zmíněných dat se dospělo k teoretickým (výchozím) zúčtovacím cenám (výrobního typu) sledovaných objemných krmiv, které jsou uvedeny v tab. I.

Výsledky uvedené v tabulce mohou sloužit jako názorný příklad toho, že vypočtené teoretické ceny nelze vždy převést přímo k aplikaci v zemědělské praxi. Nižší cena sena víceletých pícnin na orné půdě má sice své opodstatnění v nižších nákladech vynaložených na jejich výrobu (proti senu lučnímu), ale na druhé straně je dokladem naprostého nerespektování užitných vlastností zaměnitelných výrobků. V daném případě lze doporučit buď stanovení jednotné zúčtovací ceny 1 t sena (tak jako je tomu doposud) ve výši zhruba 540 Kčs, nebo odstupňovat cenu podle obsahu živin, příp. podle jiných kvalitativních ukazatelů.

Výrobek	Platná stálá cena od r. 1967	Výchozí zúčtovací cena	Nákladová rentabilita výchozí zúčt. ceny v %
Kukuřice na zeleno	100,—	207,2	3,3
Ostatní jednoleté pícniny	100,—	184,9	3,5
Seno víceletých pícnin na orné půdě	400,—	523,9	5,1
Seno z luk	400,—	586,3	2,9
Seno celkem	400,—	542,3	3,8

PROBLEMATIKA OCEŇOVÁNÍ NAROZENÝCH TELAT

Platná stálá zúčtovací cena narozeného či odstaveného telete (11,20 Kčs za 1 kg) neodpovídá (konečně jako většina stálých cen a stálých cen meziproduktu zvláště) společenským nákladům vynaloženým na jeho výrobu. Nízkou úrovní ceny se snižuje produkce základního stáda krav v peněžním vyjádření, zkresluje nákladovost tohoto odvětví a nákladovost a rentabilita odvětví navazujících. Proto byla problematice oceňování telat věnována v poslední době (v souvislosti s přípravou 7. pětiletky) zvláštní pozornost. Dosavadní metodický přístup k oceňování telat cestou odvození jejich zúčtovací ceny od nákladů na výkrm skotu (použitý v roce 1967) byl již překonán. Většina autorů a pracovníků centrálních orgánů se přiklání k metodice oceňování narozených, příp. i odstavených telat na základě nákladů vynaložených na dojnice v období stání na sucho. Tento obecný princip má však řadu variant, které vedou k různě vyšší propočtených cen.

Ministerstvo zemědělství SSSR s Vládním výborem pro ceny při Radě ministrů SSSR a v dohodě s Ústřední statistickou správou vydalo Pokyny o zásadách tvorby kooperačních cen zvířat, drůbeže a krmiv přejímaných od členů mezipodnikových organizací a o postupu jejich stanovení, v nichž se telata oceňují podle dohodnuté metodiky, například se zřetelem na náklady na dojnice v období zaprahnutí (Čursin 1978).

Příklad takového ocenění telat ve sdružení sovchozů v Penzenském okrese uvádí Frolov (1978). Na vývoj telete je zapotřebí 305 krmných jednotek. Ročně je třeba pro krávy s dojivostí 2600 kg mléka s 3,8–4,0 % tučností a při hmotnosti 450 kg celkem 3500 krmných jednotek. Podíl krmiv na vývoj telete činí 8,7 % roční potřeby ($305 : 3500 \cdot 100$). Jestliže průměrné vlastní náklady na 1 krávu v Penzenské oblasti (sovchozy i kolchozy) činily 534 Rb, pak vlastní náklady narozeného telete dosáhly částky 47 Rb ($534 \cdot 8,7 : 100$).

Podmínky výroby jsou však v SSSR jiné a přímá aplikace koeficientu 0,087 není možná.

Z našich autorů se problematikou ocenění narozeného telete zabýval Kolárik (1977).

V propočtech vycházel z roční dojivosti 2842 l (soubor JZD sledujících vlastní náklady), průměrné délky laktace 305 dní a stání na sucho 60 dní. Z uvedeného odvodil, že skutečná dojivost není 7,79 l, ale 9,32 l, což představuje ztrátu mléka v období stání na sucho 559,1 l. Minimální náklad na tele o hmotnosti 33 kg je tedy 1342 Kčs (559,1 · 2,40), tj. 40,70 Kčs na 1 kg. Autor se domnívá, že vzhledem k prudkému růstu telete v poslední fázi vývoje plodu (poslední pětina vývoje plodu) se v důsledku zvláštních přídavek krmiv zřejmě dále zvyšují náklady a tím i hodnota telete.

Uvedená kalkulace je značně nadhodnocena, jak ukáží další propočty. Na tomto místě je snad vhodné upozornit, že spotřeba krmiv v období stání na sucho se u dojníc skutečně zvyšuje, ale přesto spotřeba živin nedosahuje ani v 8., ani v 9. měsíci březosti průměru roční spotřeby (kupř. $\varnothing$ měsíční spotřeba SNL činí u dojnice 22,63 kg, zatímco v 8. měsíci 16,50 kg a v 9. měsíci 22,50 kg) — tab. II.

Dalším autorem, který řeší problematiku oceňování telete, je Poděbradský. Vychází z předpokladu, že náklady vynaložené na dojnici v období stání na sucho, tj. průměrné roční náklady na dojnici v tomto období snížené o náklady na dojení, se rovnají nákladům vynaloženým na vývoj telete v období laktace. Jinak řečeno, zatímco náklady na vývoj telete v období laktace lze přičítat přípravě dojnice na příští laktaci, náklady v období stání na sucho tvoří náklady na narozené tele.

Tento metodický přístup byl v určité úpravě použit některými pracovníky centrálních orgánů pro výpočet ceny narozeného telete:

náklady na 1 KD dojnice souboru JZD ČSSR 1977	25,02 Kčs
snižující položky:	
— náklady na dojení	7,36 Kčs
— ostatní snižující položky (režie apod.)	1,91 Kčs
náklady na 1 KD dojnice v období stání na sucho	15,75 Kčs
náklady na narozené tele	
$15,75 \text{ Kčs} \cdot 60 = 945 \text{ Kčs}$	
náklady na 1 kg ž. h. narozeného telete (v hmotnosti 35 kg):	
$945 \text{ Kčs} : 35 = 27 \text{ Kčs}$	

Uvedená kalkulace se zřejmě nejvíce přibližuje skutečnosti. Má však některé nedostatky:

— Předpokládá, že objem nákladů vynaložený na jednu dojnici v období stání na sucho se rovná objemu nákladů vynaložených na růst a vývoj telete v průběhu laktačního období.

— Odpočet „ostatních snižujících položek“ (režie apod.) z nákladů na 1 krmný den dojnic v období stání na sucho se zdá problematický, neboť tyto kalkulační položky jsou vcelku rovnoměrně vynakládány jak v období laktace, tak i v období stání na sucho.

— Nepřihlíží k předpokládanému (plánovanému) růstu výroby mléka v období 7. pětiletky a z něho vyplývajícího zvýšení nákladů na 1 krmný den dojnic.

— Nepřihlíží k předpokládanému investičnímu rozvoji v odvětví základního stáda krav, k rozvoji moderních technologií a s tím spojenému růstu odpisů, což rovněž zvyšuje vlastní náklady na 1 KD dojnic.

— Nepřihlíží k případnému zreálnění cen vstupu (zrušení intervencí) a zreálnění ocenění živé práce družstevních rolníků (zvýšení odvodu JZD na sociální zabezpečení na úroveň daně ze mzdy), které by bylo nutno v cenové úhradě vybilancovat.

II. Vývoj vlastních nákladů v průběhu laktace a stání na sucho

Ukazatel	Měsíc laktace / měsíc březosti												Celkem
	1./0.	2./0.	3./10 dní	4./1.	5./2.	6./3.	7./4.	8./5.	9./6.	10./7.	0./8.	0./9.	
Měsíční dojivost v l	573	516	457	403	343	290	227	170	113	58	—	—	3150
Hmotnost telete v kg	—	—	—	0,1	0,3	0,6	1,1	2,2	4,4	8,8	17,5	35,0	
Počet dní	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	
Záchovná dávka													
— v období laktace													
SNL (0,25)	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	—	—	75,00
ŠJ (2,5)	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00	—	—	750,00
— 30 dní před otelením													
SNL (0,75)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22,50	22,50
ŠJ (5,0)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150,00	150,00
— ostatní dny stání (30)													
SNL (0,55)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16,50	—	16,50
ŠJ (3,8)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	114,00	—	114,00
Produkční dávka													
(na 1 l mléka)													
SNL 0,05	28,65	25,80	22,85	20,15	17,15	14,50	11,35	8,50	5,65	2,90	—	—	157,50
ŠJ 0,25	143,25	129,00	114,25	100,75	85,75	72,50	56,75	42,50	28,25	14,50	—	—	787,50
Spotřeba SNL celkem	36,15	33,30	30,35	27,65	24,65	22,00	18,85	16,00	13,15	10,40	16,50	22,50	271,50
Spotřeba ŠJ celkem	218,25	204,00	189,25	175,75	160,75	147,50	131,75	117,50	103,25	89,50	114,00	150,00	1801,50
VN na 1 dojnici													
— alternativa a)	1254	1164	1069	984	888	803	704	612	522	434	417	617	9 468
— alternativa b)	1325	1228	1129	1038	937	849	742	646	551	458	452	662	10 017
VN na 1 l mléka													
— alternativa a)	2,19	2,26	2,34	2,44	2,59	2,77	3,10	3,60	4,62	7,48	—	—	3,01
— alternativa b)	2,31	2,38	2,47	2,58	2,73	2,93	3,27	3,80	4,88	7,90	—	—	3,18

Zmíněné nedostatky byly odstraněny vypracováním vlastní kalkulace ceny narozeného telete.

Základem propočtu je úprava vlastních nákladů na předpokládanou dojivost v období 7. pětiletky a jejich rozvržení na jednotlivé měsíce mezidobí (období plodnosti), tj. na období od otelení do otelení (tab. II).

Pro lepší orientaci si vymezíme dále používané pojmy:

Abychom mohli rozvrhnout upravené vlastní náklady na jednotlivé měsíce mezidobí, bylo nejprve třeba pomocí normativů vypočítat předpokládanou výrobu mléka v jednotlivých měsících laktačního období (při roční užitkovosti 3150 l) — tab. II.

Současně byla propočtena hmotnost telete v jednotlivých měsících březosti (tab. II). Vycházelo se z předpokladu, že vývoj plodu probíhá rovnoměrně v aritmetické posloupnosti, tzn. že hmotnost plodu se každý měsíc zdvojnásobuje.

Na základě údajů Barana (1975) byla zjištěna spotřeba živin (SNL a ŠJ) v jednotlivých měsících mezidobí s přihlédnutím k propočtené výrobě mléka (tab. II).

K výpočtu ceny narozených telat bylo použito upravených vlastních nákladů na 1 l mléka ve dvou alternativách:

a) Vlastní náklady na 1 KD dojníc souboru JZD ČSSR 1977 (25,02 Kčs), zvýšené o náklady na dodatečný příděl jaderných krmiv zajišťující vyšší užitkovost cca o 200 l mléka (0,43 Kčs na 1 KD) a o náklady vyplývající z vyšší investiční náročnosti chovu krav v období 7. pětiletky (0,49 Kčs na 1 KD) ve srovnání s výchozími náklady. Zjištěné náklady na 1 KD dojníc (25,94 Kčs) přepočtené na předpokládanou denní dojivost 8,63 l (tj. 3150 l za rok) činily na 1 l 3,01 Kčs.

b) Vlastní náklady na 1 KD dojníc souboru JZD ČSSR 1977 (25,02 Kčs), zvýšené o vlivy cen vstupu, sociálního zabezpečení a úpravy cen meziprojektu (1,29 Kčs na 1 KD), o náklady na dodatečný příděl krmiv (po zrušení intervencí), zajišťující ve srovnání s výchozím obdobím vyšší užitkovost cca o 200 l mléka (0,59 Kčs na 1 KD) a o náklady vyplývající z vyšší investiční náročnosti (0,49 Kčs na 1 KD). Upravené náklady (27,39 Kčs na 1 KD), přepočtené na předpokládanou denní dojivost 8,63 l, činily 3,18 Kčs na 1 l mléka.

Upravené vlastní náklady (v obou alternativách) byly rozvrženy na jednotlivé měsíce mezidobí v závislosti na normativní spotřebě SNL a ŠJ ve dvou krocích (ve 2. kroku došlo k přerozdělení nákladů na dojení z období stání na sucho do laktačního období).

Měsíční vývoj vlastních nákladů v průběhu laktace a stání na sucho (tab. II) se stal odrazovým můstkem pro ověření správnosti dnes velmi často používané kalkulace ceny narozených telat ve výši 27 Kčs za 1 kg ž. h. a pro vypracování návrhu výchozích zúčtovacích cen telat a ostatních kategorií chovu skotu na období 7. pětiletky.

V případě, že přistoupíme na konstrukci ceny narozeného telete vycházející z nákladů období stání na sucho, pak na základě vypočtených nákladových parametrů by cena v alternativě a) činila 29,54 Kčs a v alternativě b) 31,68 Kčs za 1 kg ž. h. (1034 Kčs : 35 kg, resp. 1114 Kčs : 35 kg).

Propočtená cena je tedy v obou případech vyšší než cena doporučovaná (27 Kčs za 1 kg ž. h.).

Pokusíme-li se orientačně o aplikaci konstrukce ceny narozeného telete podle Frolova (1978), a to pouze na základě spotřeby SNL v období stání na sucho (rozdíly ve struktuře spotřeby SNL a ŠJ nejsou podstatné), bude vypočtená cena 1 kg ž. h. ještě vyšší — 48,43 Kčs v alternativě a), 51,23 Kčs v alternativě b).

Alternativy b) v obou příkladech odstraňují s výjimkou první výhrady (objem nákladů v období stání na sucho = objemu nákladů na vývoj telete v období laktace) všechny vytčené nedostatky uvažované ceny (27 Kčs za 1 kg ž. h.).

Z předchozího výkladu vyplynul poznatek, že hmotnost plodu se v období březosti každý měsíc zdvojnásobuje. To znamená, že plod dosáhne v těle krávy v posledním měsíci březosti polovinu váhy narozeného telete. Abstrahujeme-li od vývoje lůžka a plodové vody, pak vlastní náklady vynaložené na dojnici v posledním měsíci březosti tvoří náklady na polovinu hmotnosti narozeného telete (za předpokladu, že náklady v předchozích měsících zajišťují přípravu dojnice na příští laktaci) — tab. III.

III. Kalkulace ceny narozeného telete na podkladě vlastních nákladů krav v posledním měsíci březosti

Alternativa	VN na dojnici v posledním měsíci březosti v Kčs	Polovina hmotnosti narozeného telete v kg	Cena narozeného telete v Kčs/kg ž. h.
a)	617	17,5	35,26
b)	662	17,5	37,83

Protože však nelze předem určit, ve které části období plodnosti jsou vlastní náklady vynakládány na přípravu dojnice pro příští laktaci a ve které části jsou vynakládány na růst telete, bude zřejmě vhodnější vzít za základ kalkulace průměrné vlastní náklady na dojnici v období stání na sucho ve vztahu k polovině přírůstku plodu v posledních dvou měsících březosti (tab. IV).

IV. Kalkulace ceny narozeného telete na podkladě vlastních nákladů krav v období stání na sucho

Alternativa	VN na dojnici v období stání na sucho v Kčs	Přírůstek plodu v období stání na sucho v kg	Cena narozeného telete v Kčs/kg ž. h.
a)	1034	26,2	39,47
b)	1114	26,2	42,52

Všechny uvedené a kvantifikované úvahy prokazují, že pokud se bude při stanovení ceny narozeného telete vycházet z nákladů v období stání na sucho, bude nutno uvažovanou cenu (27 Kčs za 1 kg ž. h.) zvýšit.

Zbývá však poslední otázka. Je správné vzít za základ pro stanovení ceny telete náklady v období stání na sucho?

V. Kalkulace nákladů na vývoj plodu v období stání na sucho (alternativa a)

Číslo řádku	Ukazatel	Stání na sucho	
		1. měsíc	2. měsíc
1	Spotřeba SNL celkem	16,50	22,50
2	Záchovná dávka SNL	7,50	7,50
3	Spotřeba SNL na vývoj plodu (1—2)	9,00	15,00
4	Vlastní náklady v Kčs	405	615
5	Vlastní náklady na jednotku SNL (4 : 1)	24,55	27,33
6	Vlastní náklady na vývoj plodu v Kčs (3 . 5)	222	410
7	Spotřeba ŠJ celkem	114	150
8	Záchovná dávka ŠJ	75	75
9	Spotřeba ŠJ na vývoj plodu (7—8)	39	75
10	Vlastní náklady v Kčs	429	618
11	Vlastní náklady na 1 ŠJ (10 : 7)	3,76	4,12
12	Náklady na vývoj plodu v Kčs (9 . 11)	147	309
13	Průměrné náklady na vývoj plodu v Kčs ([6 + 12] : 2)	185	360

Pokusme se ověřit správnost této hypotézy novou konstrukcí ceny narozeného telete, která je založena na vlastních nákladech vynaložených na vývoj plodu v celém období březosti.

Konstrukce ceny vychází z předpokladu, že pokles výroby mléka v laktačním období a z toho vyplývající růst nákladů na 1 l mléka (tab. II) je převážně ovlivněn vývojem plodu v období březosti. Je-li tomu tak, pak to znamená, že zvýšení nákladů na výrobu mléka v období březosti v průběhu laktace (tj. od zabřeznutí do zaprahnutí) ve srovnání s průměrnými vlastními náklady na výrobu mléka v období servisperiody plus náklady na dojnici v období stání na sucho převyšující náklady na záchovnou dávku tvoří náklady na vývoj narozeného telete a přípravu dojnice na příští laktační období.

Pracovní postup výpočtu ceny narozeného telete (na podkladě údajů z tab. II):

Nejprve zjistíme náklady na produkční dávku dojnice v období stání na sucho, tj. náklady na vývoj plodu převyšující náklady na záchovnou dávku. Postup kalkulace podle alternativy a) je v tab. V.

Podobně byly vypočteny průměrné vlastní náklady na vývoj plodu v alternativě b) (200 Kčs v 1. měsíci a 380 Kčs ve 2. měsíci stání na sucho) — tab. VI.

VI. Kalkulace ceny narozeného telete

Ukazatel	Alternativa a)		Alternativa b)	
	postup výpočtu	výsledek v Kčs	postup výpočtu	výsledek v Kčs
Průměrné VN na 1 l mléka v období servisperiody	3487 : 1546	2,26	3682 : 1546	2,38
Průměrné VN na 1 l mléka v období od zabřeznutí do zaprahnutí	4947 : 1604	3,08	5221 : 1604	3,26
Rozdíl		0,82		0,88
VN na vývoj plodu a přípravu dojnice na příští laktační období	$(0,82 \times 1604) + 185 + 360$	1860	$(0,88 \times 1604) + 200 + 380$	1992
VN na vývoj plodu	1860 : 2	930	1992 : 2	996
Cena 1 kg ž. h. narozeného telete	930 : 35	26,57	996 : 35	28,48

Předkládaná úvaha a její kvantifikace je zřejmě poněkud nadsazena, neboť k poklesu laktační křivky bude docházet i u nezabřezlých dojnic (i když k pozvolnějšímu). K přesnějšímu výpočtu ceny narozeného telete by bylo třeba znát vliv zabřeznutí dojnice na vývoj laktační křivky, tzn. srovnat laktační křivky zabřezlých a nezabřezlých dojnic o stejné užitkovosti. Rozdíl ve vlastních nákladech by tvořily náklady na

vývoj plodu a přípravu dojnice na příští období v době od zabřeznutí do zaprahnutí.

Nadhodnocení ceny telete z uvedeného důvodu je na druhé straně zmírněno, ne-li anulováno, souběžným podceněním srovnávací základny (období servisperiody), jejíž úroveň by měla reprezentovat průměrné náklady na litr mléka, abstrahující od vývoje plodu. Biologicky přirozená vyšší dojivost v období servisperiody, tj. bezprostředně po otelení, však snižuje náklady na litr mléka bez ohledu na to, zda dojnice v příštích měsících zabřezne či nezabřezne.

Předností uvedeného metodického postupu proti předchozím je především to, že přihlíží k nákladům na vývoj plodu v průběhu celého období jeho vývoje, nikoliv pouze v posledním období stání na sucho.

Shoda v ceně narozeného telete v alternativě a) ve výši cca 27 Kčs za 1 kg ž. h. s cenou uvažovanou některými pracovníky pro účely cenové tvorby v období 7. pětiletky je čistě náhodná, neboť uvažovaná cena (27 Kčs za 1 kg ž. h.) na rozdíl od ceny v této stati navrhované nepřihlíží k očekávanému růstu výroby mléka, ani k očekávanému zvýšení nákladů na 1 krmený den v důsledku vyšší spotřeby krmiv a vyšších odpisů, vyplývajících z rozvoje moderních, investičně náročnějších technologií výroby mléka.

Jestliže propočtená cena narozeného telete v alternativě a) zohledňuje navíc uvedené výrobní a nákladové předpoklady období 7. pětiletky, zvyšující náklady na dojnici, a sama je mírně nadhodnocena (není zcela prokázáno), pak je zřejmé, že *metodický přístup k oceňování narozeného telete odvozený od nákladů vynaložených v období stání na sucho (zjednodušeným propočtem) je nepřesný a vede k umělému nadhodnocení ceny narozeného telete.* Zpřesníme-li výpočet vlastních nákladů v období stání na sucho (tab. IV, alternativa a), pak tato metodická vada ještě více vynikne (cena narozeného telete 39,47 Kčs za 1 kg ž. h.).

Přes některé dosud neověřené úvahy (růst vlastních nákladů v období laktace je ovlivněn převážně vývojem plodu v období březosti — není známá míra tohoto vztahu, „vlastní náklady“ na vývoj plodu se rovnají vlastním nákladům na přípravu dojnice na příští laktální období apod.) se domníváme, že navržené ceny 1 kg ž. h. narozených telat v alternativě a) 27 Kčs i b) 29 Kčs neobjektivněji vyjadřují úroveň nákladů vynaložených na jejich produkci, a proto s nimi bude počítáno spolu s kontrolní variantou, oceňující narozená a odstavená telata 27 Kčs za 1 kg ž. h. při kvantifikaci výchozích zúčtovacích cen v celé vertikále chovu skotu.

Cena narozených a odstavených telat je tvořena pouze vlastními náklady (bez ziskové složky). Zisk rozvržený na základní stádo skotu (podle fondové náročnosti, příp. jinak vypočtený) nebude realizován cenou telete, ale pouze cenou prodaného mléka. K výrobě obou produktů dochází zpravidla v jednom výrobním objektu, resp. u jednoho výrobce, a není proto důvodu rozvrhovat zisk ještě na výrobu mléka a výrobu telete.

OCENĚNÍ Odstavených telat

Úvahy některých pracovníků, v souvislosti s náměty na úpravy ekonomických nástrojů na 7. pětiletku, vyústily v kalkulaci vlastních nákladů, resp. ceny odstaveného telete. Uvažovaný metodický postup počítá se

spotřebou 10 litrů mléka na 1 kg přírůstku telete, tj. při celkovém přírůstku telete 10 kg (do hmotnosti 45 kg za 15 krmných dnů) se 100 l mléka. Při ocenění mléka průměrnou realizační cenou v roce 1977 2,91 Kčs za 1 l mléka to představuje 291 Kčs. Připočtením nákladů na narozené tele (945 Kčs) byl zjištěn náklad na 1 ks odstaveného telete 1236 Kčs, tj. 27,46 Kčs na 1 kg ž. h. (1236 : 45).

Cena 1 kg ž. h. narozeného telete 27 Kčs byla proto ponechána i pro 1 kg ž. h. odstaveného telete o průměrné hmotnosti 45 kg.

Tento metodický přístup ke kalkulaci má dva nedostatky:

- nízkou spotřebu vysátého mléka,
- ocenění spotřebovaného mléka průměrnou realizační cenou, která nedosahuje úrovně průměrných resp. předpokládaných vlastních nákladů.

Jejich odstranění umožní kalkulace vlastních nákladů na 1 kg ž. h. odstavených telat VN_t podle vzorce:

$$VN_t = \frac{(VM \cdot T \cdot VN_m) + (H_n \cdot C)}{H_o}$$

- kde VM — vysáté mléko na ks a den v litrech
 T — průměrný počet dní od narození telete do odstavu
 VN_m — předpokládané vlastní náklady na 1 litr mléka
 H_n — průměrná živá hmotnost narozeného telete
 C — navržená cena narozeného telete
 H_o — průměrná živá hmotnost telete v době odstavu

Alternativa a)

$$\frac{(8 \cdot 15 \cdot 3,01) + (35 \cdot 27)}{45} = 29,02$$

Alternativa b)

$$\frac{(8 \cdot 15 \cdot 3,38) + (35 \cdot 29)}{45} = 31,56$$

Aplikací uvedeného vzorce byla vypočtena *cena odstaveného telete v alternativě a) 29 Kčs, resp. 32 Kčs na 1 kg ž. h. v alternativě b)*. Přitom průměrná denní spotřeba vysátého mléka 8 l na kus je na spodní hranici v praxi běžně kalkulované spotřeby (8–10 litrů). *Nelze tedy souhlasit s názorem, že cena 1 kg ž. h. narozeného telete se rovná ceně telete odstaveného.*

PROBLEMATIKA CEN V OSTATNÍCH FÁZÍCH REPRODUKČNÍHO PROCESU CHOVU SKOTU

Tvorba teoretických cen ostatních kategorií chovu skotu je založena na modelu obratu stáda. To znamená, že úpravy cen rostlinného mezi-produktu a cen výrobků jednotlivých fází reprodukčního procesu chovu skotu se promítají do fází navazujících. Akumulační složka ceny jednotlivých výrobků je však stanovena pouze ve vztahu k vyrobené produkci dané fáze (kupř. k přírůstku hmotnosti) tak, aby byla vyloučena kumulace („nabalování“) zisku u finálních výrobků.

Výchozí zúčtovací ceny byly propočteny ve třech variantách (A, B, C), v návaznosti na navrhované ceny odstavených telat (27, 29 a 32 Kčs za 1 kg ž. h.). Kromě ceny vstupu se jednotlivé varianty liší úrovní vlastních

nákladů (podle stupně zohlednění předpokládaných vlivů v období 7. pětiletky) a použitou metodou výpočtu akumulací složky ceny (nákladový a fondový typ):

— Varianta A slouží k porovnání s ostatními variantami. Jde o variantu vycházející z parametrů, na nichž se shoduje řada pracovníků výzkumu a centrálních orgánů (cena odstaveného telete 27 Kčs, nákladová míra rentability meziprojektu ve výši 5 %).

— Varianta B je výrazem zdokonaleného metodického přístupu ve fázi oceňování odstavených telat a ve fázích navazujících, neboť přihlíží k předpokládané vyšší spotřebě krmiv (v důsledku vyšší užitkovosti), ke zvýšeným nákladům v položce odpisů základních prostředků (v důsledku předpokládaného rozvoje investiční výstavby) a navíc pracuje s fondovým typem ceny.

— Varianta C je metodicky totožná s variantou B, avšak navíc je do ní promítnut předpokládaný dopad uvažovaných změn nákladů v 7. pětiletce, které je třeba vybilancovat v cenové úhradě (tab. VII)

VII. Přehled propočtených výchozích zúčtovacích cen

Ukazatel	Měrná jednotka	Varianta		
		A	B	C
Narozená telata (35 kg ž. h.)	Kčs/kg ž. h.	27,00	27,00	29,00
Odstavená telata (45 kg ž. h.)	Kčs/kg ž. h.	27,00	29,00	32,00
Telata do 6 měsíců				
Z toho: zástavovi býčci (165 kg ž. h.)	Kčs/kg ž. h.	21,30	21,80	25,40
jalovičky (155 kg ž. h.)	Kčs/kg ž. h.	22,60	23,20	27,10
Výkrm skotu (530 kg ž. h.)	Kčs/kg ž. h.	19,20	19,20	21,90
Mladý chovný skot (450 kg ž. h.)	Kčs/kg ž. h.	21,00	21,20	23,90
Vysokobřeží jalovice (nad 5 měs. březosti)	Kčs/kg ž. h.	23,50	23,60	26,70
Vysokobřeží jalovice (nad 5 měs. březosti)	Kčs/KD	17,60	17,10	19,80
Mléko	Kčs/l	2,95	2,95	3,28

Zvýšení výchozích zúčtovacích cen ve srovnání s platnými stálými cenami (11,20 Kčs za 1 kg ž. h., 10 Kčs za 1 KD vysokobřezích jalovic a 2,40 Kčs za 1 litr mléka) prokazuje hluboké podcenění výsledků výroby v jednotlivých fázích reprodukčního procesu chovu skotu, které je třeba bezpodmínečně řešit.

Předpokládané teoretické zúčtovací ceny, založené na jednotné míře nákladové (varianta A) a fondové rentability (varianta B a C), zajišťují v celé výrobní vertikále chovu skotu (tzn. počínaje cenou objemných krmiv

a konče cenou finálních produktů — jatečný skot, mléko apod.) stejné ekonomické podmínky výroby, ve variantě B a C dokonce s ohledem na reprodukci vázaných výrobních fondů (platí pro podniky hospodařící v průměrných výrobních podmínkách). Ceny jsou propočteny na vyrobenou, nikoliv realizovanou produkci (údaje nejsou k dispozici), což poněkud snižuje hladinu teoretických cen fondového typu (varianty B a C).

Nedostatek podkladů zejména naturálního charakteru v odvětví chovu skotu provází v podstatě celou kalkulaci teoretických cen. Neznalost naturální bilance obrátu stáda skotu značně ztěžuje cenové propočty, zejména v oblasti konečného bilancování finančního dopadu. Konstrukce cen na podkladě modelového obrátu stáda mnohdy překračují mez tolerance. Bylo by proto účelné, aby do zpracování vlastních nákladů byla zahrnuta naturální bilance obrátu stáda, na jejímž základě by bylo možno propočítat veškeré návrhy cen zemědělských výrobků v odvětví chovu skotu, příp. i prasat apod.

Variantu C lze pokládat za maximální. V případě, že nedojde k realizaci úprav cenové hladiny na tuto maximální úroveň, je možno využít varianty B s tím, že do ní budou promítnuty pouze ty vlivy, o nichž bude s konečnou platností rozhodnuto.

Přes uvedené nedostatky propočtených teoretických cen ve výrobní vertikále založené na spotřebě objemných krmiv se lze domnívat, že předkládané údaje přispějí k objektivizaci cenové tvorby, a to zejména v oblasti relací zúčtovacích cen zemědělských výrobků.

SOUHRN

Rozvoj výroby v odvětví chovu skotu a jeho ekonomická stimulace tvoří jeden z významných problémů, k němuž se v současné době upírá pozornost pracovníků výzkumu a centrální sféry řízení v souvislosti s přípravou 7. pětiletky. Koncentrace, specializace a kooperace výroby, směřující k otevírání obrátu stáda skotu a k osamostatňování (finalizaci) jednotlivých fází reprodukčního procesu, vytváří nové organizační a ekonomické podmínky, které je nutno respektovat i v cenové tvorbě. V podstatě to znamená zajistit novelizaci cen a cenových nástrojů přechod od rentability podnikové k rentabilitě výrobové, a to jak u tradičních finálních produktů, tak i meziproduktů.

Variantní propočet teoretických zúčtovacích cen (výrobního typu) v celé výrobní vertikále chovu skotu (od cen objemných krmiv až po ceny jatečného skotu a mléka) metodou obrátu naznačuje možnosti, které lze aplikovat při stanovení cen (nejen zúčtovacích) u dalších zemědělských výrobků.

Zvláštní pozornost byla věnována metodickému přístupu k oceňování narozených a odstavených telat. Náměty podložené kvantifikací znamenají odklon od oceňování narozených telat cenou ekvivalentního množství mléka či úrovní vlastních nákladů krav v období stání na suchu. Konstrukce ceny narozeného telete vychází z propočtů vlastních nákladů vynaložených na vývoj plodu v celém období březosti.

Předpokládané výsledky výzkumu, které se opírají o kvantifikaci teoretických (výchozích) zúčtovacích cen vybraných zemědělských výrobků, by měly položit základ k objektivizaci cenové tvorby a tím i k řešení současných problémů ekonomiky chovu skotu.

Literatura

- BARAN, M.: Ekonomika reprodukcie hovädzieho dobytku. [Závěrečná správa.] Košice, VŠV 1975.
- ČURSÍN, A.: Rasčotnyje ceny na skot, pticu i korma. Ekonomika selskovo chozjajstva, 1978, č. 2.
- FROLOV, V.: Rasčotnyje ceny na remontnoje pogolovje krupnovo rogatovo skota. Ekonomika selskovo chozjajstva, 1978, č. 4.
- KOLÁRIK, O.: Výskum cien ako nástroja zabezpečenia plánovaného tempa rozšírenej reprodukcie poľnohospodárstva. [Závěrečná správa.] Bratislava, VÚEPP 1977.
- SOBOTKA, L.: Některé problémy hladiny a relací nákupních cen v období 7. 5LP. Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 7.
- SOBOTKA, L. a kol.: Propočet teoretických výchozích a zúčtovacích cen ve výrobní vertikále chovu skotu pro období 7. 5LP. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1978.

Došlo dne 4. 1. 1979

Adresa autora:

Ing. František Vaniček, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

V praxi i teorii ekonomiky zemědělství se stále naléhavěji prosazuje potřeba objektivizace nadpodnikového, podnikového i vnitropodnikového plánování nákladů s využitím nákladových normativů. Vystává potřeba zcela konkrétní formulace a kvantifikace zdůvodněných kritérií efektivity vlastních nákladů pro jednotlivá odvětví zemědělské výroby, pro jednotlivé intenzifikační a substituční náklady i pro celkovou zemědělskou výrobu podniků a vnitropodnikových útvarů.

Specifická metoda objektivizace plánových propočtů nákladů na zemědělskou výrobu s využitím orientačních nákladových normativů byla vyvinuta ve VÚEZVž (Burian 1977b, c). Po dílčím ověření v plánovací a rozborové praxi byla metoda tvorby a aplikace orientačních odvětvových — výrobních nákladových normativů rozvinuta o variantní plánování nákladů na zemědělskou výrobu jako celek (Burian 1977a).

Podstata metody propočtů normativní varianty vlastních nákladů spočívá ve vyjádření plánované či skutečné zemědělské výroby podniku v normativních nákladech a v normativně nákladových strukturách. Orientačně normativní nákladové ukazatele jsou již vyvinuty pro 27 hlavních odvětví rostlinné a živočišné výroby diferencovaně podle výrobních oblastí a diferencovaně podle úrovně hektarových výnosů či užitkovosti hospodářských zvířat. Pro hlavní odvětví zemědělské výroby je orientačně stanovena úroveň nákladovosti v metodickém členění oborového kalkulačního vzorce — celkem 5112 dílčích normativů nákladovosti (Burian 1977a). V podstatě jde o typové normativní hodnoty, udávající středně progresivní nákladovost výroby v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby v soudobém období (1978—1979).

Orientační nákladové normativy jsou odvozeny z reálných nákladových hodnot zjišťovaných v rámci vybraného souboru JZD ČSR (VÚEZVž Praha), který je pro objektivizaci nákladů dostatečně reprezentativní, neboť zahrnuje více než 30 % zemědělské produkce JZD ČSR. Schéma orientačních nákladových propočtů uvádíme na příkladu odvětví pšenice v řepařské výrobní oblasti ČSR (tab. I).

Základním metodologickým východiskem pro tvorbu orientačních nákladových normativů je poznání, že v ekonomice odvětví se reálně prosazují a reprodukuji poměrně těsné výnosové nákladové relace. Zvyšování hektarových výnosů všech plodin a užitkovosti všech hospodářských zvířat zpravidla vyžaduje i úměrné zvyšování měrných nákladů v přepočtu na 1 ha osevní plochy či na 1 krmný den. Směrem k vyšší úrovni výnosů a užitkovosti dochází k tendenčnímu snižování vlastních nákladů na vý-

robu jednice výrobků. Výnosově nákladové relace se prosazují a reprodukuji tendenčně, jako střední hodnoty, kolem nichž oscilují reálné, individuální výnosově nákladové relace jednotlivých zemědělských podniků. Ekonomickou tendenci zvyšování měrných nákladů v přepočtu na 1 ha a 1 KD a poklesu vlastních nákladů na jednici výrobku s růstem hektarových výnosů a užítkovosti lze prokázat u všech odvětví a ve všech výrobních oblastech, lze ji kvantifikovat v podobě orientačních nákladových ukazatelů a matematicky interpretovat v podobě nákladových funkcí.

Zmíněný tendenční průběh výnosově nákladových relací lze prokázat při prostorové — mezipodnikové komparaci výnosově nákladových relací v krátkodobě vymezeném časovém intervalu, v němž nedochází k výraznějším změnám v úrovni fondové a materiálové náročnosti intenzifikace jednotlivých odvětví a v němž je relativně stabilizována hladina velkoobchodních cen inputů i průměrná úroveň odměn.

Vzhledem k zvyšování fondové a materiálové náročnosti intenzifikace a k vlivům změn velkoobchodních cen a průměrných mezd nutno orientační nákladové normativy krátkodobě inovovat a uvádět do souladu s reálným vývojem výnosově nákladových relací.

Například v odvětví výroby pšenice v JZD ČSR v řepařské výrobní oblasti činila v období 1972—1974 ve výnosovém rozmezí 4,5—5,0 t na 1 ha středně progresivní nákladovost odvozená z reálných výnosově nákladových relací 4000 Kčs na 1 ha a 749 Kčs na 1 t. Vlivem růstu fondové a materiálové náročnosti v letech 1975—1977 bylo nutno korigovat propočty z let 1972—1974 na adekvátní nákladové hladiny, které dosáhly v daném případě 4620 Kčs na ha a 880 Kčs na t. Přestavba VC k 1. 1. 1977 dále ovlivnila nákladovost výroby pšenice v řepařské výrobní oblasti při hektarovém výnosu 4,5—5,0 t o +226 Kčs na 1 ha a o +48 Kčs na 1 t, takže výsledná orientační středně progresivní nákladovost výroby pšenice činí pro soudobé období v těchto přírodních a výnosových podmínkách 4846 Kčs na 1 ha a 928 Kčs na 1 t.

V období 1975—1977 došlo k odvětvově nerovnoměrnému vývoji výnosově nákladových relací a zejména k odvětvově nerovnoměrnému vývoji nákladových struktur. Nákladovost zemědělské výroby se zvýšila, zejména vlivem vzestupu fondové a materiálové náročnosti intenzifikace. V některých odvětvích (luskoviny, víceleté pícniny, chmel, vinice) však došlo zejména vlivem efektivnosti substitučních nákladů i k celkovému snížení vlastních nákladů na srovnatelnou intenzitu výroby ve srovnatelných přírodních podmínkách. Již z uvedeného je zjevné, že orientační nákladové normativy nutno periodicky komplexně inovovat, což z hlediska metodického i technického zvládnutí nečiní zvláštní obtíže, neboť reálný pohyb nákladovosti v čase lze automatizovaně do soustavy nákladových normativů promítat za předpokladu ekonomicky správně formulovaného průběhu nákladové funkce a ekonomicky správné korekce parametrů nákladové funkce.

V této spojitosti nabývá zvláštního významu ekonomická problematika pojetí a interpretace principu střední progresivity normativní nákladovosti. Výzkumné řešení této problematiky vyústilo do stanovení hladin normativní nákladovosti pro jednotlivá odvětví, oblasti, nákladové druhy a výnosové intervaly v rozmezí mezi reálným nákladovým průměrem všech JZD (u daného výrobku, výrobní oblasti, nákladového druhu a výnosového rozmezí) a reálným nákladovým průměrem jedné třetiny JZD s nejnižší

I. Orientační propočty vlastních nákladů a nákladových struktur v odvětví výroby pšenice ve výrobní oblasti repařské (JZD ČSR)

Ukazatel	Nákladové položky v Kčs na 1 ha osevní plochy				
	při rozmezí ha výnosů v tunách				
	3,5—4,0	4,0—4,5	4,5—5,0	5,0—5,5	nad 5,5
Osiva celkem	614	624	635	648	663
Hnojiva nakupovaná	861	891	915	939	970
Nakupovaný ostatní materiál	178	192	201	217	229
Hnojiva vlastní	356	365	379	394	406
Odpisy	31	32	32	33	35
Vnitropodnikové náklady	548	557	567	578	591
Mzdy	326	338	351	366	377
Ostatní přímé náklady	564	577	593	609	634
Režie výrobní středisková	657	668	681	695	717
Režie správní	748	480	492	502	518
Náklady celkem	4613	4724	4846	4981	5140
Vlastní náklady na výrobu 1 tuny	1120	1012	928	862	811
struktura nákladových položek v %					
Osiva celkem	13,2	13,2	13,1	13,0	12,9
Hnojiva nakupovaná	18,6	18,8	18,9	18,9	18,9
Nakupovaný ostatní materiál	3,9	4,1	4,1	4,3	4,5
Hnojiva vlastní	7,7	7,7	7,8	7,9	7,9
Odpisy	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Vnitropodnikové náklady	11,9	11,8	11,7	11,6	11,5
Mzdy	7,1	7,2	7,3	7,3	7,3
Ostatní přímé náklady	12,3	12,2	12,2	12,2	12,3
Režie výrobní středisková	14,2	14,1	14,0	14,0	13,9
Režie správní	10,4	10,2	10,2	10,1	10,1
Náklady celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

nákladovosti výroby (daného výrobku, výrobní oblasti, nákladového druhu a výnosového rozmezí).

Například ve výrobní oblasti řepařské činí průměrné reálné náklady (1975—1977) všech sledovaných JZD na 1 ha pšenice při výnosu 4,5 až 5,0 t 4932 Kčs na 1 ha (celkem 24 JZD). Z nich 8 JZD s nejnižší nákladovostí výroby pšenice vynaložilo v přepočtu na 1 ha 4760 Kčs. Orientační normativ pro toto výnosové rozmezí byl stanoven na úrovni 4846 Kčs na 1 ha, tj. zhruba v aritmetickém středu průměrné a progresivní reálné nákladovosti.

Konstrukce orientačních nákladových normativů vyjadřující reálný průběh nákladovosti z pozic střední progresivity apriori předpokládá modelovat průběh výnosově nákladové relace na bázi víceletých průměrů (v daném případě tříletého 1975—1977) a časových řad (v daném případě 1972—1977). Je prokázáno, že jednoleté výsledky a údaje o vlastních nákladech neposkytují směrodatné údaje pro konstrukci ekonomicky zdůvodněných nákladových normativů, neboť vždy zcela specificky reagují na krátkodobé nákladové vlivy, v nichž nemalou měrou působí i povětrnostní podmínky v daném roce (časová variabilita produkční účinnosti nákladů).

Ověřování orientačních nákladových normativů v podmínkách JZD okresu Prostějov prokázalo, že zvolené metodické pojetí se jeví jako účinný nástroj aktivizace ekonomického myšlení technicko-hospodářských pracovníků zemědělských podniků, zvýrazňující nevyhnutelnost vlastní náročné podnikové technicko-ekonomické nákladové kalkulace. Jestliže při výpočtu normativní varianty odvětvových a celkových nákladů dojde k zjištění ekonomicky negativních nákladových diferencí v relaci normativní a podnikové nákladovosti, nutno technicko-ekonomicky tyto difference nejenom zdůvodnit, ale především nacházet účinné cesty k jejich zmírnění až k dosažení ekonomicky pozitivní difference — úspory vlastních nákladů.

Využívání propočtů normativní varianty nákladů v metodách rozborů a metodách plánování může pozitivně přispět k systémovému působení na upevňování režimu hospodárnosti v zemědělských podnicích.

Pašivní stránka normativních nákladových propočtů spočívá v tom, že až následně reagují na již realizované výrobní struktury — v případě rozboru vlastních nákladů, či na již projektované výrobní struktury — v případě jejich komparace s plánovanými vlastními náklady. Zvolené metodické pojetí optimalizace podnikových nákladů tak ex ante předpokládá optimalizaci výroby v podniku. Nicméně rozvíjení této metody může přispět i k naplňování stěžejní kritériální funkce podnikových plánů, kterou lze formulovat jako zabezpečení stanovených úkolů státního a hospodářského plánu nákupu zemědělských výrobků do státních fondů a jeho společensky žádoucí překračování při minimalizaci celkových podnikových nákladů na zemědělskou výrobu.

Soustava orientačních nákladových normativů umožňuje aplikovat v zemědělských podnicích minimálně následující propočty:

A: Výpočet normativní varianty celkových odvětvových nákladů a komparace se skutečnými (plánovanými) náklady

A_1 — rostlinná výroba

A_2 — živočišná výroba

B: Výpočet normativní varianty nákladových struktur podle kalkulač-

ních položek a komparace se skutečnými (plánovanými) nákladovými strukturami

B_1 — rostlinná výroba

B_2 — živočišná výroba

C: Komparace normativní varianty podnikových nákladových struktur zemědělské výroby se skutečnými (plánovanými) náklady zemědělské výroby podniku

Pro ilustraci uvádíme metodické schéma aplikace orientačních nákladových normativů na příkladu JZD Vrbátky, okres Prostějov.

A: Cílem propočtu je zjistit, nakolik reálná (plánovaná) podniková odvětvová nákladovost výroby odpovídá společensky zdůvodněné (normativní) úrovni nákladovosti.

Propočet A_1 rostlinná výroba

odvětví — plodina		pšenice	ječmen...	cukrovka...	RV celkem
výměra v ha	1	1 529	754	689	4 364
výnos t na 1 ha	2	5,0	5,3	48,6	×
náklady na 1 ha plochy v Kčs					
— normativní (N)	3	4 914	4 675	12 812	7 167
— skutečné (S)	4	4 103	4 784	9 806	6 505
— rozdíl (S—N)		— 811	+ 109	—3 006	— 662
náklady celkem v tis. Kčs					
— normativní (N)	1 . 3	7 514	3 525	8 827	31 276
— skutečné (S)	1 . 4	6 274	3 607	6 756	28 390
— rozdíl (S—N)		—1 240	+ 82	—2 071	—2 886

JZD Vrbátky hospodařilo v roce 1977 na ploše 4364 ha zemědělské půdy. Při dané struktuře rostlinné výroby a úrovni hektarových výnosů mělo podle orientačních nákladových normativů vynaložit na rostlinnou výrobu celkem 31 276 tis. Kčs, tj. 7167 Kčs na 1 ha z. p. Reálně však vynaložilo 28 390 tis. Kčs, tj. 6505 Kčs na 1 ha z. p. Normativní varianta nákladů v rostlinné výrobě byla splněna na 90,8 %, což je velmi dobrý ekonomický výsledek. Nákladová „úspora“ v rostlinné výrobě činila 2 886 tis. Kčs, tj. 662 Kčs nákladů na 1 ha z. p. JZD Vrbátky náleží vskutku k JZD s vysokou úrovní intenzity a komplexní mechanizace a dobré organizace rostlinné výroby.

Zatímco v rostlinné výrobě JZD Vrbátky byla zjištěna velmi příznivá úroveň nákladovosti, není tomu tak ve výrobě živočišné. Proti normativní variantě celkových nákladů na živočišnou výrobu ve výši 43 590 tis. Kčs vynaložilo JZD Vrbátky v roce 1977 51 011 tis. Kčs a překročilo normativní náklady o 7421 tis. Kčs, tj. o 17 %. Příčina spočívá v neúměrně vysoké nákladovosti v odvětví chovu skotu a ve výkrmu prasat. Příznivé nákladové relace u základního stáda prasníc a nosnic nestačí kompenzovat vysokou nákladovost v chovu skotu.

odvětví — obor	dojnice	ostatní skot...	prasnice...	ŽV celkem
počet krmných dnů	483 801	1,159 161	224 545	×
užitkovost (l, kg)	8,03	0,80	1,1	×
náklady na 100 KD v Kčs				
— normativní (N)	2 611	1 325	2 002	×
— skutečné (S)	3 242	1 604	1 870	×
— rozdíl (S—N)	+ 631	+ 279	— 132	×
náklady celkem (tis. Kčs)				
— normativní (N)	12 632	15 359	4 495	43 590
— skutečné (S)	15 719	18 596	4 200	51 011
— rozdíl (S—N)	+3 087	+3 237	— 295	+7 421

Výpočty A_1 , A_2 umožňují identifikovat odvětví, v nichž dochází k úsporám či překročení normativní nákladovosti. Tyto propočty jsou východiskem a základem odvětvové nákladové analýzy.

Metodický průnik do odvětvové nákladové analýzy umožňují propočty B_1 , B_2 .

Cílem těchto propočtů je zjistit, nakolik reálná (plánovaná) podniková nákladovost výroby odpovídá společensky zdůvodněné (normativní) úrovni nákladovosti podle jednotlivých nákladových druhů — položek kalkulace.

Nákladová položka		pšenice...			rostlinná výroba celkem		
		N	S	D	N	S	D
osiva celkem	A	981	680	—301	3 089	2 699	—390
	R	13,1	10,8	—2,3	9,9	9,5	—0,4
nakup. hnojiva	A	1 418	1 009	—409	4 574	3 761	—813
	R	18,9	16,1	—2,8	14,6	13,2	—1,4
mzdy	A	548	433	—115	5 030	4 640	—390
	R	7,3	6,9	—0,4	16,1	16,3	+0,2
náklady celkem	A	7 514	6 274	—1240	31 276	28 390	—2886
	R	100,0	100,0	×	100,0	100,0	×

A — náklady v tis. Kčs za JZD celkem

R — podíl jednotlivých nákladových druhů z celkových nákladů v %

N — normativní nákladovost

S — skutečná nákladovost

D — rozdíl mezi normativní a skutečnou nákladovostí

Analýza nákladových struktur rostlinné výroby v daném případě prokázala úspory v položkách osiv, nakupovaných i vlastních hnojiv, odpisů, přímých mezd, režii a překročení v položkách ostatní nakupovaný materiál a vnitropodnikové náklady. Celkové výsledky v efektivnosti nákladů rostlinné výroby jsou však příznivé.

Analogický propočet pro živočišnou výrobu (B_2) prokázal překročení normativních nákladů v položkách: krmiva celkem, ostatní nakupovaný materiál, odpisy, vnitropodnikové náklady, mzdy, ostatní přímé náklady a celkové náklady. Efektivnost vynaložených nákladů v živočišné výrobě je poměrně nízká, pod úrovní reálných možností.

Závěrečný propočet (C) shrnuje výsledky propočetů $A_{1,2}$, $B_{1,2}$ a komparuje jednotlivé nákladové položky i náklady na zemědělskou výrobu celkem.

Propočet C — zemědělská výroba

kalkulační položka		náklady v tis. Kčs		
		RV	ŽV	RV + ŽV
osiva celkem	N	3 089	×	3 089
	S	2 699	×	2 699
	D	— 390	×	— 390
krmiva celkem	N	×	24 014	24 014
	S	×	30 113	30 113
	D	×	+6 099	+6 099
mzdy přímé	N	5 030	6 427	11 457
	S	4 640	6 749	11 389
	D	— 390	+ 322	— 68
náklady celkem	N	31 276	43 590	74 866
	S	28 390	51 011	79 401
	D	—2 886	+7 421	+4 535

JZD Vrbátky tedy překročilo normativní variantu nákladů na zemědělskou výrobu o 4535 tis. Kčs, tj. o 6,1 %. Propočty umožňují identifikovat míru úspor či překročení v jednotlivých odvětvích a nákladových druzích.

V tomto pojetí jsou propočty základem a východiskem pro vlastní podnikovou (nadpodnikovou) technicko-ekonomickou analýzu příčinných vazeb jednotlivých odchylek skutečnosti (plánu) od orientačně normativní úrovně.

Poznatky z ověřování propočetů ukazují, že při jejich praktické aplikaci v rozborové a plánovací činnosti nutno uvažovat určitou míru tolerancí. Individuální podnikové náklady se vždy budou zcela zákonitě od orientačně normativních hodnot odchylvat.

Současný stav poznání této problematiky (podniková variabilita srovnatelné nákladovosti) umožňuje vyvodit, že ekonomicky přípustná odchylka při překročení celkových normativních nákladů na zemědělskou výrobu by neměla převyšovat +5 %, u jednotlivých nákladových druhů za podnik celkem +7 %, u jednotlivých odvětví rostlinné a živočišné výroby +10 %. V případě nákladových úspor proti normativu přirozeně nezakládá jejich výpočet nároky na zvýšení nákladů v plánu, neboť tyto úspory především dokumentují reálné rezervy dalšího zvyšování efektivity výroby.

S ohledem na dosud rozdílnou kvalitu podnikových kalkulací vlastních nákladů je účelné se zejména zaměřit na výsledné vyčíslení a zdůvodnění celkových nákladů na zemědělskou výrobu v podniku a celkové hodnoty jednotlivých nákladových druhů. To je ovšem možné kvalifikovaně provést jen prostřednictvím předchozí odvětvové analýzy a komparace, neboť jenom odvětvová nákladová analýza může vyústit do ekonomicky zdůvodněných propočtů celkových podnikových nákladů. Úskalí a nepřesnosti dosavadních metod plánovitěho usměrňování vývoje nákladovosti spočívají především v tom, že tyto metody nejsou založeny na předchozí odvětvové analýze a kalkulaci. Tento nedostatek umožňuje překlenout metoda variantních propočtů normativních nákladů, založená na aplikaci odvětvové výrobních orientačních nákladových normativů (tab. I).

ZÁVĚR

Ve VÚEZVŽ Praha byla vyvinuta metoda automatizovaných propočtů normativní varianty nákladů na výrobu hlavních rostlinných a živočišných výrobků a na zemědělskou výrobu jako celek. Orientační nákladové normativy jsou odvozovány z reálného průběhu výnosové nákladových relací zjištěných v rámci vybraného souboru JZD ČSR ve VÚEZVŽ Praha. Metoda tvorby normativů je založena na principu střední nákladové progrese. Normativy jsou diferencovány podle přírodních podmínek a výnosových intervalů. Jejich aplikace v rozborové a plánovací činnosti umožňuje více objektivizovat rozbor a plánové kalkulace vlastních nákladů. Vzhledem k dynamickému vývoji nákladových struktur, fondové a materiálové náročnosti intenzifikace nutno soustavu nákladových normativů periodicky inovovat a uvádět do souladu se středně progresivní reálnou úrovní nákladovosti v dané etapě hospodářského vývoje.

Literatura

- BURIAN, J.: Orientační normativy k plánování vlastních nákladů po promítnutí přestavby VC k 1. 1. 1977. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1978.
BURIAN, J.: Orientační normativy vlastních nákladů v rostlinné výrobě. Zeměd. Ekon., 23, 1977, č. 10.
BURIAN, J.: Parametry k plánování vlastních nákladů na výrobu obilovin. Zeměd. Ekon., 23, 1977, č. 2—3.

Adresa autora:

Ing. Jan Burian, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Kunc J.: K působení a cílům plánovitého řízení v zemědělství	429
Rádek S.: Působení ekonomických nástrojů současné soustavy plánovitého řízení zemědělství	431
Novák J.: Zisk a rentabilita zemědělské výroby a jejich nejdůležitějších úseků	441
Burian J.: Hlavní směry zdokonalení soustavy plánů rozvoje zemědělství pro období 7. pětiletky	451
Zábranská A.: K otázce plánovitého usměrňování vývoje vlastních zdrojů oběžných prostředků v zemědělských podnicích	459
Bača J.: Racionálnější využití investičních zdrojů v odvětví zemědělství a výživy v letech 1981—1990	467
Sobotka L.: Některé problémy hladiny a relací nákupních cen v období 7. pětiletky	477
Vaniček F.: Ekonomika jednotlivých fází reprodukčního procesu chovu skotu	487
Burian J.: Normativní propočty nákladů na zemědělskou výrobu	501

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Zásoby krmiv, jejich pohyb a spotřeba na jednotku výroby v socialistických zemědělských podnicích)

СОДЕРЖАНИЕ

Кунц Я.: Относительно действий и целей планового управления в сельском хозяйстве	429
Ржадек С.: Действие экономических рычагов существующей системы планового управления сельским хозяйством	431
Новак Я.: Прибыль и рентабельность сельскохозяйственного производства и их важнейшие области	441
Бурян Я.: Основные направления улучшения системы планов развития сельского хозяйства на период 7 пятилетки	451
Забранска А.: Вопрос о плановом направлении развития собственных ресурсов оборотных средств в сельскохозяйственных предприятиях	459
Баца Я.: Более рациональное использование инвестиционных ресурсов в отрасли сельского хозяйства и продовольствия в 1981—1990 гг. . . .	467
Соботка Л.: Некоторые проблемы уровня и соотношений закупочных цен в период 7 пятилетки	477
Ваничек Ф.: Экономика отдельных фаз воспроизводственного процесса скотоводства	487
Бурян Я.: Нормативные вычисления расходов на сельскохозяйственное производство	501

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Запасы кормов, их движение и потребление на единицу производства в социалистических сельскохозяйственных предприятиях)

Kunc J.: On the Effect and Objectives of Planned Management in Agriculture	429
Rádek S.: The Effect of the Economic Instruments of the Current System of Planned Management of Agriculture	431
Novák J.: Profit and Profitability of Agricultural Production and of its principal Branches	441
Burian J.: Main Directions in the Improvement of the System of Plans for the Development of Agriculture for the period of the Seventh Five-Year-Plan	451
Zábranská A.: On Questions of Planned Regulation of the Development of Resources of Means of Circulation in Agricultural Enterprises	459
Bača J.: More Rational Utilization of Investment Resources in Branches of Agriculture and Nutrition in 1981—1990	467
Sobotka L.: Some Problems Connected with the Level and Relations of Purchase Prices during the Seventh Five-Year Plan	477
Vaniček F.: Economics of the Different Phases in the Process of Reproduction in Cattle Breeding	487
Burian J.: Normative Calculations of Costs of Agricultural Production	501

Supplement

Statistical Surveys of Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Feed reserves, their movement and consumption per unit of production in socialist agricultural enterprises)

INHALT

Kunc J.: Zu Wirkung und Zielen der planmäßigen Leitung in der Landwirtschaft	429
Rádek S.: Wirkung der ökonomischen Mittel des gegenwärtigen Systems der planmäßigen Leitung der Landwirtschaft	431
Novák J.: Gewinn und Rentabilität der landwirtschaftlichen Produktion und ihrer wichtigsten Abschnitte	441
Burian J.: Hauptrichtungen der Vervollkommnung des Systems der Entwicklungspläne in der Landwirtschaft für den Zeitraum des 7. Fünfjahrplanes	451
Zábranská A.: Zur Frage planmäßiger Gleichschaltung der Entwicklung der eigenen Umlaufmittelressourcen in den landwirtschaftlichen Betrieben	459
Bača J.: Rationellere Ausnutzung der Investitionsressourcen in der Landwirtschaft und Ernährung in den Jahren 1981—1990	467
Sobotka L.: Einige Probleme des Spiegels und der Relationen der Aufkaufspreise im Zeitraum des 7. Fünfjahrplanes	477
Vaniček F.: Ökonomik der einzelnen Phasen des Reproduktionsprozesses der Rinderzucht	487
Burian J.: Normative Berechnungen der Kosten der landwirtschaftlichen Produktion	501

Beilage

Statistische Übersichten über die tschechosl. und ausländische Landwirtschaft (Futtermittelvorräte, ihre Zirkulation und Verbrauch pro Produktionseinheit in den sozialistischen landwirtschaftlichen Betrieben)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Tešín.

ZÁSOBY KRMIV, JEJICH POHYB A SPOTŘEBA NA JEDNOTKU VÝROBY V SOCIALISTICKÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH

Sklizeň hlavních plodin ovlivňujících krmnou základnu

		Sklizeň				Index	
		1975	1976	1977	1978	$\frac{1978}{1977}$	$\frac{1978}{1976}$
Obiloviny celkem	ČSSR	9 283	9 163	10 430	10 948	105,0	119,5
	ČSR	5 934	5 732	6 850	7 289	106,4	127,2
	SSR	3 349	3 431	3 580	3 659	102,2	106,6
Cukrovka	ČSSR	7 734	5 248	8 182	7 282	89,0	138,8
	ČSR	5 541	3 621	6 201	5 512	88,9	152,2
	SSR	2 193	1 627	1 981	1 770	89,4	108,8
Jednoleté pícniny	ČSSR	18 439	15 163	18 170	18 634	102,6	122,9
	ČSR	12 641	10 782	13 753	12 862	93,5	119,3
	SSR	5 798	4 381	4 417	5 772	130,7	131,8
Víceleté pícniny na orné půdě	ČSSR	5 244	4 405	5 172	4 846	93,7	110,0
	ČSR	3 786	3 141	3 901	3 523	90,3	112,2
	SSR	1 458	1 264	1 271	1 323	104,1	104,7
Louky a pastviny	ČSSR	4 286	3 671	4 966	4 445	89,5	121,1
	ČSR	2 647	2 147	3 094	2 669	86,3	124,3
	SSR	1 639	1 524	1 872	1 776	94,9	116,5

Zásoby krmiv v zemědělských podnicích k 1. lednu

v tis. t

		Zásoba		Rozdíl + -	Index $\frac{1979}{1978}$
		1978	1979		
Jadrná krmiva celkem	ČSSR	1 378	1 213	-165	88,0
	ČSR	1 073	924	-149	86,1
	SSR	305	289	-16	94,8
Z toho zrniny	ČSSR	1 117	946*)	-171	84,7
	ČSR	889	743	-146	83,6
	SSR	228	203	-25	89,0
Brambory a krmné okopaniny	ČSSR	645	595	-50	92,2
	ČSR	428	406	-22	94,9
	SSR	217	189	-28	87,1
Řízky cukrovarské	ČSSR	728	654	-74	89,8
	ČSR	414	380	-34	91,8
	SSR	314	274	-40	87,3
Chrást a skrojky	ČSSR	734	626	-108	85,3
	ČSR	398	338	-60	84,9
	SSR	336	288	-48	85,7
Seno	ČSSR	1 439	1 322	-117	91,9
	ČSR	982	851	-131	86,7
	SSR	457	471	+14	103,1
Siláž a senáž	ČSSR	14 035	12 135	-1900	86,5
	ČSR	11 015	8 561	-2454	77,7
	SSR	3 020	3 574	+554	118,3
Sláma celkem	ČSSR	4 320	5 151	+831	119,2
	ČSR	3 135	3 705	+570	118,2
	SSR	1 185	1 446	+261	122,0

*) ze sklizně roku 1978 byl dodán větší podíl do krmného fondu na výrobu krmných směsí

Zásoby jaderných krmiv k 1. 1. podle krajů

v tis. t

Kraj	Zásoba		Rozdíl + -	Index $\frac{1979}{1978}$
	1978	1979		
Středočeský	223	178	-45	79,8
Jihočeský	140	126	-14	90,0
Západočeský	134	106	-28	79,1
Severočeský	58	56	-2	96,6
Východočeský	174	145	-29	83,3
Jihomoravský	233	222	-11	95,3
Severomoravský	102	88	-14	86,3
Západoslovenský	183	172	-11	94,0
Středoslovenský	46	59	+13	128,3
Východoslovenský	75	58	-17	77,3

Zásoby řízů cukrovských, chřástu a skrojků k 1. 1. podle krajů

v tis. t

	Zásoba		Rozdíl + -	Index $\frac{1979}{1978}$
	1978	1979		
Středočeský	259	198	-61	76,4
Jihočeský	9	3	-6	33,3
Západočeský	2	6	+4	300,0
Severočeský	46	59	+13	128,3
Východočeský	287	264	-23	92,0
Jihomoravský	119	104	-15	87,4
Severomoravský	77	74	-3	96,1
Západoslovenský	546	422	-124	77,3
Středoslovenský	58	47	-11	81,0
Východoslovenský	45	93	+48	206,7

Zásoby sena k 1. 1. podle krajů

v tis. t

Kraj	Zásoba		Rozdíl + -	Index $\frac{1979}{1978}$
	1978	1979		
Středočeský	163	131	-32	80,4
Jihočeský	154	146	-8	94,8
Západočeský	123	99	-24	80,5
Severočeský	59	56	-3	94,9
Východočeský	161	137	-24	85,1
Jihomoravský	205	179	-26	87,3
Severomoravský	114	181	+67	158,8
Západoslovenský	135	126	-9	93,3
Středoslovenský	190	210	+20	110,5
Východoslovenský	132	135	+3	102,3

Zásoby siláže a senáže k 1. 1. podle krajů

v tis. t

Kraj	Zásoba		Rozdíl + -	Index $\frac{1979}{1978}$
	1978	1979		
Středočeský	2187	1500	-687	68,6
Jihočeský	1135	972	-163	85,6
Západočeský	1005	770	-235	76,6
Severočeský	1093	685	-408	62,7
Východočeský	1816	1422	-394	78,3
Jihomoravský	2389	2008	-381	84,0
Severomoravský	1348	1218	-130	90,4
Západoslovenský	1599	1885	+286	117,9
Středoslovenský	587	682	+95	116,2
Východoslovenský	834	1007	+173	120,7

Spotřeba krmiv na jednotku výroby za rok 1977 a 1978

	Škrobových jednotek		Jadrných krmiv v kg		Z toho krm. směsí v kg	
	1977	1978	1977	1978	1977	1978
ČSSR						
na výrobu 1 l mléka	0,87	0,88	0,30	0,28	0,26	0,25
na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu	6,24	6,50	2,89	2,68	1,98	1,79
na odchov 1 selete	68,22	68,99	90,04	91,80	81,05	83,83
na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu	2,58	2,58	3,85	3,86	3,75	3,76
na výrobu 1 vejce	0,11	0,11	0,17	0,17	0,17	0,17
na 1 kg vykrmených brojlerů	1,79	1,80	2,73	2,76	2,69	2,72
ČSR						
na výrobu 1 l mléka	0,88	0,91	0,29	0,28	0,25	0,23
na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu	6,28	6,66	2,85	2,72	1,88	1,71
na odchov 1 selete	64,33	65,81	83,94	86,94	73,92	77,24
na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu	2,51	2,53	3,72	3,77	3,63	3,66
na výrobu 1 vejce	0,11	0,11	0,17	0,17	0,17	0,17
na 1 kg vykrmených brojlerů	1,67	1,74	2,56	2,66	2,54	2,64
SSR						
na výrobu 1 l mléka	0,83	0,81	0,32	0,29	0,28	0,26
na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu	6,15	6,08	2,97	2,60	2,22	1,97
na odchov 1 selete	76,21	75,51	102,58	101,81	95,71	97,05
na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu	2,73	2,69	4,11	4,06	4,00	3,98
na výrobu 1 vejce	0,12	0,11	0,18	0,18	0,18	0,17
na 1 kg vykrmených brojlerů	2,00	1,92	3,05	2,93	2,99	2,87

Spotřeba jaderných krmiv na jednotku výroby v porovnání s dosaženou užitkovostí v roce 1977 a 1978

na 1 kg přírůstku skotu ve výkrmu

Území, kraj	Spotřeba jad. krmiv v kg		Ø denní přírůstek v kg	
	1977	1978	1977	1978
ČSSR	2,89	2,68	0,76	0,73
ČSR	2,85	2,72	0,76	0,71
SSR	2,97	2,60	0,79	0,77
Středočeský	2,53	2,64	0,70	0,65
Jihočeský	2,91	2,83	0,72	0,74
Západočeský	2,69	2,86	0,77	0,71
Severočeský	3,40	3,05	0,78	0,63
Východočeský	2,91	2,87	0,72	0,67
Jihomoravský	2,85	2,50	0,80	0,79
Severomoravský	2,93	2,62	0,79	0,73
Západoslovenský	2,91	2,47	0,85	0,84
Středoslovenský	3,03	2,74	0,71	0,71
Východoslovenský	3,02	2,70	0,73	0,72

na 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu

Území, kraj	Spotřeba jad. krmiv v kg		Ø denní přírůstek v kg	
	1977	1978	1977	1978
ČSSR	3,85	3,86	0,51	0,51
ČSR	3,72	3,77	0,52	0,52
SSR	4,11	4,05	0,50	0,50
Středočeský	3,79	3,83	0,52	0,52
Jihočeský	3,60	3,66	0,52	0,52
Západočeský	3,66	3,72	0,53	0,52
Severočeský	3,78	3,79	0,52	0,51
Východočeský	3,62	3,75	0,53	0,52
Jihomoravský	3,75	3,78	0,51	0,51
Severomoravský	3,83	3,82	0,52	0,51
Západoslovenský	4,07	4,01	0,52	0,51
Středoslovenský	4,11	4,05	0,48	0,48
Východoslovenský	4,26	4,25	0,46	0,46

Spotřeba jaderných krmiv na jednotku výroby v porovnání s dosaženou užitkovostí v roce 1977 a 1978
na 1 litr mléka

Území, kraj	Spotřeba jad. krmiv v kg		Ø denní dojivost v l	
	1977	1978	1977	1978
ČSSR	0,30	0,28	7,97	8,09
ČSR	0,29	0,28	7,97	8,08
SSR	0,32	0,29	7,96	8,11
Středočeský	0,29	0,28	7,47	7,88
Jihočeský	0,26	0,26	7,68	7,67
Západočeský	0,28	0,28	7,70	7,75
Severočeský	0,32	0,29	7,60	7,65
Východočeský	0,29	0,28	8,48	8,45
Jihomoravský	0,32	0,29	8,40	8,51
Severomoravský	0,30	0,28	8,00	8,11
Západoslovenský	0,32	0,29	8,90	9,20
Středoslovenský	0,33	0,30	7,41	7,45
Východoslovenský	0,30	0,29	6,89	6,90

na 1 vejce

Území, kraj	Spotřeba jad. krmiv v kg		Ø roční snáška v ks	
	1977	1978	1977	1978
ČSSR	0,17	0,17	251,6	250,9
ČSR	0,17	0,17	254,9	252,1
SSR	0,18	0,18	244,7	248,2
Středočeský	0,16	0,17	257,7	254,1
Jihočeský	0,17	0,16	255,1	255,0
Západočeský	0,17	0,16	265,5	264,0
Severočeský	0,18	0,17	253,7	255,2
Východočeský	0,17	0,18	253,0	250,7
Jihomoravský	0,17	0,17	251,8	249,0
Severomoravský	0,18	0,18	251,7	243,3
Západoslovenský	0,18	0,17	248,3	254,2
Středoslovenský	0,18	0,17	244,7	245,5
Východoslovenský	0,18	0,18	238,3	239,3

Pohyb zásob krmiv v podnících socialistického sektoru v roce 1978

III A

Druh krmiv	Zásoba na začátku roku	PŘÍJEM			VYDÁNÍ						Zásoba na konci roku
		sklizeň (výroba) vlastní	nakoupeno		převod do fondu		prodej do		zkrmeno	jiná vydání	
			od ZZN	od ostatních	osiv (sadby)	naturálii (vč. záh.)	stát. fondů	fondu krmiv			
Obiloviny	1 105	10 467	140	267	588	733	3996	4646	867	220	931
Luštěniny	19	167	5	8	30	0	89	44	10	12	15
Zrniny celkem	1 124	10 634	145	275	618	733	4084	4690	877	232	946
Krmné směsi	240	95	7318	84				19	7 436	30	253
Sušené brambory	10	9	1	2		1	0	0	12	1	8
Ost. jadrná krmiva	10	37	15	18	—1	0	1	6	63	4	6
Jadrná krm. celkem	1 384	10 775	7479	379	617	734	4085	4715	8 388	267	1213
vícelet. píce	186	416	5	34		2	26	152	286	38	138
Úsušky jednolet. píce	134	331	2	34		0	13	82	217	32	157
ostatní	91	172	6	32			5	25	163	20	87
Brambory	234	3 154	67	138	384	301	1909	59	450	222	267
Krmné okopaniny	422	643		25		54		10	642	56	328
Řízky cukrovarské	715	3 001	21	663			4	74	1 485	2 183	654
Chrást a skrojky	742	5 357	0	55		0		174	1 545	3 810	626
Zelená píce	199	33 188	17	284		25		368	23 289	10 000	7
Seno	1 437	2 093	12	241		5	1	16	2 366	73	1322
Siláž	11 816	13 030		103				115	14 192	1 008	9933
Senáž	2 229	3 787		118				79	3 696	158	2201
Sláma	4 281	7 850	3	164		8		65	5 364	1 710	5131